

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD BANSKÁ BYSTRICA

PAMIATKOVÁ REZERVÁCIA ŠTIAVNICKÉ BANE

ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Aktualizácia

Riaditeľ:	Ing. arch. Zuzana Klasová
Hlavní riešitelia	Ing. Anna Fatureová Ing. arch. Zuzana Klasová
Spracovatelia:	Ing. arch. Andrea Nižňanská Ing. arch. Anna Hojčková Mgr. Martin Miňo Mgr. Andrea Gregová
Konzultanti:	Slovenská agentúra životného prostredia, pracovisko Banská Bystrica Slovenské banské múzeum Banská Štiavnica Slovenský vodohospodársky podnik, š. p., O. z. Banská Bystrica Správa CHKO Štiavnické vrchy, Banská Štiavnica

TEXTOVÁ ČASŤ

A.	ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ	4
A.1.	Názov pamiatkového územia	4
A.2.	Kraj, okres, mesto podľa základnej územnej jednotky a katastra	4
A.3.	Orgán, ktorý pamiatkové územie vyhlásil, dátum vyhlásenia	4
A.4.	Registre a zoznamy	4
A.4.1.	Register pamiatkových rezervácií	4
A.4.2.	Register nehnuteľných kultúrnych pamiatok	5
A.4.3.	Zoznam svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO	7
B.	PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANÍC ÚZEMIA	8
B.1.	Parcelné vymedzenie hraníc Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane	8
B.2.	Informácia o zanesení hraníc v katastri a o označení územia príslušným kódom	9
C.	ÚDAJE O ZADANÍ A SPRACOVANÍ VÝSKUMU	10
C.1.	Účel a cieľ realizácie urbanisticko-historického výskumu	10
C.2.	Metóda spracovania a dátum spracovania výskumu	10
D.	ÚDAJE O ÚPN, PODKLADOCH, PRAMEŇOCH, POUŽITEJ LITERATÚRE A PREDCHÁDZAJÚCICH VÝSKUMOCH	10
D.1.	Prehľad predchádzajúcich urbanisticko-historických výskumov a zásadách	10
D.2.	Prehľad platných územnoplánovacích dokumentácií, štúdií a návrhov	11
D.3.	Historické mapy, mapy a katastrálne mapy	13
D.4.	Staršie prieskumy a výskumy, archeologické výskumy územia	13
D.5.	Literatúra a ďalšie pramene	14
E.	HISTORICKÝ A ARCHITEKTONICKÝ VÝVOJ ÚZEMIA	16
E.1.	Stručný historický a stavebný vývoj územia	16
E.2.	Zásadné urbanistické vývojové etapy územia	16
F.	CHARAKTERISTIKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA	25
F.1.	Pamiatkové hodnoty územia hmotnej povahy	25
F.1.1.	Obraz krajiny (reliéf terénu, vodné plochy, prírodné prvky) – charakteristické pohľady	25
F.1.2.	Vonkajší obraz územia – panoráma, silueta	30
F.1.3.	Vnútorňý obraz územia – priestorová štruktúra	31
F.1.3.1.	Hmotová skladba zástavby	43
F.1.3.2.	Strešná krajina	44
F.1.4.	Funkčné využitie územia	49
F.1.5.	Historický pôdorys	49
F.1.6.	Objektová skladba územia – kompozícia	50
F.1.6.1.	Dominanty a akcenty, celouzemné a miestne (výškové zónovanie a urbanistické priestorové vzťahy)	50
F.1.6.2.	Systém opevnenia	56
F.1.6.3.	Priestory územia – námestia, ulice a voľné plochy	59
F.1.6.4.	Zástavba	67
F.1.6.5.	Zatriedenie nehnuteľností	77
F.1.6.6.	Technické a industriálne pamiatky územia	95
F.1.7.	Archeologické náleziská	122
F.1.8.	Zeleň v pamiatkovom území	124
F.1.9.	Prvky uličného interiéru a uličného parteru	132
F.1.9.1.	Drobná architektúra a historické cintoríny	132
F.2.	Pamiatkové hodnoty územia nehmotnej povahy	141

F.3.	Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany	144
G.	NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY a PREZENTÁCIE HODNÔT ÚZEMIA	149
G.1.	Požiadavky na primerané funkčné využitie územia	150
G.2.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie	150
G.2.1.	Požiadavky na zachovanie a ochranu historickej pôdorysnej schémy	150
G.2.2.	Požiadavky na reguláciu novej zástavby a riešenie rezervných plôch	151
G.3.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu hodnotnej objektive skladby	152
G.3.1.	Požiadavky na ochranu charakteru tradičnej skladby zástavby	152
G.3.2.	Požiadavky na zachovanie a ochranu historických dominánt a kompozície výškového zónovania sídla	153
G.3.3.	Požiadavky na zachovanie a ochranu obnovu a prezentáciu systému Opevnenia	153
G.3.4.	Požiadavky na zásady diferencovaného prístupu k ochrane, obnove a údržbe objektov	153
G.4.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu výškového a priestorového usporiadania objektov	154
G.4.1.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu individuálnych pamiatkových hodnôt a regionálnych prvkov baníckeho domu	155
G.4.2.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu individuálnych pamiatkových hodnôt a regionálnych prvkov profánnej architektúry	156
G.4.3.	Požiadavky na ochranu a zachovanie pamiatkových hodnôt v sektoroch	157
G.4.4.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu technických pamiatok	159
G.4.5.	Požiadavky na ochranu a obnovu strešnej krajiny	160
G.5.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu prvkov uličného interiéru uličného parteru	161
G.5.1.	Požiadavky na ochranu typických prvkov prostredia	161
G.5.2.	Požiadavky na zachovanie, použitie charakteristických stavebných materiálov	162
G.5.3.	Požiadavky na zachovanie, ochranu, obnovu a údržbu pamiatkových a výtvarných hodnôt drobnej architektúry a výtvarných diel	162
G.5.4.	Požiadavky na umiestňovanie reklám	162
G.5.5.	Požiadavky nasvetlenia – iluminácie	163
G.5.6.	Požiadavky na riešenie infraštruktúry a jej technických zariadení	163
G.6.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu charakteristických pohľadov	164
G.7.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu archeologických nálezísk	165
G.8.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt územia	165
G.8.1.	Požiadavky na zachovanie, ochranu, obnovu a údržbu historickej zelene	165
G.8.2.	Pamätihodnosti	166
H.	LEGISLATÍVA, manažment ochrany, využívania a regenerácie územia	167
H.1.	Legislatíva, medzinárodné dohovory	167
H.2.	Pamiatkový zákon a základné pojmy	167
H.3.	Krajina, základné pojmy a legislatíva	171
I.	ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA	171
J.	PRÍLOHY	175

A. ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ

A.1. Názov pamiatkového územia

Názov : Pamiatková rezervácia Štiavnické Bane
(ďalej len „PR“)

A.2. Kraj, obec, mesto podľa základnej územnej jednotky a katastra

Kraj: Banskobystrický
Okres: Banská Štiavnica
Mesto/obec: Štiavnické Bane, Banská Štiavnica
Katastrálne územie: Štiavnické Bane, Banská Štiavnica

Rozloha pamiatkovej rezervácie: 452,0408 ha
Iné chránené územia a ochranné pásma: Chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy

A.3. Orgán, ktorý pamiatkové územie vyhlásil, dátum vyhlásenia

Pamiatková rezervácia Štiavnické Bane bola vyhlásená Nariadením vlády Slovenskej republiky č. 201/1995 Z. z. o vyhlásení pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane z 15. augusta 1995 (ďalej len „nariadenie vlády“), ktorým v prílohe č. 1 vymedzila jej hranice. Nariadenie nadobudlo účinnosť 1. októbrom 1995.

A.4. Registre a zoznamy

A.4.1. Register pamiatkových rezervácií

Pamiatkový úrad SR podľa § 22 ods. 1 pamiatkového zákona vedie ústredný zoznam pamiatkového fondu (ďalej len „ÚZPF“). V registri pamiatkových rezervácií je pod č. 28 vedené:

Chránené pamiatkové územie - Pamiatková rezervácia ŠTIAVNICKÉ BANE
typ PR : pamiatková rezervácia technických diel

Podľa § 2 ods. 2 nariadenia vlády predmetom pamiatkovej ochrany pamiatkového územia je: **„kultúrne krajinné prostredie a historická urbanistická štruktúra sídla, objekty vyhlásené za kultúrne pamiatky, parcelácia, hmotová a výšková skladba zástavby, historické zásahy do terénneho reliéfu súvisiace s banskou činnosťou a budovaním vodohospodárskeho systému, charakteristické priehľady a panorámy so zachovanou historickou kompozíciou terénnych tvarov, stavieb a zelene, priestorové uplatnenie typických dominánt a iné objekty a predmety dotvárajúce územie rezervácie“.**

Nariadenie vlády obsahuje prílohy:

Príloha č. 1 – Vymedzenie územia pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane.

Príloha č. 2 – Podmienky na stavebnú a hospodársku činnosť v Pamiatkovej rezervácii Štiavnické Bane.

Podľa prílohy č. 2 tohto nariadenia pre stavebnú, hospodársku a prípadne inú činnosť na území PR sú určené tieto podmienky:

- nehnutelné kultúrne pamiatky a ostatné objekty sa budú udržiavať v dobrom stavebno-technickom stave a postupne sa budú odstraňovať ich nevhodné úpravy;
- všetky stavebné, technické a architektonické úpravy pamiatkových objektov sa budú vykonávať v súlade s princípmi ochrany pamiatok a s cieľom zachovať ich hmotnú podstatu, primerane využiť a ďalej zhodnotiť ich výtvarno-architektonickú a dokumentačnú funkciu;

- c) pri stavebnej činnosti v rezervácii sa budú zachovávať, obnovovať, udržiavať a dotvárať hlavné priestory a významné objekty vo vzťahu k pôvodnému urbanistickému pôdorysu a interiéru sídla, hmotovej skladbe, výškovému zónovaniu a krajinnému prostrediu;
- d) úprava interiéru sídla (verejné osvetlenie, reklamné zariadenia, povrchy komunikácií a pod.) sa budú riešiť v súlade s historickým prostredím rezervácie;
- e) pri stavebnej a hospodárskej činnosti sa bude rešpektovať ochrana povrchových stôp po banskej činnosti, historického vodohospodárskeho systému, archeologických lokalít a krajinného prostredia sídla.

A.4.2. Register nehnuteľných kultúrnych pamiatok

V ÚZPF sú pre chránené územie PR v registri nehnuteľných kultúrnych pamiatok (v zmysle § 22 ods. 2 písm. b)) vedené **národné kultúrne pamiatky** (ďalej len „NKP“):

Por. čís.	Číslo ÚZPF	Obec	Or. čís.	Parc. číslo	UNKP	UNPO	BURC
1	11766/0	Štiavnické Bane	463	775/1	Dom banický	dom banický	zrubový omietaný
2	11626/1	Štiavnické Bane	14	819/1	Banský úrad a stavba hospodárska	banský úrad	solitér
	11626/2	Štiavnické Bane	14	819/2	Banský úrad a stavba hospodárska	stavba hospodárska	zrubová + murovaná
3	11543/1	Štiavnické Bane		1048/2	Súsošie na stípe	stĺp s reliéfmi	sv. Florián, Sebastián, Jozef, Ježiš, anjel
	11542/2	Štiavnické Bane		1048/2	Súsošie na stípe	súsošie	sv. Anna, P. Mária, sv. Joachim
4	11534/1	Štiavnické Bane		1443	Súsošie na stípe	stĺp s architektúrou	
	11534/2	Štiavnické Bane		1443	Súsošie na stípe	socha	Panna Mária-Immaculata
	11534/3	Štiavnické Bane		1443	Súsošie na stípe	socha	anjel
5	11493/0	Štiavnické Bane	87	157/1	Banská úrad	banský úrad	solitér
6	11471/0	Štiavnické Bane	220	222	Dom banický	dom banický	solitér
7	11465/0	Štiavnické Bane	213	834	Dom banický	dom banický	solitér
8	11449/0	Štiavnické Bane	439	823/3	Banská úrad	banský úrad	solitér
9	11447/0	Štiavnické Bane	258	1061	Lekáreň	lekáreň	solitér
10	11443/0	Štiavnické Bane	290	1442	Banský úrad	banský úrad	solitér
11	11442/1	Štiavnické Bane	217	830	Škola banícka a stavba hospodárska	škola banícka	solitér
	11442/2	Štiavnické Bane	217	830	Škola banícka a stavba hospodárska	stavba hospodárska	rámová-drevo, kameň

12	11438/0	Štiavnické Bane	218	826	Zvonica	zvonica	solitér
13	10788/0	Štiavnické Bane	208	852/1	Dom banický	dom banický	kamenný
14	10690/0	Štiavnické Bane		3253	Štôľňa s portálom	štôľňa vodná	
15	10689/0	Štiavnické Bane	80	41/2	Budova administratívna	budova administratívna	
16	10688/0	Štiavnické Bane	1	28/1	Banský úrad	banský úrad	solitér
17	3275/0	Štiavnické Bane		2231	Nádrž vodná	nádrž vodná	
18	3274/0	Štiavnické Bane		1707/1	Nádrž vodná	nádrž vodná	
19	3273/0	Štiavnické Bane		2024/1	Nádrž vodná	nádrž vodná	
20	3270/0	Štiavnické Bane		490	Nádrž vodná	nádrž vodná	
21	3264/0	Štiavnické Bane		2147	Nádrž vodná	nádrž vodná	
22	3259/0	Štiavnické Bane		2217	Nádrž vodná	nádrž vodná	
23	2602/0	Štiavnické Bane		3427	Šachta	šachta	
24	1314/0	Štiavnické Bane		3274	Štôľňa	štôľňa vodná	
25	1272/0	Štiavnické Bane		733	Socha	socha	sv. Vendelín
26	1271/0	Štiavnické Bane	82	39/2	Kaplnka	kaplnka	r.k. sv. Jána Nepomuckého
27	1268/1	Štiavnické Bane		1440	Opevnenie mestské	bašta	
	1268/2	Štiavnické Bane			Opevnenie mestské	múr hradobný	
	1268/3	Štiavnické Bane	252	947/1	Opevnenie mestské	veža	
28	1269/0	Štiavnické Bane	263	1466/1	Strojovňa	strojovňa	čerpadlo atmosferické
29	1267/1	Štiavnické Bane	67,6 8	1/2, 1/3	Kláštor Hieronymitánov	kláštor hieronymitán	
	1267/2	Štiavnické Bane	68	1/2	Kláštor Hieronymitánov	kostol	r.k.sv. Jozefa
30	11823/0	Štiavnické Bane	3	22/1, 22/2	Budova administratívna	bývalý banský a lesný úrad	

A.4.3. Zoznam svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO

„Historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky v jej okolí“ boli zapísané na Listinu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO v roku 1993. Lokalita je chránená na základe medzinárodného Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, Paríž 1972, ratifikované 1991 (oznámenie č. 159/1991 Zb.).

Objekty zapísané v zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO a nachádzajúce sa na území Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane (katastrálne územia: Štiavnické Bane a Banská Štiavnica):

Zoznam technických pamiatok, zapísaných v Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO :

	Názov	Lokalita	č. ÚZPF
ŠTÔLNE			
	ústie Hornej Bieberovej štôlne	Banská Štiavnica	2606
	ústie štôlne Colorado (Stankaiho)	Štiavnické Bane	
	ústie Pachomiovej štôlne (Dolná Bakomi)	Štiavnické Bane	10690
	ústie Richňavskej spojovacej štôlne (Horná Bakomi)	Štiavnické Bane	1314
ŠACHTY			
	ústie šachty Terézia	Banská Štiavnica	2602
POVRCHOVÉ DOBYVKY			
	povrchové dobyvky na žile Terézia	Banská Štiavnica	
HALDY			
	halda pri šachte Terézia	Banská Štiavnica	
INÉ BANSKÉ OBJEKTY			
	budova Banského meračstva	Štiavnické Bane	10689
	budova Banskej správy (Siglisberg)	Štiavnické Bane	11449
	strojovňa atmosferických čerpacích strojov	Štiavnické Bane	1269
BANÍCKE NEMOCNICE			
	budova bývalej baníckej nemocnice	Štiavnické Bane	
VODNÉ NÁDRŽE			
	Evička	Štiavnické Bane	3264
	Krechsengrundská	Štiavnické Bane	3270
	Pachomiova (Bakomi)	Štiavnické Bane	3259
	Richňavská malá	Štiavnické Bane	3274
	Richňavská veľká	Štiavnické Bane	3273
	Vindšachtovská horná	Štiavnické Bane	3275
TOVÁRENSKÉ BUDOVY			
	budova bývalej továrne na výrobu oceľových lán	Štiavnické Bane	

B. PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANÍC PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

B.1. Parcelné vymedzenie hraníc Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane

Parcelné vymedzenie hraníc Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane podľa nariadenia vlády:

Územie pamiatkovej rezervácie zahŕňa bývalé banícke osady Siglisberg, Horný Fuchsloch (dnes Horná Roveň), Windšachta (stredný Fuchsloch), Galizon a Dolný Fuchsloch (dnes horná časť Štefultova). Územím Štefultova prechádza hranica rezervácie v mieste, kde sa končil piarsky úsek stúp (stupy 1 až 11). Na juhozápadnej strane je do rezervácie včlenený systém windšachtských a richňavských jazier. Na severozápadnej strane vedie hranica po horskom hrebeni Veterníka a Tanádu, na ktorého svahoch sa nad obcou zachovali stopy starého povrchového dobývania.

V texte zvýraznené čísla parciel alebo aktuálny stav v zátvorkách sú aktualizované podľa mapových listov 59-60, 601-603, 692-693, 702, 962, a 5011-5013 katastrálnej mapy zo Správy katastra Banská Štiavnica.

Priebeh hranice. Hranica pamiatkovej rezervácie (ďalej len „hranica“) sa začína v katastrálnom území Štiavnické Bane (mapový list ZS.II,18,ci (18)) **(mapový list 962)** najsevernejším bodom parcely číslo (4751/12) **1845**, pokračuje východným smerom po jej severnej hranici až k bodu jej lomu na juhovýchod, odkiaľ sa cez parcelu číslo (4751/11) **1843/1** spája s najsevernejším bodom parcely číslo (4714) **1848**. Odtiaľ pokračuje hranica po východnej hranici parciel číslo (4714 a 4713) **1848 a 1849** až po jej najjužnejší bod, odkiaľ sa, pretínajúc parcelu číslo (4751/11) **1843/1**, spája s najsevernejším bodom parcely číslo (5234) **1235**, pokračuje východným smerom po jej severnej hranici a po severnej hranici parcely číslo (5235/1) **1228/1 a 1228/2**, čím sa stotožňuje s hranicou zastavaného územia. Schádza na cestu parcely číslo (6466) **2239/1**, pokračuje po nej južným smerom po najzápadnejší bod parcely číslo (5058/4) **1240/1**, stále je totožná s hranicou zastavaného územia a obchádza parcely číslo (5058/4, 5059, 5062, 5065/2, 5047/4 a 5047/7) **1314, 1312/4, 1312/5, 1316, 1318/1 a 1320** až po jej najjužnejší bod.

Odtiaľ pokračuje po severovýchodnom a východnom obvode parciel číslo (5066, 6474, 5105, 6475 a 5068) **1811/1, 2430, 1808 a 1807/1** až po jej najvýchodnejší bod. Z toho bodu sa priamkou spája s najzápadnejším bodom parcely číslo 7134 (staré parcelné číslo 5032) v katastrálnom území Banská Štiavnica, pretínajúc pritom parcelu číslo (5047/1) **1805/1** v katastrálnom území Štiavnické Bane a cestu na parcele číslo 7762 (staré číslo 6480/1) v katastrálnom území Banská Štiavnica (prechod na mapový list Banská Štiavnica 5-9). **(prechod na mapový list 59).**

Od najzápadnejšieho bodu parcely č. 7134 pokračuje hranica po jej severnom obvode a po severovýchodnej hranici parcely číslo (7133) **7133/1**, severovýchodnom a východnom obvode parcely číslo (7123) **7123/29, 7123/25, 7123/19**, pokračuje severnými hranicami parciel číslo **7123/25, 7123/32, 7123/18, 7123/32, 7123/31, 7123/7, 7124** a pokračuje po východnej hranici parcely číslo (7122) **7124, 7125 a 2122/1**. Odtiaľ sleduje južnú hranicu parcely číslo 7100 až po jej styk s parcelou číslo 7101, pokračuje po východnom obvode parcely číslo 7101 (prechod na mapový list Krupina 5-0) **(prechod na mapový list 5011)** až po jej najjužnejší bod, odkiaľ pokračuje východným smerom po severnej a východnej hranici parcely číslo (7104) **7104/1** a po severnej a východnej hranici parcely číslo 7107/2. Ďalej (prechod na mapový list Krupina 5-0/12) **(prechod na mapový list 5012)** sleduje severovýchodnú hranicu parciel číslo (374, 352, 350) **374/4, 357/2, 347/6, 352, 350** a po obvode parcely číslo 351 až po jej najjužnejší bod, križuje cestu na parcele číslo (5649) **5649/1** a od najsevernejšieho bodu parcely číslo 334 pokračuje po jej severovýchodnej hranici. Stotožňuje sa s hranicou zastavaného územia a vedie po nej juhozápadným smerom, t.j. po obvode parciel číslo 335, (333) **333/1**, 5651, 322, (320) **320/1, 318, 311, (309) 309/1** (prechod na mapový list Krupina 5-0/14), 307, 308, **(prechod na mapový list 5012)** (309) **309/3, (306) 306/1**, 5652, 261, 260 (prechod na mapový list Krupina 5-0/13) **(prechod na mapový list 5011)** 258, 5657, 174, 5659, 172 171, 169, 164, 155, 153, 151, 148, (144) **144/1**, 142, (prechod na mapový list Krupina 5-0/13) **(prechod na mapový list 5013)**

140, 128, 126, 122, 119, 117, 112, 113, z ktorej najjužnejšieho bodu pokračuje do polygónového bodu číslo 744 v jej najzápadnejšom bode, kde opúšťa hranicu zastavaného územia (prechod na 3. mapový list Krupina 5-0) **(prechod na mapový list 60)** Od neho pokračuje po ceste na parcele číslo (7862) **7862/1** najprv juhozápadným a potom severozápadným smerom až po hranicu katastrálneho územia Banská Štiavnica. Po nej sa hranica dostane k najjužnejšiemu bodu parcely číslo (1012) **2138** v katastrálnom území Štiavnické Bane (**mapový list 602**).

Odtiaľ sa lomí severozápadným smerom po juhozápadných hraniciach parciel číslo (1012, 1019) **2138, 2140** (prechod na mapový list Žiar nad Hronom ZS.II.19 de (1)) a (1026) **291,292**. Hranica je od jej najzápadnejšieho bodu totožná s juhovýchodnými hranicami parciel číslo (1743/1) **2304/1**, pretína parcelu číslo **2141/1,2382/1**, ďalej je totožná s juhovýchodnými hranicami parciel číslo (172/1) **2144**, (1788, 55) **2155/1**, (7143/2, 1743/3,1743/4) **2155/19** (prechod na mapový list Žiar nad Hronom ZS.II.19,df (5)). Pretínajúc parcelu číslo (1748/1) **2383/5**, pokračuje po juhovýchodnej hranici parcely číslo (1744) **2158/1, 2383/6** až po jej najjužnejší bod, **(prechod na mapový list 601)** kde pretína parcelu číslo (1384) **2387**. Pokračuje po východnej hranici parcely č. **2151**, **(prechod na mapový list 602)** **2160**, **(prechod na mapový list 601)** po východnej a juhovýchodnej hranici parcely číslo **2181, 2178, 2392**, južnej hranici parcely číslo **2174**, **(prechod na mapový list 603)** pretína cestu parcelné číslo **2236/2**, **(prechod na mapový list 601)** pokračuje po juhovýchodnej hranici parcely číslo **2172, 2171**, **(prechod na mapový list 603)** **2030** až po jej najjužnejší bod. Pretína v priamke parcelu číslo **2029/1**, kde sa pripája k najsevernejšiemu bodu parcely číslo **2028/1**, severným smerom pretína cestu parcelné číslo **2232/2**, napája sa na východnú hranicu parcely číslo **2026** a južným smerom pokračuje po východnej a južnej hranici parcely číslo **2027/1, 2023**, **(prechod na mapový list 601)** **2379** a následne mení smer na sever pozdĺž západných hraníc parciel číslo **(prechod na mapový list 603)** **1983/2, 1983/1**, **(prechod na mapový list 702)** **1984**, pretína vodný jarok na parcele číslo **2381/2** a pokračuje opäť západnými hranicami parciel **(prechod na mapový list 603)** **1983/1, 1983/3**, **(prechod na mapový list 702)** **1722/4, 1722/5, 1722/12 a 1722/13**. Hranica ďalej pretína parcelu číslo **1962/21** a pokračuje južnou a neskôr aj západnou hranicou parcely číslo **1962/1** a západnými hranicami parciel číslo **1962/11, 1962/24 a 1962/26** až po jej styčný bod s parcelou číslo **1945/3 a 1720/13** odkiaľ v priamke severozápadným smerom pretína parcely číslo **1945/3, 1945/7, 1945/4, 1945/8, 1945/5** až po jej najsevernejší bod. Tu mení smer na severovýchod po severozápadnej hranici parcely číslo **1964, 1965/4, 1965/1, 1967/4, 1972, 1977, 1980** a **(prechod na mapový list 601)** **2204**. **(prechod na mapový list Žiar nad Hronom ZS.II,19,de (1))** až po križovatku s cestou na parcele (1617) **2417/4**, odkiaľ sa po nej lomí severným smerom a stotožňuje sa s hranicou katastrálneho územia Štiavnické Bane na obvode parciel číslo **(prechod na mapový list 693)** (1675, 1678, 1679, 1692/1,1688) **1908, 1906, 1907, 1904, 1898, 1901/2** opäť (1692/1) **1901/2** **(prechod na mapový list Žiar nad Hronom ZS.II,18,di (17))**, (1693) **1898** a ďalej po ceste na parcele číslo (1697) **2423** až na križovatku s cestou **(prechod na mapový list 692)** na parcele číslo (6452) **2424/1**. Z toho bodu sa priamkou spája s najjužnejším bodom parcely číslo (4768) **1794/1**, pričom pretína parcely číslo (4767 a 4773) **1868** pri ceste na parcele číslo (6452) **2424/1**. Tu prechádza do katastrálneho územia Hodruša – Hámre.

Spája sa priamkou s vrcholom číslo (391,7), ktorý leží na parcele číslo (4422/1) **1795/1**, pretínajúc pri tom parcelu číslo (4709) **1794/1**. Z toho vrcholu pokračuje hranica priamkou **(prechod na mapový list Žiar nad Hronom ZS.II,18,ci (18))** cez parcelu číslo (4751/11) **1843/1** z katastrálneho územia Štiavnické Bane k najsevernejšiemu bodu parcely číslo (4751/12) **1845**, ktorý bol východiskom pri opise hranice.

B.2. Informácia o zanesení hraníc v katastri a o označení územia príslušným kódom

Hranica Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane je zaznačená v grafických katastrálnych operátoch, katastrálnej mape k. ú. Štiavnické Bane a k. ú. Banská Štiavnica. Nehnutelné kultúrne pamiatky, nachádzajúce sa v pamiatkovom území, sú označené kódom ochrany **201 – Kultúrna pamiatka**, ostatné nehnuteľnosti nachádzajúce sa v pamiatkovom území sú v katastrálnych operátoch (listy vlastníctva) označené kódom ochrany **202 – Pamiatková rezervácia**.

C. ÚDAJE O ZADANÍ A SPRACOVANÍ VÝSKUMU

C.1. Účel a cieľ realizácie urbanisticko-historického výskumu

Základná ochrana pamiatkového územia je definovaná v § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej len „pamiatkový zákon“) a je vykonávaná na základe spracovaných zásad ochrany pamiatkového územia, ktoré na základe urbanisticko-historického výskumu určujú požiadavky na zachovanie, ochranu a prezentáciu pamiatkových hodnôt územia.

Potreba aktualizácie platných zásad ochrany pamiatkového územia „Zásady pamiatkovej starostlivosti pre Pamiatkovú rezerváciu Štiavnické Bane“, spracovaných Národným pamiatkovým a krajinným centrom, Slovenským ústavom pamiatok a krajiny, regionálnym strediskom Banská Štiavnica (Zodpovedný spracovateľ: Ing. arch. Katarína Vošková; Koordinátor úlohy: Ing. arch. Jara Lalková; Spolupráca: Ing. arch. Pavel Fabian, PhDr. Jozef Labuda, CSc., Ing. arch. Jara Lalková, PhDr. Irena Roháčová, CSc., Mgr. Štefánia Tóthová, PhDr. Norma Urbanová) vo februári 1998 (ďalej len „Zásady 1998“) vyplynula zo zmeny legislatívnych predpisov a požiadaviek každodennej praxe ochrany pamiatkového fondu, vyžadujúcej si konkretizáciu požiadaviek na zachovanie, obnovu a prezentáciu špecifických pamiatkových hodnôt predmetného územia.

Koncepcia ochrany pamiatkového územia PR podľa Zásad 1998 spočívala v rozčlenení územia na 4 typy urbanistických zón, ktoré nezodpovedajú súčasnej úrovni poznania potrieb pamiatkového fondu a neriešia aktuálne požiadavky územia a jeho jednotlivých zón.

Na základe rôznorodosti hodnôt územia pamiatkovej rezervácie Aktualizácia Zásad 1998 prijala metodiku diferencovaného prístupu a stanovenia požiadaviek pre jej jednotlivé časti. Zmenou je priestorové vymedzenie a rozdelenie územia PR na 5 sektorov a rozsah požiadaviek na obnovu, ochranu a prezentáciu pamiatkových hodnôt chráneného územia s dôrazom na neopakovateľné hodnoty celosvetového významu.

C.2. Metóda spracovania a dátum spracovania výskumu

Práce na aktualizácii sa začali v priebehu mesiaca august 2011 archívnym výskumom (mapové podklady, literatúra, historická fotodokumentácia a veduty, projektová a výskumná dokumentácia, predmet ochrany v dobe vyhlásenie PR a pod.) a následne terénnym výskumom v mesiacoch september a október 2011.

Analýza uvedených výskumov je prezentovaná v textovej a výkresovej časti. Spracovaná bola v mesiacoch december 2012 – august 2013.

Dokumentácia urbanisticko-historického výskumu bola spracovávaná v zmysle interného dokumentu „Usmernenie Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie Urbanisticko-historický výskum“, ktoré nadobudlo platnosť od 01.01.2011.

D. ÚDAJE O ÚPN, PODKLADOCH, PRAMEŇOCH, POUŽITEJ LITERATÚRE A PREDCHÁDZAJÚCICH VÝSKUMOCH

D.1. Prehľad predchádzajúcich urbanisticko-historických výskumov a zásadách

Zásady pamiatkovej starostlivosti pre Pamiatkovú rezerváciu Štiavnické Bane, Národné pamiatkové a krajinné centrum, Slovenský ústav pamiatok a krajiny, regionálne stredisko Banská Štiavnica, február 1998; Zodpovedný spracovateľ: Ing. arch. Katarína Vošková; Koordinátor úlohy: Ing. arch. Jara Lalková; Spolupráca: Ing. arch. Pavel Fabian, PhDr. Jozef Labuda, CSc., Ing. arch. Jara Lalková, PhDr. Irena Roháčová, CSc., Mgr. Štefánia Tóthová, PhDr. Norma Urbanová.

D.2. Prehľad platných územnoplánovacích dokumentácií, štúdií a návrhov

- **Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001** (ďalej len „KURS“)
 - a/ spracovateľ: AUREX, s.r.o., Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava, v zastúpení - Ing. arch. Ľubomír Klaučo, konateľ;
 - b/ dátum: december 2001
 - c/ schválila: Vláda SR uznesením č. 528 v roku 2002
 - Podľa KURS-u je predmetné územie súčasťou rekreačného krajinného územného celku, obsahujúcim územie svetového kultúrneho dedičstva a nadregionálne biocentrum, s väzbou na kultúrno-historický potenciál v jeho bezprostrednom okolí.
- **Územný plán veľkého územného celku Banskobystrický kraj** (ďalej len „ÚPN VÚC Banskobystrický kraj“)
 - a/ spracovateľ: URKEA s.r.o., Urbanizmus, krajinná ekológia, architektúra, 974 00 Banská Bystrica, Zvolenská cesta č.20; zástupca firmy – Ing. arch. Ľudovít Jankovič; hlavný koordinátor – Ing. arch. Mária Chocholová
 - b/ dátum: september 1998
 - c/ schválila: Vláda SR uznesením č. 394 z 09. 06. 1998.

Nariadenie vlády SR, ktorým sa vyhlásila jeho záväzná časť, bolo uverejnené v Zbierke zákonov SR č. 263/1998, čiastka č. 99, dňa 18. augusta 1998.

ÚPN VÚC Banskobystrický kraj – Zmeny a doplnky č. 2004 boli schválené Zastupiteľstvom Banskobystrického samosprávneho kraja uznesením č. 611/2004 zo dňa 16. a 17. decembra 2004, záväzná časť bola vyhlásená Všeobecne záväzným nariadením BBSK č. 4/2004 zo dňa 17. decembra 2004, ktoré nadobudlo účinnosť 21.januára 2005.

ÚPN VÚC Banskobystrický kraj – Zmeny a doplnky č. 1/2007 boli schválené Zastupiteľstvom Banskobystrického samosprávneho kraja uznesením č. 222/2007 zo dňa 23.augusta 2007, záväzná časť bola vyhlásená Všeobecne záväzným nariadením BBSK č. 6/2007, ktoré nadobudlo účinnosť 27. septembra 2007.

ÚPN VÚC Banskobystrický kraj – Zmeny a doplnky č. 2009 boli schválené Zastupiteľstvom Banskobystrického samosprávneho kraja uznesením č. 94/2010 zo dňa 18.júna 2010, záväzná časť bola vyhlásená Všeobecne záväzným nariadením BBSK č. 14/2010, ktoré nadobudlo účinnosť 10. júla 2010.

V oblasti usporiadania územia, osídlenia a rozvoja sídelnej štruktúry ÚPN VÚC Banskobystrického kraja je pre územie obce Štiavnické Bane špecifikované:

- podporovať vzťah urbánnych a rurálnych území založených na funkčných vzťahoch mesta a vidieka a prírodných, kultúrno-spoločenských a urbanisticko-architektonických daností;
- pri rozvoji vidieckych oblastí zohľadniť a rešpektovať ich ekonomické danosti, špecifické prírodné a krajinné prostredie a pri rozvoji jednotlivých činností dbať na zamedzenie alebo obmedzenie možných negatívnych dôsledkov na krajinné a životné prostredie vidieckeho priestoru.

V oblasti usporiadania územia z hľadiska kultúrneho dedičstva ÚPN VÚC Banskobystrického kraja je pre územie obce stanovené:

- rešpektovať pamiatkové územie Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane;
- podporovať dodržiavanie zásad ochrany pamiatkových území.

Vo výkrese komplexného urbanistického návrhu ÚPN VÚC Banskobystrického kraja je územie označené chráneným územím.

- **Územné a hospodárske zásady pre ÚPN VÚC okresov Banská Štiavnica, Žarnovica, Žiar nad Hronom**
 - a/ spracovateľ: Aura Banská Bystrica
 - b/ dátum: 1997
- **Územný plán Mesta Banská Štiavnica** (ďalej len „ÚPN Banská Štiavnica“)
Dokument bol schválený Mestským zastupiteľstvom mesta Banská Štiavnica dňa 15.11.2006 uznesením č. 163/2006.

a/ spracovateľ: AGS Ateliér Prievidza, Enviconsult Žilina

b/ dátum: október 2006

ÚPN Banská Štiavnica - Zmeny a doplnky č. 1 boli schválené uznesením č.253/2008 zo dňa 16.12.2008.

ÚPN Banská Štiavnica - Zmeny a doplnky č. 2 boli schválené uznesením č.126/2009 zo dňa 14.12.2009.

ÚPN Banská Štiavnica - Zmeny a doplnky č. 3 - návrh

ÚPN Banská Štiavnica - Zmeny a doplnky č. 4 - návrh

ÚPN Banská Štiavnica - Zmeny a doplnky č. 5 boli schválené uznesením č.162/2012 zo dňa 28.12.2012.

Časť územia PR sa nachádza v katastrálnom území Banská Štiavnica a je predmetom ÚPN Banská Štiavnica. Ide o časť urbanistického obvodu 18 – N, Sitnianska – Štefultov. Tento urbanistický obvod je v rámci funkčného využitia charakterizovaný ako obvod s prevahou funkcie bývania individuálneho charakteru (RD). Urbanistická koncepcia zástavby musí rešpektovať a vychádzať zo vzťahu k zachovanej historickej štruktúre mesta, najmä Štefultova ako pôvodnej baníckej osady. V urbanistických obvodoch s baníckym osídlením v zástavbe pôvodnej baníckej osady Štefultov, je navrhovaná podlažnosť v súlade s existujúcou štruktúrou s prevahou jednopodlažnej zástavby. Z hľadiska ochrany pamiatkových hodnôt je v baníckom osídlení nežiadúce zahusťovanie novostavbami. Podlažnosť v urbanistických obvodoch, kde v charaktere zástavby prevláda banícke osídlenie je zredukovaná na dve podlažia (prízemie + podkrovia), prípadne hmotovú skladbu objektov je možné zdefinovať výškou rímsy.

- **Banská Štiavnica a Štiavnické Bane. Krajinno-ekologický plán.**

a/ spracovateľ: EKOJET, s.r.o. priemyselná a krajinná ekológia

b/ dátum: 2001

- **Modelové overenie metodického postupu ekologicky optimálneho využívania územia v rámci prieskumov a rozborov územného plánu obce Banská Štiavnica a Štiavnické Bane**

a/ spracovateľ: EKOJET, s.r.o. priemyselná a krajinná ekológia

b/ dátum: 2002

- **Miestny ÚSES pre katastrálne územia mesta Banská Štiavnica a obce Štiavnické Bane**

a/ spracovateľ: Slovenská agentúra životného prostredia, Banská Bystrica, stredisko URBION Bratislava

b/ dátum: 2002

- **Zvýšenie kapacity regionálneho rozvoja a vypracovanie stratégie a priorít rozvoja regiónu Banskej Štiavnice a jej okolia – stratégia rozvoja regiónu Sitno**

a/ spracovateľ: VUMZ s.r.o.

b/ dátum: 2002

Obec Štiavnické Bane dosiaľ nemá schválenú územnoplánovaciu dokumentáciu, Územný plán obce. V roku 2002 - 2003 bolo vypracované Zadanie Územného plánu obce Štiavnické Bane (Územný plán obce Štiavnické Bane – Zadanie – čistopis, Objednávateľ: Obecný úrad Štiavnické Bane, Zhotoviteľ: Ing. arch. Alžbeta Sopiřová, CSc. a kol., máj 2003) (ďalej len „Zadanie“). Dokument mal po schválení v Obecnom zastupiteľstve obce Štiavnické Bane slúžiť ako záväzný podklad pre spracovanie Územného plánu obce Štiavnické Bane. Dokument Obecným zastupiteľstvom obce Štiavnické Bane schválený nebol.

Prehľad chránených území podľa osobitných predpisov

Na území obce Štiavnické Bane sú v súlade s osobitnými predpismi Ministerstva životného prostredia SR evidované tieto chránené územia a solitéry:

1. Vyhlásené veľkoplošné chránené územie ochrany prírody:

- CHRÁNENÁ KRAJINNÁ OBLASŤ ŠTIAVNICKÉ VRCHY (ďalej len „CHKO Štiavnické vrchy“), Banská Štiavnica a okolité katastrálne územia obcí

2. Vyhlasené chránené stromy:

- Lipa na Hornej Rovni (*Tilia cordata*), katastrálne územie Štiavnické Bane, vek cca 200 rokov
- Smrekovce na Hornej Rovni (*Larix decidua*), katastrálne územie Štiavnické Bane, vek cca 150 rokov
- Gaštan v Štiavnických Baniach (*Castanea sativa*), katastrálne územie Štiavnické Bane, vek cca 300 rokov

D.3 . Mapové podklady, katastrálne mapy, historické mapy

Historické mapy obce Štiavnické Bane (kópie – archív Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica):

1. Banská mapa z 2.polovice 17. storočia – časť Windšachta
2. Banská mapa z 2.polovice 17. storočia – časť Horná Roveň
3. Pôdorys územia od Svätého Antona po Hodrušu z roku 1742
4. Pôdorys opevnenia Windšachty z roku 1716
5. Banská mapa z polovice 18. storočia - šachta Kristína
6. Banská mapa z polovice 18. storočia - šachta Königsegg a šachta Siglisberg
7. Banská mapa z polovice 18. storočia - šachta Siglisberg a vodná nádrž Evička
8. Kolorovaná mapa z roku 1738 – časť Windšachta a Siglisberg
9. Katastrálna mapa z roku 1859 – časť Siglisberg
10. Katastrálna mapa z roku 1859 – časť Siglisberg (horný)
11. Katastrálna mapa z roku 1859 – časť Horná Roveň
12. Katastrálna mapa z roku 1859 – časť Windšachta
13. Katastrálna mapa z roku 1859 – časť Windšachta a Galizón
14. Katastrálna mapa z roku 1859 – časť Galizón
15. Katastrálna mapa z roku 1859 – časť Štefultov

Historické grafiky, olejomal'by, archívne materiály

- Medirytina Štiavnických Baní z knihy: Danube et ses environs
- Kolorovaná tušová kresba Jána Antona de Steinberga z roku 1745 – „*Prospekt kráľovského štiavnického Hlavného závodu Hornej Bíberovej štólne, Vindšachty a Siglisbergu*“.

D.4. Staršie prieskumy a výskumy, archeologické výskumy územia

Pamiatkové výskumy národné kultúrne pamiatky

- Štiavnické Bane, parc. č. 68, kláštor hieronymitánov. Pamiatkový výskum. Banská Štiavnica: 1979. Autor: prom. hist. Augustín. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, sign. T 38.
- Štiavnické Bane, parc. č. 68, kláštor hieronymitánov. Pamiatkový výskum južnej fasády. Banská Štiavnica: 1979. Autor: prom. hist. Augustín. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, sign. T 228.
- Štiavnické Bane, parc. č. 87, banský úrad – Révayov dom. Archívny výskum. Bratislava: 2005. Autor: Mgr. Orosová. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, sign. T 716.
- Štiavnické Bane, parc. č. 87, banský úrad – Révayov dom. Pamiatkový výskum. 2009. Autor: PhDr. M. Smoláková, CSc. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, súčasť spisu BB-10/309.

Reštaurátorská dokumentácia

- Štiavnické Bane, parc. č. 1853, Krížová cesta a kalvária. Reštaurátorský výskum. Ivanka pri

Dunaji: 1997. Autor: akad. sochár. L. Chamuti. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, sign. R 246.

- Štiavnické Bane, parc. č. 1443, mariánsky stĺp. Reštaurátorský výskum. Banská Štiavnica: 2000. Autor: Mgr. Brna. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, sign. R 318.
- Štiavnické Bane, parc. č. 1048, súsošie sv. Anny. Reštaurátorský prieskum. Trnava: 2006. Autor: akad. sochár. P. Čambal. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, súčasť spisu BB-06/341.
- Štiavnické Bane, parc. č. 1048/2, súsošie sv. Anny. Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác. Trnava: 2006. Autor: akad. sochár. P. Čambal. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, súčasť spisu BB-07/18.
- Štiavnické Bane, kalvária Horná Roveň. Reštaurátorský prieskum. Trnava: 2007. Autor: akad. sochár. P. Čambal. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, súčasť spisu BB-06/341.
- Štiavnické Bane, Immaculata. Reštaurátorský výskum a návrh na reštaurovanie. Trnava: 2007. Autor: Mgr. art. Vladislav Plekanec. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, súčasť spisu BB-07/776.
- Štiavnické Bane, kalvária Horná Roveň. Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác. Trnava: 2007. Autor: akad. sochár. P. Čambal. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, súčasť spisu BB-09/188.
- Štiavnické Bane, parc. č. 68, kláštor hieronymitánov, orgán a sochy. Reštaurátorský výskum. Bratislava: 2009. Autor: akad. maliar. M. Flaugnatti. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, súčasť spisu BB-09/2139.
- Štiavnické Bane, parc. č. 68, kláštor hieronymitánov a kostol sv. Jozefa. Reštaurátorský výskum exteriérových fasád. Bratislava: 2009. Autor: akad. maliar. M. Flaugnatti. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, súčasť spisu BB-09/1661.
- Štiavnické Bane, parc. č. 258, jezuitská lekáreň. Reštaurátorský výskum. Bratislava: 2010. Autor: Mgr. art. T. Molnár. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, súčasť spisu BB-11/82.

D.5. Literatúra a ďalšie pramene

- Bergfest, A.: Štiavnické baníctvo. Rukopis. ŠÚBA Banská Štiavnica 1938.
- Berková, Ing. arch.: Udržateľný rozvoj turizmu v sídle a v krajine – jeho strety s ochranou prírodného a kultúrneho dedičstva a možnosti ekonomického a finančného manažmentu. SAŽP Banská Bystrica.
- Bernstein, P.: Déjiny zlata. Grada 1999.
- Čelko, M., Čelková, M.: Príspevok k dejinám Štiavnických Baní. In: Spravodaj Banského výskumu Prievidza, roč. 33 – 1993, č. 2, Vydal Banský výskum Prievidza 1993, str. 84 – 90.
- Čelko, M.: Dejiny Štiavnických Baní do roku 1526 vo svetle písomných prameňoch, In: Štiavnické Bane v histórii, zborník z konferencie 25. - 26. 10. 1995.
- Čelková, M.: Sprievodca po expozícii Galérie národného umelca Jozefa Kolára. SNM – Banské múzeum Banská Štiavnica – ERPO 1990.
- Čelková, M.: Výtvarné umenie na Štiavnických Baniach. In: Štiavnické Bane v histórii, zborník z konferencie 25. - 26. 10. 1995.
- Gindl, J.: Opevnenie Hornej Bieberštólne. In: Spravodaj ŠÚBA, č. 1-2, 1977.
- Gregorová, kol.: Zásady ochrany pre PR Banská Štiavnica. Bratislava 2004.
- Kamenický: Stredoslovenské striebro a jeho hutnícke spracovanie v 18.stor. str.97-115
- Klinda, J.: Svetové kultúrne a prírodné dedičstvo, MŽP SR. Bratislava 2000.
- Kladivík, E.: Baníctvo v Štiavnických Baniach. nepublikovaná štúdia.
- Kladivík, E.: Matej Kornel Hell. In: Spravodaj Banského výskumu Prievidza, roč. 33 – 1993, č. 2, Vydal Banský výskum Prievidza 1993.

- Kladivík, E.: Vývoj odvodňovania banských diel na Strednom Slovensku. In: Zborník SBM Banská Štiavnica č. VIII.
- Kladivík, E.: Dedičné štôlne v Banskej Štiavnici. In: Zborník SBM Banská Štiavnica č. X.
- Kladivík, E.: Čerpacie zariadenia poháňané ľudskou a zvieracou silou v banskoštiavnickom rudnom revíri. In: Zborník SBM Banská Štiavnica č. XII.
- Klaková, O.: Štiavnické Bane – Náučný chodník po historických objektoch obce – Ideový návrh. Fakulta architektúry STU, Katedra ochrany a tvorby v pamiatkovom prostredí Bratislava – pracovisko Banská Štiavnica. 2003.
- Kol. autorov: Súpis pamiatok na Slovensku I.– III. Obzor Bratislava 1968,1969.
- Kol. autorov: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. Veda Bratislava 1977.
- Kol. autorov: Encyklopédia obcí Slovenska. VEDA vyd. SAV Bratislava 1979.
- Kol. autorov: Atlas SSR. SAV Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie. Bratislava 1980.
- Kol. autorov: Banské mestá na Slovensku. Osveta Martin 1990.
- Kol. autorov: Návrh na vyhlásenie Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane. Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti Bratislava 1993.
- Kol. autorov: Zásady pamiatkovej starostlivosti pre Pamiatkovú rezerváciu Štiavnické Bane. NPKC, SÚPaK, regionálne stredisko Banská Štiavnica 1998.
- Kol. autorov: Dejiny baníctva na Slovensku 1.a 2.diel. Banská agentúra. Košice 2003 a 2004.
- Kol. autorov: Zlato na Slovensku. Slovenský skauting. Bratislava 2004.
- Kol. autorov: Zásady ochrany PÚ Banská Hodruša, KPÚ Banská Bystrica 2010.
- Labuda, J.: Zisťovací výskum v Štiavnických Baniach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 1985. str. 148-149. Nitra 1986.
- Labuda, J.: Archeologický výskum SBM v rokoch 1985 – 1986. In: Vlastivedný sborník Podbradska 38 – 39, str. 249-255.
- Labuda, J.: Najstaršie osídlenie Štiavnických Baní z pohľadu archeológie, In: Štiavnické Bane v histórii, zborník z konferencie 25. - 26. 10. 1995.
- Lichner, M.: Banskoštiavnické tajchy. Štúdio Harmony B. Bystrica 1999.
- Lichner, M. a kol.: Banská Štiavnica – Svedectvo času, Štúdio Harmony B. Bystrica 2002.
- Mencl, V.: Lidová architektúra v Československu. Academia ČSAV. Praha 1980.
- Novák, J.: Zásluhy M. K. Hella na výstavbe banského vodohospodárskeho systému. In: Spravodaj Banského výskumu Prievidza, roč. 33 – 1993, č. 2, Vydal Banský výskum Prievidza 1993.
- Novák, J.: Vodohospodársky systém v banskoštiavnickom rudnom revíri a jeho funkcia v minulosti. In: Zborník SBM Banská Štiavnica č. VIII.
- Ratkoš, P.: Vznik a počiatky banských miest na Slovensku. Hist. štúdia XIX. 1974.
- Schwartzová, A. a kol.: Kultúrno-historická topografia KHST Banská Štiavnica.
- Síkorová, E.: Vindšachtské vodné nádrže a vodná nádrž Bakomi. In: Spravodaj 2-4/2003 – Historický význam banskoštiavnických vodných nádrží a problematika ich ochrany. roč. 43. BEVEX – banský výskum, s.r.o. Prievidza 2003, str. 26 – 35. obr. 1. 2003.
- Sombathy, L.: Banícka obec Štiavnické Bane. In: Spravodaj Banského výskumu Prievidza, roč. 33 – 1993, č. 2, Vydal Banský výskum Prievidza 1993.
- Tibenský, J., a kol.: Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 1, Bratislava 1986.
- Točeková, A.: Návrh zásad ochrany krajiny. In: Štiavnické Bane. SAŽP Banská Bystrica 1997.
- Vozár, J.: Zlatá kniha banícka (B.Š., Kremnica, B.B.). Bratislava, Veda 1983.
- Vozár, L., Vozár, J.: Denník princa Leopolda z cesty do stredoslovenských banských miest roku 1764. Martin, Osveta 1990.
- Vozár, J.: Hieronymitáni na Piargu pri Banskej Štiavnici, In: Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku, zost. Šimončíč, J., Trnavská univerzita, Trnava 1994, str. 243 – 261.

- Vozár, J.: Kódex mestského a banského práva Banskej Štiavnice. Banská agentúra. Košice 2002.
- Vydra, J.: Lidové stavitelství na Slovensku. Praha 1925.
- Vydra, J.: Lidová architektúra na Slovensku. SAV Bratislava 1958.

E. HISTORICKÝ A ARCHITEKTONICKÝ VÝVOJ ÚZEMIA

E.1. Stručný historický a stavebný vývoj územia

Stopy osídlenia v Štiavnickom pohorí sú zo záveru doby kamennej – eneolitu (3200 – 1000 pred n. l.) a počiatky metalurgie na Slovensku možno zaradiť do obdobia neskorej doby kamennej. Dobu železnú (700 – 0 pred n. l.) rozdeľujeme na Slovensku na dve obdobia – staršiu halštatskú a mladšiu laténsku, ale už v období 5. stor. pred n. l. prichádzajú na juhozápadné Slovensko Kelti, ktorí osídlili oblasti s výskytom rúd drahých a farebných kovov. Prvá konkrétna zmienka o ťažbe rúd pochádza z roku 969 (vývoz striebra z Karpatského oblúka).

Na formovanie kultúry regiónu najviac vplyvali prírodné a klimatické podmienky a administratívne členenie krajiny. K nim sa pripájali etnické a konfesijné faktory, migračné prúdy a kolonizácie, historické udalosti a tiež vplyvy miest a lokálnych kultúrnych centier. Druhým rozhodujúcim faktorom urbanizácie ťažiskovej časti územia boli bohaté náleziská rúd v Štiavnických vrchoch (tiež Kremnických a Starohorských vrchoch, ako aj v okolí Novej Bane). Hornatú oblasť severného Hontu osídľovali od 13. storočia Nemci, ktorých sem prilákala ťažba vzácnych kovov.

Formovanie rano-feudálneho štátneho útvaru na začiatku 11. storočia vytváralo vhodné podmienky na rozvoj baníctva v regióne Banskej Štiavnice. Lokalizácie dobývok do 11. storočia sa nezachovali, ale predpokladáme ich existenciu na všetkých východoch žíl na povrch (v Banskej Belej – Baumgartner, Goldfahrtner, v Štiavnicko-hodrušskom rudnom rajóne - na žile Terézia, Špitaler, Bieber, Grüner, na vrchole kopca Glanzenberg (neskôr nazývaným Starý hrad, Staré mesto).

Je nesporné, že ťažba v štiavnickom „obvode“ prebiehala už pred udelením privilégia. V prvej polovici 14. storočia sa sídlom správnej jednotky, Kráľovskej komory s pôsobnosťou od roku 1335 pre viacero stolíc po Kremnici (v roku 1587 – zmena sídla Banskej komory) stala Banská Štiavnica. Najmä ťažba a kvalita zlata v tomto období podmienila prechod zo striebornej meny na zlatú.

E.2. Zásadné urbanistické vývojové etapy

Obec Štiavnické Bane je súčasťou štiavnicko-hodrušského banského revíru, ktorý patril medzi najvýznamnejšie strediská ťažby drahých kovov v habsburskej monarchii.

Dnešné Štiavnické Bane formovali postupným splynutím niekoľkých samostatných sídel, resp. banských osád (Siglisberg, Windšachta, Piarg, Galizon a Horná Roveň), ktoré od začiatku spájali spoločné podmienky vzniku, a to bohaté náleziská rúd a rozvoj banskej činnosti.

Presnejšie určenie vzniku týchto sídelných útvarov nie je zatiaľ odborníkmi identifikované. Niektorí bádatelia predpokladajú (Vyrozil), že lokalita osady Horná Roveň mohla byť osadou Zemnica, ktorá sa spomína v prvej písomnej zmienke z roku 1217 s väzbou na Banskú Štiavnicu. Tento predpoklad sa doposiaľ nepodarilo potvrdiť. Z doterajších poznatkov vyplýva, že časť dnešnej obce, osada Siglisberg, existovala už roku 1352, pričom pramene nevyklúčujú jej dlhšiu existenciu k tomuto dátumu. Od polovice 14. storočia osada patrila hradnému panstvu Šášov, ktoré ju násilne odtrhlo od Banskej Štiavnice (bola to pôvodne jej banská osada). Pravdepodobne v 16. storočí vznikla v súvislosti s rozvojom baníctva ďalšia osada Windšachta, ktorá prislúchala Banskej Štiavnici (pôvodne sa týmto názvom označoval hlavný banský závod Horná Bieber štôlna). Postupným splynutím obidvoch sídel sa utvorila osada označovaná najčastejšie ako Piarg. Súčasný názov Štiavnické Bane sa zaviedol roku 1948.

V súlade s poznatkami o histórii ťažby drahých kovov v stredoslovenskej banskej oblasti možno predpokladať, že banská činnosť bola aj na území dnešných Štiavnických Baní už v 12. storočí hlavným hospodárskym odvetvím. V 18. storočí dosiahla ťažba a spracovanie rúd najväčší ekonomický a technologický rozmach. Predpokladom tohto rozvoja sa stalo zlúčenie menších ťažiarских podnikov roku 1571 do kapitálovo silného Brennerského združenia, vďaka ktorému sa podarilo udržať banské zariadenia v prevádzke aj napriek čoraz vyšším režijným nákladom. Hlavným banským dielom Brennerského združenia bola dedičná štôlna Bieber. S touto závodnou prevádzkou sa spájajú všetky významné zdokonalenia banskej techniky a ťažby, ktoré patria do histórie Štiavnických Baní. V polovici 17. storočia sa stali Štiavnické Bane sídlom samostatnej banskej správy. Rozvoju obce nepriali búrlivé časy v 16. a v 17. storočí, kedy stredoslovenské banské mestá ohrozovali osmanské nájazdy a hospodársky život krajiny citelne narúšali stavovské povstania. Spolu so zhoršovaním podmienok ťažby sa tieto vonkajšie vplyvy prejavili niekoľkými krízami banskej činnosti, ktoré sa negatívne dotýkali obyvateľstva a brzdili hospodársky aj stavebný vývoj obce. Prekonať tieto dôsledky podnietilo v 18. storočí sústredenie úsilia o zdokonalenie banskej techniky do zariadení v Štiavnických Baniach, vo významnej miere spojené s členmi rodiny Hellovcov.

Roku 1715 sa v osadách evidovalo 68 domácností, pričom 52 rodín bolo banických. V roku 1828 mal Piarg 114 domov. Prosperita či úpadok banského podnikania zásadne ovplyvňoval populačný vývoj jednotlivých osád dnešných Štiavnických Baní. Údaje o počte obyvateľov neumožňujú sústavnejšie sledovanie tohto vývoja, predpokladá sa však, že v čase najväčšieho rozvoja banskej ťažby mala obec v dnešnom rozsahu až 7 000 obyvateľov. Zo súpisu obyvateľov k roku 1740 vyplýva, že vo Windšachte žilo takmer 2 500 ľudí. Od tohto obdobia počet obyvateľov klesal. Národnostnú skladbu obyvateľstva ovplyvnilo niekoľko prisťahovalcých vln. Prví baníci z cudziny (zo Saska) prišli do tejto oblasti pravdepodobne už po tatárskom vpáde v 13. storočí. Neskorší prisťahovalci pochádzali z Tirolska. Mnohí z nich boli vynikajúcimi odborníkmi a prispeli k zdokonaleniu metód ťažby. Prisťahovalci z nemeckých krajín sa úplne asimilovali a o ich pôvode svedčia mnohé nemecké priezviská. Silne zastúpené domáce slovenské obyvateľstvo si aj za týchto okolností zachovalo svoju identitu.

V 19. storočí zaznamenáva banská činnosť na Piargu postupný úpadok, keďže ťažisko ťažby sa presunulo na iné časti revíru, ktoré v zmenených pomeroch, po nástupe priemyselnej revolúcie v Uhorsku poskytovali vhodnejšie podmienky, vrátane vyššej kovnatosti rúd. V jednotlivých ťažiskách na Piargu sa postupne obmedzovala a napokon aj zastavovala ťažba. Definitívny koniec nastal v rokoch 1905-1909, keď sa začala likvidácia banských prevádzok. Úsilie obnoviť banskú činnosť v neskoršom období narazilo však na celkový útlm rudného baníctva u nás.

Urbanistická štruktúra sídla sa začala formovať od vzniku a zdokonaľovania banských diel, akými boli povrchové dobývky, štôlne, ťažiská, ku ktorým prináleží tiež množstvo budov, súvisiacich s ťažbou, alebo postavených pre výkon administratívno-riadiaceho centra. S čulým banickým ruchom je spojené aj usídľovanie sa baníkov v blízkosti baní, v ktorých pracovali. Predpokladáme, že najstaršie osídlenie sa sústreďovalo v blízkosti východu rudných žíl na povrch. Stopy povrchového dobývania sú dodnes viditeľné v trase žily Terézia (na svahoch nad obcou). Dôsledkom ekonomickej a sídelnej aktivity a z toho vyplývajúcej potreby rozvoja dopravy bol vznik cesty, ktorá sa stala sekundárnym faktorom, podmieňujúcim rozloženie zástavby. V miestach, kde cesta prechádzala dvoma plytkými údoliami, smerujúcimi z doliny Štefultovského potoka pod chrbát Tanádu vznikli urbanistické centrá. V týchto priesečníkoch sa nachádzajú ťažiská Siglisberg a Windšachta, ktoré prebrali alebo dali názvy dvom rovnomenným osadám. Časové zaradenie tohto procesu doteraz nie je upresnené.

Stavebné pamiatky z obdobia stredoveku na území Štiavnických Baní nepoznáme. Za najstarší, doposiaľ zachovaný objekt je považované technické banské dielo Horná Bieber štôlna. Hoci písomne nie je presný letopočet začiatku jej razenia zaznamenaný, na stene štôlne, približne 1 kilometer od ústia sa zachoval vysekaný letopočet 1400, ktorý odborníci pokladajú za autentický. Na základe tejto skutočnosti predpokladáme, že štôlna sa musela začať raziť už začiatkom 14. storočia.

Z architektonických slohov a štýlov má na území pamiatkovej rezervácie zastúpenie až renesancia. Na historických vedutách je zachytené opevnenie Windšachty, ktoré bolo

pravdepodobne realizované v 2. polovici 16. storočia. Vzhľadom na skutočnosť, že z komplexu opevnenia sa zachovali len fragmenty, cenným zdrojom poznania sú obrazové pramene z konca 17. a polovice 18. storočia. O tom, čo všetko sa nachádzalo vo vnútri opevnenia a bolo teda predmetom ochrany, doposiaľ nemáme dostatok informácií. Až údaj o zriadení erárnej banskej správy pri Hlavnom banskom úrade Horná Bieber štôlna na Windšachte z polovice 17. storočia možno stotožniť s budovami č. 288 a 289, ktoré sa výrazne vynímajú už na najstarších obrazových prameňoch. V rámci reťaze strážnych budov sa na trase medzi Pukancom a Banskou Štiavnicou výrazne uplatňovala veža Tascher (nad dnešnou ostrou zákrutou pred vstupom do obce), umiestnená medzi Windšachtou a Galizonom. Vzhľadom na umiestnenie súčasnej zvonice pri Baníckej škole na Siglisbergu nie je vylúčená aj pôvodná strážna funkcia tohto objektu.

Bohatší archívny materiál umožňuje ďalší stavebno-urbanistický vývoj územia sledovať oveľa podrobnejšie. Západná a južná strana opevnenia Windšachty zostala zrejme po celý čas drevená a "v pohybe", t. j. postupné obtáčanie stále väčšej plochy s ďalšími šachtami a sprievodnými stavbami, a to až kým opevnenie celkom nestratilo svoj význam. V 2. polovici 17. storočia (1681) začala na Windšachte stavba jezuitského kostola sv. Jozefa (zbúraný v roku 1941). Jeho dostavba v roku 1742 pravdepodobne časovo súvisí s likvidáciou staršej, bližšie neznámej sakrálnej stavby s ohradeným cintorínom, osadenie na temene terénneho výbežku medzi údoliami Windšachty a Siglisbergu. V tom čase bola v blízkosti kostola sv. Jozefa postavená reprezentačná budova komorského podgrófskeho úradu, rušiaca líniu opevnenia Windšachty a zakladajúca nový priestorový koncept s reprezentačnou ulicou. K nej sa priraduje aj hieronymitánsky kláštorový komplex (postavený v rokoch 1734-1754), dodnes najväčšia a najdominantnejšia stavba v obci, s radom prístavných zastavení s výjavmi zo života sv. Jozefa. Výstavbou budovy banského meračstva a ďalšej komorskej budovy pri jezuitskom kostole sv. Jozefa a prístavbou komorskej budovy k Fuchslošskej bráne opevnenia vznikajú dva voľne spojené poloootvorené priestory s charakterom námestia, zvýraznené umiestnením mariánskeho stĺpa. Neskôr, výraznými prvkami sa stali i objemné objekty pošty a cirkevnej školy, postavené pozdĺž komunikácie medzi podkomorgrófskym úradom a kostolom.

Urbanistický obraz sídla najvýraznejšie tvarovala banská činnosť: drevené kúzelové stavby gápl'ov, haldy, vodné nádrže a systém jarkov, "špunty" - drevené akvadukty, trate pákových prevodov, budovy pre ťažné a čerpacie stroje a úpravnicke zariadenia, stajne pre kone. Banské diela, stavby a zariadenia priamo spojené s banskou alebo inou činnosťou boli budované, prestavované a opúšťané alebo aj zámerne likvidované v súvislosti s otvorením nových banských diel alebo ukončením ťažby, ako aj zavádzaním technických inovácií.

Ukončenie banskej činnosti, na začiatku 20. storočia, znamenalo likvidáciu nepotrebných bansko-výrobných budov a zariadení, koniec udržiavania vodných jarkov, odpredaj pozemkov a využitelných budov z majetku banského eráru. Budovy banskej výroby sa do dnešných dní zachovali len ojedinele, prestavané na obytné domy. Ľahšie adaptovateľné banské a administratívne budovy, ako aj banské bytové domy sa zachovali takmer všetky.

Obraz sídla sa podstatne zmenil odstránením gápl'ov, šachtových a priemyselných budov, rozsiahlych stajní, pokrytím hald vegetáciou alebo zámerným zalesnením úbočí nad obcou. Sieť vodovodných jarkov v intraviláne narušilo nové delenie a využitie pozemkov. Hroziaci úpadok obce v súvislosti s obmedzovaním banských prevádzok sa pokúsilo zamedziť niekoľko podnikateľských iniciatív (v roku 1837 strojová výroba ocelových ťažných lán - prvá na svete, výroba plátna a čipiek, rezbárska dielňa a škola), čo na zabezpečenie rodín bývalých baníkov to nestačilo. Časť obyvateľov si musela hľadať prácu v Banskej Štiavnici a v priemyselných strediskách širšieho okolia, časť sa živila poľnohospodárstvom. V obci sa postupne zastavil stavebný rozvoj, utlmil spoločenský a kultúrny život. Počet obyvateľov Piargu klesol v roku 1910 na 1720, v rokoch 1930-1991 sa pohyboval v rozpätí 1662-865 ľudí. V medzivojnovom období, napriek predpokladanej obnove banskej činnosti pretrvávala v obci vysoká nezamestnanosť so všetkými negatívnymi sociálnymi dôsledkami.

Po období útlmu sa stavebná činnosť v obci začala po 2. sv. vojne postupne obnovovať, a to predovšetkým od 70-tych rokov 20. storočia. Prevažne išlo o výstavbu rodinných domov, ktoré

však vo väčšine prípadov nerešpektovali tradičné hodnoty prostredia (spôsob osadenia objektov v teréne, objemové členenie hmôt, architektonický výraz, použité materiály).

V roku 1952 bola k Štiavnickým Baniam pripojená časť Horná Roveň. V 50. - 70. rokoch 20. storočia sa v obci uskutočnili viaceré modernizačné úpravy (najmä komunikačnej siete), zrekonštruovali sa niektoré pamiatkové objekty, vybudovala základná škola a úpravovňa vody. Okolo bývalých banských vodných nádrží (predovšetkým Windšachta a Malá i Veľká Richňava) vznikli rekreačné centrá s výstavbou chat.

História Štiavnických Bani je neoddeliteľne spojená s dejinami banskej činnosti v štiavnicko-hodrušskom revíri. Pamiatkový fond, ktorý sa v obci zachoval aj napriek nepriaznivým hospodárskym okolnostiam a v nemalej miere aj necitlivému prístupu k nemu, patrí medzi cenné svedectvá historického vývoja Slovenska.

Historická fotodokumentácia Štiavnických Baní

Obr. 1 - Piarg v roku 1937 (zdroj: L. Lužina): 1 - kostol a kláštor, 2 – objekt zememeračstva, 3 – starší kostol vedľa kaplnky sv. J. Nepomuckého, 4 – obecny úrad, 5 – bývalá jezuitská lekárňa, 6 – halda šachty Kristína, 7 – banická škola

Obr. 2 - Pohľad na zástavbu pod kostolom a kláštorom: 1 – správna budova banského závodu Leopold, 2 – Leopold šachta a stupy, 3 – kostol a kláštor, 4, 5, 8 – stupy, 6 – vnútorná brána opevnenia, 9 – objekt zememeračstva

Obr. 3 - Pohľad na zástavbu v časti Windšachtu v roku 1802: 1 – správna budova banského závodu Leopold, 2 – Leopold šachta a stupy, 3 – kostol a kláštor, 4 – banická nemocnica, 5 – brána opevnenia (zachovaná), 6 – halda šachty Kristína, 7 – strojovňa atmosferických strojov, 8 – klopačka, 9 – brána opevnenia

Obr. 4 - Pohľad na zástavbu pod kostolom a kláštorom: 1 – správna budova banského závodu Leopold, 2 – Leopold šachta, 3 – kostol a kláštor, 4 – stupa

Obr. 5 - Pohľad na zástavbu v časti Windšacht: 1 – bašta (zachovaná), 2 – obecný úrad (budova banskej komory), 3 – banícka budova, 4 – dom Vincentiek, 5 – banícka nemocnica, 6 – zvonica, 7 – kostol a kláštor, 8 – hodinová veža (zaniknutá) na objekte strojovne, 9 – vnútorná bašta (zachovaná), 10 – šachta Leopold (zaniknutá)

Obr. 6 - Pohľad na zástavbu v smere od obecného úradu ku kostolu a kláštoru, vpravo banská budova (neskôr Rehoľný dom Vincentiek)

Obr. 7 - Pohľad na zástavbu medzi banskými budovami na Siglisbergu (na mieste domu v strede dnes stojí požiarna zbrojnica)

Obr. 8 – Kaplnka sv. Jána Nepomuckého

Obr. 9 – Pohľad na nezastavané územie nad vodnou nádržou Windšachta s pingovými poliami

Obr. 10 – Pohľad na vodnú nádrž s vežou kostola sv. Jozefa v pozadí

F. CHARAKTERISTIKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA

F.1. Pamiatkové hodnoty územia hmotnej povahy

F.1.1. **Obraz krajiny** (reliéf terénu, vodné plochy, prírodné prvky) – charakteristické pohľady

Územie Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane sa nachádza v CHKO Štiavnické vrchy a vyznačuje sa veľmi vysokou diverzitou, ktorú spôsobuje zložitý reliéf (najvyšší bod územia je vrch Tanád 938,8 m n.m. a najnižšie položené miesto sa nachádza v údolí potoka Štiavnica v Štefultove, v katastrálnom území Banská Štiavnica 549,8 m n.m.) a veľmi pestrá súčasná krajinná štruktúra.

Situovanie urbanistickej štruktúry v prostredí s vysokým stupňom diverzity - členito modelovaný reliéf dotváraný ľudskou činnosťou spojenou s dobývaním rúd, vytvára špecifický rámec pre urbanistickú štruktúru sídla Štiavnických Baní. Výsledkom kombinácie konfigurácie terénu a usporiadania zložiek štruktúry krajiny pokrývky (kompozície objektov) bol vznik jedinečnej, originálnej a neopakovateľnej kultúrnej krajiny – banskej krajiny, so špecifickým krajinným rázom.

Charakteristickými črtami krajiny sú zmeny pôvodného terénneho reliéfu súvisiace s banskou činnosťou, budovaním vodohospodárskeho systému a osídľovaním územia, ktoré sa výrazne uplatňujú v krajinnom obraze a vytvárajú charakteristický vzhľad krajiny:

- **reliéfne zmeny súvisiace s banskou činnosťou** – banské objekty (vstupy do šácht a štôlní), haldy, pingové polia (zmeny tvaru reliéfu spôsobené prepadom povrchu v dôsledku poddolovania územia malých rozmerov); a vodohospodárske formy reliéfu (vodné nádrže, jarky, vstupy do vodných štôlní),
- **reliéfne zmeny súvisiace s osídlením** - úpravy terénu pri stavbe ciest, budov a pri využívaní územia pre poľnohospodárske účely.

Na základe antropomorfných zmien reliéfu možno územie PR rozdeliť na štyri oblasti (obr. str. 30):

1. územie ovplyvnené banskou činnosťou
2. územie s dominanciou vodohospodárskych úprav terénu
3. územie ovplyvnené najmä urbanizáciou a s výskytom banských objektov
4. územie ovplyvnené urbanizáciou a s najväčšou koncentráciou banských objektov

Územie PR je pestrou zmesou všetkých typov krajiny štruktúry a jeho hodnota je znásobená situovaním historických pamiatok. V dôsledku častého striedania jednotlivých typov krajinných štruktúr je krajinné prostredie PR veľmi rôznorodé (obr. str. 28-29):

Lesy – sa vyskytujú vo forme malých roztrúsených plôch. Ide o lesy hospodárske. Na vrchu Tanád sa nachádza ochranný les protierózny. Lesíky vo vnútri intravilánu obce sú rekultivované banské haldy.

Lúky a pasienky – sú najviac plošne zastúpeným typom krajiny štruktúry. Vznikli odlesnením územia v dávnej minulosti z dôvodu baníckej činnosti. V súčasnosti v mnohých prípadoch nie je možné ich opätovné zalesnenie dôvodu zmeny hydrologických pomerov (vysoká drenáž svahov pôsobená poddolovaním územia). Sú využívané na pastvu, prípadne ako kosienky.

Orná pôda – tento typ krajiny štruktúry sa v území vyskytuje veľmi ojedinele a ide o plochy malých rozmerov, pretože veľké sklony reliéfu nedovoľujú intenzívnejšie a rozľahlejšie obhospodarovanie pôdy týmto spôsobom. Často sa jedná o dočasne využívanú ornú pôdu.

Vodné plochy, toky a močiare – zahŕňa šesť umelo vybudovaných vodných nádrží, prirodzené vodné toky a kanály. Vodné nádrže boli vybudované pre potreby baníctva, spolu s vodovodnými jarkami. Dnes plnia nádrže hlavne funkciu rekreačnú, ale veľmi významnou je aj funkcia ekologická a krajinná. Do tejto kategórie patria aj podmáčané plochy pasienkov a lúk a sukcesne zarastajúce časti vodných nádrží.

Skaly a surová pôda – majú najmenšie plošné zastúpenie. Táto kategória zahŕňa útvary prirodzeného aj antropogénneho pôvodu – nerekvitované banské haldy.

Cesty – územím pamiatkovej rezervácie prechádza štátna cesta II. triedy, spájajúca Banskú Štiavnicu s Pukancom. Ostatné cesty nižšej triedy, nachádzajúce sa v intraviláne sídla, sú zahrnuté do kategórie „Domy a záhrady“. K niektorým menším sídelným obytným útvarom vedú cesty historické, vykladané z valúňových kameňov (od štefultovského údolia smerom ku kostolíku sv. Ondreja a až ku šachte Maximilián) alebo ide o nespevnené, len vyjazdené cesty lesného alebo poľného charakteru.

Výrobné objekty – funkčnými výrobnými objektmi na území pamiatkovej rezervácie sú objekt píly na šachte Maximilián, poľnohospodársky podnik v Štiavnických Baniach, objekt kamenárstva pri šachte Jozef a objekt stolárstva pod Suchým tajchom v Štefultove. Ostatné opustené výrobné objekty ako napr. budovy pri šachte Roveň a ostatné poľnohospodárske objekty sú výraznými negatívnymi faktormi v rámci obrazu krajiny.

Domy a záhrady – okrem domov, záhrad a ciest sú tu zahrnuté aj dvory, sady a chatové oblasti. Táto kategória krajinej štruktúry je veľmi pestrá a v rámci krajiny má dominantné postavenie.

Najhodnotnejšími časťami krajiny sú svahy kopcov vytvárajúce severný obzor – Tanád, Kalvária Horná Roveň, Farárova hôrka a Kalvária nad Štiavnickými Baňami, ďalej územie nad vodnou nádržou Bakomi, Veľké zeme, sídlo Štiavnické Bane a Štefultov, sústava vodných nádrží Piarg a Richňava. Ide o dominantnú siluetu zloženú z pestrej mozaiky rôznych typov štruktúr (les, pasienok, skaly, nelesná drevinová vegetácia a pod.). Ďalšou neporovnateľne odlišnou dominantou územia je jedinečná sústava vodných nádrží Piarg a Richňava so spleťtým systémom zberných a náhonných jarkov.

Medzi najhodnotnejšie časti krajiny patria tiež kopce tvoriace južný obzor PR – Buková hora a Pažitie. Aj keď už nepatria do PR, sú významnou krajinnou dominantou a tvoria s územím vizuálny celok. Vzdialenejší južný obzor tvoria kopce Holá a Hatlanov a siluetu ohraničuje masív Sitna a Petrov vrch.

Najhodnotnejšie časti krajiny tvoria dominanty územia, či už prírodné alebo urbanizované. Väčšinou sú to však dominanty prírodné, ktoré sú dotvorené, pozmenené alebo úplne pretvorené rukou človeka. Tieto časti krajiny si zasluhujú veľkú pozornosť a ochranu. Celkovo možno krajinu riešeného územia charakterizovať ako jednoznačne harmonickú a vyváženú.

Medzi problémové územia a prvky v krajine možno zaradiť jednotlivé objekty príp. celky s nevhodným hmotovým riešením. Sú to: chatová oblasť Piarg a chatová oblasť Richňava, halda Horná Roveň s výstavbou výrobných objektov, výrobný objekt píly pri šachte Maximilián, križovatka ciest na juhozápade územia, poľnohospodárske objekty v Štiavnických Baniach, „ubytovňa Duslo“, dom smútku v Štefultove, vzdušné vedenie vysokého napätia, nepovolené skládky odpadu a chátrajúce budovy.

KRAJINNÉ ZÁZEMIE PAMIATKOVEJ REZERVÁCIE – OBRAZ KRAJINY

- Južná časť územia PR, v pozadí Sitno

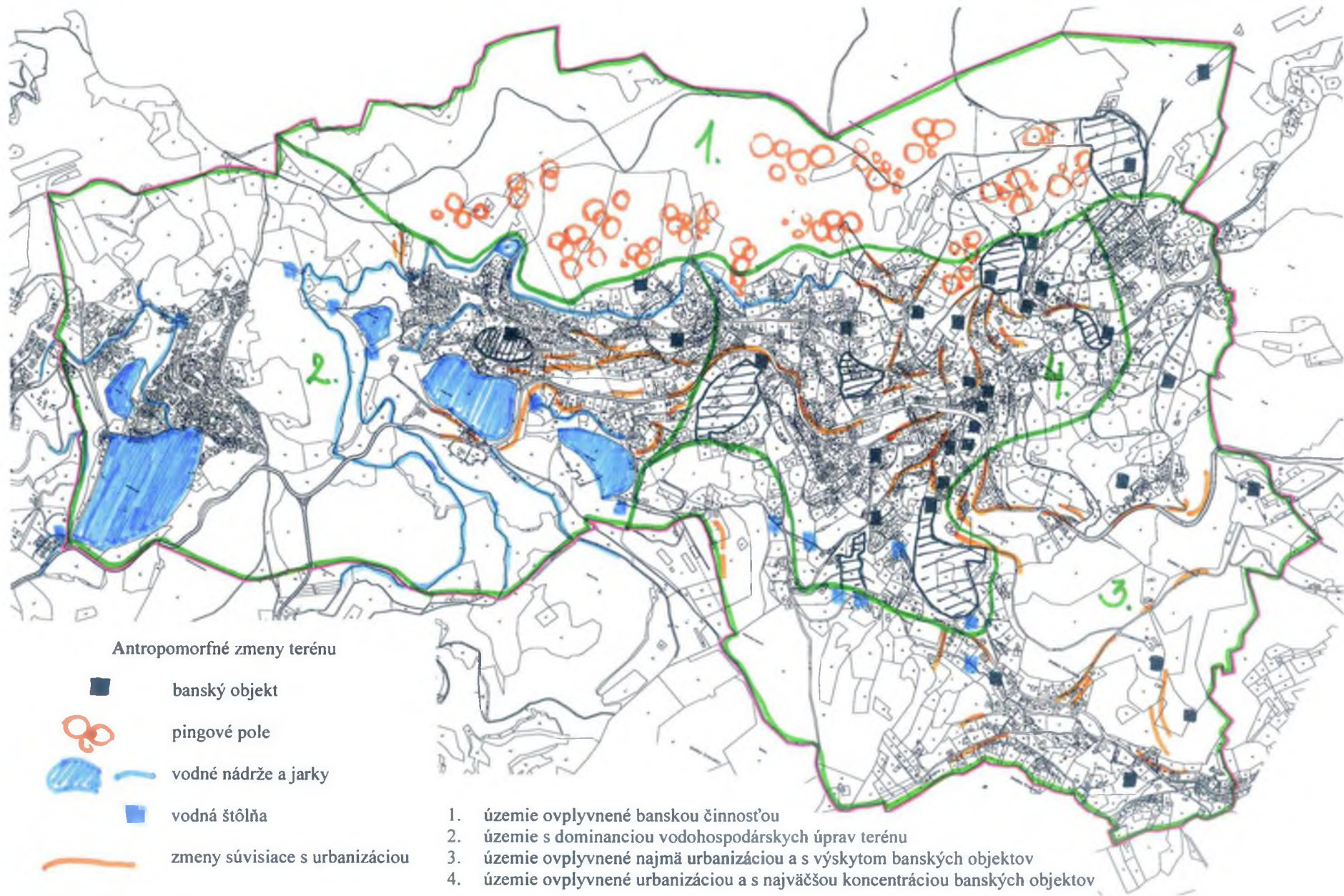
- Južná časť územia PR nad vodnou nádržou Evička

- Okraj banickej zástavby Windšachty s pohľadom na krajinné zázemie s pingovými poliami

- Okraj banickej zástavby Hornej Rovne s pohľadom na krajinné zázemie

Jednou z kľúčových pamiatkových hodnôt územia PR je špecifická urbanistická štruktúra, situovaná v členitom teréne a ovplyvnená primárnou funkciou lokality - banský závod (s viacerými prevádzkovateľmi). V dôsledku špecifického vývoja a funkcie, vznikla jedinečne komponovaná urbanisticko-architektonická štruktúra, na obraze ktorej sa významne podieľa vzťah krajiny a urbanizovaného sídla. Urbanizované prostredie sa prelína s kultúrnou krajinou. Špecifický obraz sídla s dynamickou kompozíciou architektonických hmôt, ktorá vznikla vďaka členitému terénu, umocňuje kontrast kompaktnejšej štruktúry objektov profánnej architektúry, situovanej v centre obce a rozvoľnenej štruktúry banického osídlenia. Zástavba je komponovaná stupňovitým spôsobom na vrstevniciach svahov. Špecifickým prvkom obrazu sídla sú aj zhluky ihličnatých drevín, ktoré boli v minulosti umelo vysádzané na spevnenie hald, ktoré vznikali pri banských šachtách. Tieto plochy vzrastlých ihličnatých drevín sú identifikátormi prejavov banskej činnosti priamo v obraze sídla. Jedinečným spôsobom interpretujú ťažiskové kultúrno-historické hodnoty sídla ako bývalého banského závodu.

V rámci hodnôt kultúrnej krajiny majú v obraze sídla významné postavenie umelé vodné nádrže – tajchy so systémom zberných a náhonných jarkov a vodných štôlní, ktoré súviseli s energetickým a technickým zabezpečením banských prevádzok (sústava vodných nádrží Richňava a Piarg).

Jednoznačnými urbanizačnými dominantami územia s množstvom kultúrnych pamiatok sú sídla Štiavnické Bane a Štefultov. Z nich najmä hmota bývalého Hieronymitánskeho kláštora s kostolom sv. Jozefa v Štiavnických Baniach je výrazným vizuálnym bodom v krajine. Západná časť Štiavnických Baní je tvorená prevažne novostavbami, ktoré vo väčšine prípadov nerešpektujú charakter prostredia a charakteristické regionálne znaky architektúry. Tieto negatíva čiastočne vyvažuje veľký podiel zelene a úžitkových stromov, ktoré čiastočne prekrývajú túto nevhodnú štruktúru.

F.1.2. Vonkajší obraz územia – panoráma, silueta

Špecifický vonkajší obraz sídla determinuje jednak členitý terén, v ktorom sa sídlo nachádza, ale aj jeho pôvodná primárna funkcia - závod na ťažbu a spracovanie rudy. Stupňovito usporiadaná zástavba banického osídlenia na svahoch kontrastuje s usporiadanejšou formou zástavby dnešného centra obce (pôvodnej osady Windšachta). Banská ťažba sa realizovala priamo v štruktúre zástavby, takže prirodzene členitý terén dotvárajú aj násypy banských hald. Vzhľadom na skutočnosť, že objekty nadzemných technických zariadení súvisiacich priamo s ťažbou zanikli (gáple, stupy, dopravníky), pôvodná funkcia sídla v súčasnosti nie je v obraze sídla zreteľná. Vo vonkajšom obraze sídla sa významne uplatňuje spolupôsobenie prírodného a urbanizovaného prostredia. Špecifikom je aj vizuálne uplatnenie sústavy umelých vodných nádrží – tajchov, ktoré na pozadí prírodného prostredia pôsobia veľmi kompaktné.

Pre vnímanie vonkajšieho obrazu pamiatkovej rezervácie sú najdôležitejšie tieto pohľady (vyznačenie pohľadov vid'. výkres č. 3,10 - fotodokumentácia pohľadov str. 32 - 35):

- I. z Kalvárie na Hornej Rovni;
- II. od haldy Ferdinand šachty na centrum obce a banícku zástavbu nad Windšachtou;
- III. z okraja baníckej zástavby na krajinné zázemie – pingové polia;
- IV. zo zákruhy pri vjazde do obce na zástavbu údolia Štefultov;
- V. z Kalvárie na Siglisbergu (pod Veterníkom) na centrum obce;
- VI. z Piargského horného zberného jarku na vodné nádrže Evička a Windšachta;
- VII. z cintorína na Štefultove na zástavbu a krajinné zázemie;
- VIII. z vrchu baníckej zástavby južného svahu na zástavbu Štefultovského údolia;
- IX. z Hornej Rovne na krajinné zázemie PR .

F.1.3. Vnútorý obraz územia – priestorová štruktúra

Vnútorý obraz sídla ovplyvňujú rovnaké determinanty ako vonkajší obraz sídla – členitý terén, pôvodná primárna funkcia sídla ako závodu na ťažbu a úpravu rudy. V súčasnosti, po zániku pôvodnej funkcie je primárna funkcia nečitateľná. V priestorovej skladbe kontrastuje usporiadanejšia voľná blokovaná forma zástavby, ktorá je koncentrovaná v dnešnom centre obce, pozdĺž hlavnej komunikácie (smer Banská Štiavnica – Levice) s rozvoľnenou zástavbou prevažne baníckeho osídla. Nepravidelná pôdorysná štruktúra historickej zástavby obce (štruktúra baníckeho osídlenia) je situovaná prevažne vo svahoch nad líniou cesty. Pod cestou, juhovýchodne, v údolí po oboch stranách Štefultovského potoka sa vyformovala kompaktniejšia forma potočnej zástavby.

Najhodnotnejšími vnútornými pohľadmi a priehľadmi v rámci územia pamiatkovej rezervácie, ktoré je potrebné rešpektovať a chrániť sú (vyznačenie pohľadov vid' 3,10, fotodokumentácia pohľadov str. 36-43):

10. z centra obce na dominantu kostola a kláštora hieronymitánov;
11. na centrálny priestor Windšachty;
12. na centrálny priestor Siglisbergu (Piarg);
13. na centrálnu časť Hornej Rovne (15);
14. zo starého cintorína nad Windšachtou na historické centrum obce – hieronymitánsky kláštor s kostolom;
15. zo zákruty pri vjazde do obce na historické centrum obce;
16. zo zástavby nad šachtou Piarg na dominanty obce – kostol a zvonica;
17. na vodnú nádrž Evička a zástavbu nad ňou;
18. na Windšachtskú vodnú nádrž a zástavbu nad ňou;
19. na vodnú nádrž Veľká Richňava zo štátnej cesty;
20. z okraja baníckej zástavby nad Windšachtou v smere na Hornú Roveň;
21. od bezpečnostného priepadu na vodnú nádrž Evička a zástavbu nad ňou;
22. na vodnú nádrž Bakomi z chodníka nad ňou;
23. na vodnú nádrž Krechsengrund z chodníka nad ňou;
24. na vodnú nádrž Veľká Richňava;
25. na vodnú nádrž Malá Richňava;
26. na vodnú nádrž Veľká Richňava a svah nad ňou.

VONKAJŠÍ OBRAZ ÚZEMIA – PANORÁMA A SILUETA

Pohľad I. – z kalvárie na Hornej Rovni

Pohľad II. – od haldy Ferdinand šachty na centrum obce a banícku zástavbu nad Windšachtou

Pohľad III. – z okraja baníckej zástavby na krajinné zázemie

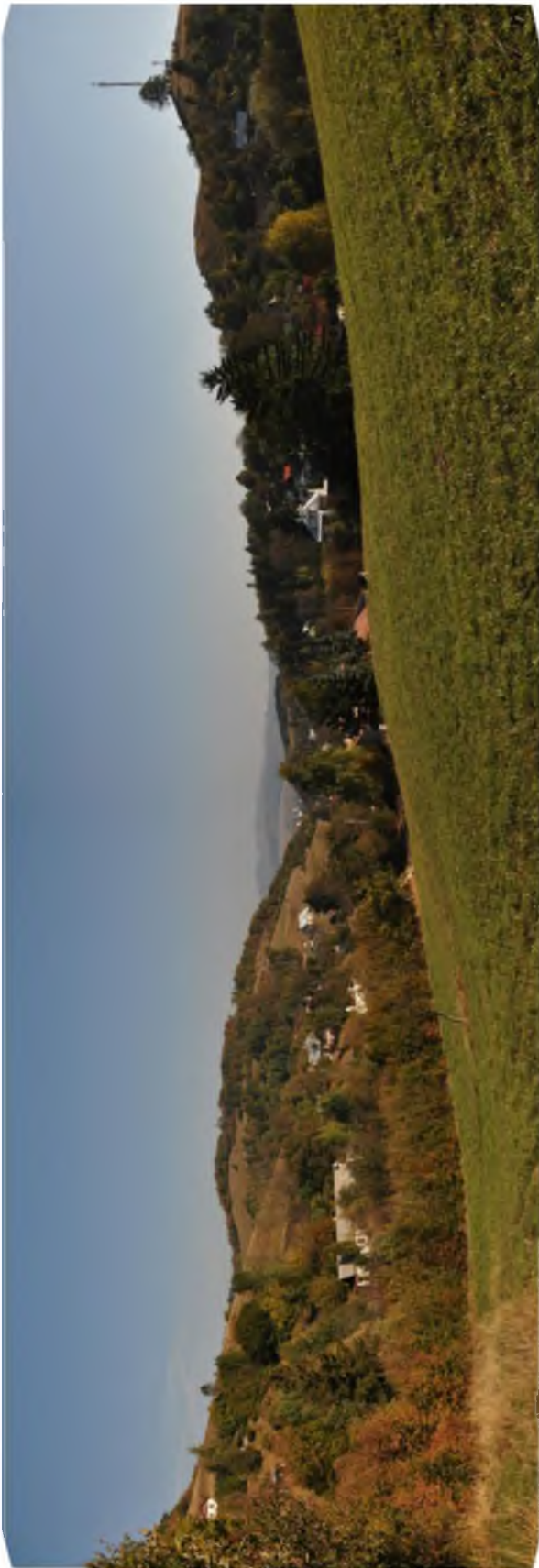
Pohľad IV. - zo zákruty pri vjazde do obce na zástavbu údolia Štefultov

Pohľad V. - z kalvárie na Siglisbergu (pod Veterníkom) na centrum obce

Pohľad VI. - z Piargského horného zberného jarku na vodné nádrže Evička a Windšachta

Pohl'ad VII. – z cintorína na Štefultove na zástavbu a krajinné zázemie

Pohl'ad IX. – z Hornej Rovne na krajinné zázemie

VNÚTORNÝ OBRAZ ÚZEMIA – PRIESTOROVÁ ŠTRUKTÚRA

Pohľad 11. – na centrálny priestor Windšachty

Pohľad 12. – na centrálny priestor Siglisbergu (Piarg)

Pohľad 13. – na centrálnu časť Hornej Rovne

Pohľad 14. – zo starého cintorína nad Windšachtou na historické centrum obce – hieronymitánsky kláštor s kostolom

Pohľad 15. – zo zákruty pri vjazde do obce na historické centrum obce

Pohľad 15. – zo zákruty pri vjazde do obce na historické centrum obce - detail

Pohľad 16. - zo zástavby nad šachtou Piarg na dominanty obce – kostol a zvonica

Pohľad 17. – na vodnú nádrž Evička a zástavbu nad ňou

Pohľad 18. – na vodnú nádrž Windšachta a zástavbu nad ňou

Pohľad 19. – na vodnú nádrž Velká Richňava zo štátnej cesty

Pohľad 20. – z okraja baníckej zástavby nad Windšachtou v smere na Hornú Roveň.

Pohľad 21. – od bezpečnostného priepadu na vodnú nádrž Evička a zástavbu nad ňou.

Pohľad 22. – na vodnú nádrž Bakomi z chodníka nad ňou.

Pohľad 23. - na vodnú nádrž Krechsengrund z chodníka nad ňou.

Pohľad 24. - na vodnú nádrž Veľká Richňava

Pohľad 25. - na vodnú nádrž Malá Richňava

Pohľad 26. - na vodnú nádrž Veľká Richňava a svah nad ňou.

F.1.3.1. Hmotová skladba zástavby

Charakter a štruktúra zástavby pamiatkového územia sú špecifické. Koncentrovanejšia forma historickej významnejšej zástavby je sústredená v centre obce, v polohe bývalej osady Windšachta, kde bolo správne centrum sídla. Dominantou centra je súbor objektu bývalého kláštora hieronymitánov, budova banskej správy (dnešné sídlo obecného úradu), objekt banského meračstva, bývalej dievčenskej školy a ostatných správnych budov banských prevádzok. Na základe zachovaných historických vedút predpokladáme, že najstaršie objekty zo správnych banských budov majú renesančné jadrá, inak slohovo prevažuje barok. V období okolo polovice 18. storočia bola v lokalite konjunktúra banskej produkcie, ktorá sa odrazila aj v stavebnej aktivite. Štruktúre zástavby PR plošne dominuje zástavba bývalého banického osídlenia so solitérnymi, jedno až dvojtraktovými objektmi. Podľa zachovanej obrazovej dokumentácie, v čase aktívnej banskej činnosti sa v obraze sídla významne uplatňovali kužeľovité tvary konštrukcií gápľov, objekty stúp a doplnkových technických zariadení (dopravníky na prepravu rudy a pod).

V zachovanej historickej štruktúre pamiatkového územia z hľadiska objemovej skladby prevládajú dva typy zástavby, ktoré spolu vytvárajú špecifický obraz sídla.

Voľná radová zástavba – predovšetkým dnešné centrum obce (bývalá Windšachta) s objektmi bývalej banskej správy, ktoré sú osadené pozdĺž línie hlavnej cesty pomerne kompaktné. Jednoznačnou objemovou dominantou obce je areál bývalého kláštora a kostola sv. Jozefa, ktorý je komponovaný ako bloková dvoj – trojpodlažná stavba. Objemová skladba areálu graduje loďou kostola s výraznou valbovou strechou a hmotou veže. Zachované historické objekty a ich areály sú postavené na pravidelných pôdorysoch jednoduchých tvarov, zastrešených sedlovými, valbovými, prípadne manzardovými strechami. Vo výrazoch a objemovej skladbe historických objektov prevažuje barokový sloh, s úpravami z konca 19. storočia. Mimo centra zástavby prevláda objemová skladba historického banického osídlenia **rozvoľnenej zástavby**. Zástavba je v prevahe pozostáva z prízemných jedno až dvojtraktových objektov. Ojedinele, v súvislosti s osadením objektu do svahu, sú zachované aj dvojpodlažné objekty. V zástavbe banického osídlenia sa v lokalitách bývalých banských prevádzok zachovali aj objemnejšie – dvojpodlažné solitérne objekty bývalých banských správnych budov (Siglisberg, Kristína šachta, Magdaléna šachta a pod.).

F.1.3.2. Strešná krajina

- Strešnú krajinu zástavby banického osídlenia tvorí mozaika striech solitérnych prízemných domov s prevahou sedlových a valbových striech, ojedinele manzardové tvary striech.
- Jednoduché tvary striech dopĺňajú podlomenice a polvalby.
- Štíty sedlových striech banických domov boli prevažne drevené, zo širokých vertikálne kladených dosák. Murované omietané štíty sú zastúpené zriedkavejšie.
- Podkrovia v minulosti neboli zobytnené, využívali sa ako skladové priestory. Presvetlenie podkrovia bolo vyriešené okennými otvormi v štítových stenách.
- Spravidla na zadnej (dvorovej) strane strechy býval umiestnený jeden väčší vikier tzv. hospodársky, ktorý slúžil ako vstup do podkrovia. V prípade použitia krytiny z dreveného štiepaného šindel'a bolo z hľadiska nevyhnutnosti prevetrávania potrebné zabezpečiť vetranie prostredníctvom vetrákov.
- Exteriérový vstup do podkrovia býval situovaný aj v drevených štítových stenách, prípadne zo zadnej dvorovej stany dreveným exteriérovým schodiskom
- Historickou strešnou krytinou bol drevený štiepaný šindel', ktorý bol neskôr nahradený plechom, vláknocementovými šablónami, alebo zriedkavejšie maloformátovou dvojdrážkovou keramikou škridlou. V súčasnosti sú mnohé strechy po obnovách zobytnené, presvetlené vikiermi a strešnými oknami, pričom celistvosť strešnej krajiny je narušená uplatnením rôznorodých typov strešných krytín a ich rôznanou farebnosťou.
- V objektoch sa sporadicky zachovali aj historicky cenné drevené konštrukcie krovov (kostol sv. Jozefa, bývalá jezuitská lekáreň, dnešný obecny úrad, správna budova na Siglisbergu, bývalé banské meračstvo).

Tvary striech na objektoch profánnej architektúry:

- Tvar strechy manzardový, sedlový ukončený valbami alebo štítmi.
- Konštrukcia krovu drevená, hambáľková, manzardová alebo stojatá stolica.
- Špecifickým regionálnym znakom konštrukcie striech sú tzv. námetky, ktoré ukončujú strechu pri odkvape a vytvárajú výraznú strešnú krivku a mäkké tvarovanie strešných rovín pri korune muriva.
- Štítové steny prevažne murované a hladko omietnuté.
- Pôvodnou krytinou bol drevený šindel', v neskoršom období nahradený ľahkými cementovláknitými šablónami (ukladané na koso, šedé, farbené v hmote, matné) a hladkým pozinkovaným plechom ukladaným do pásov.
- Plochy striech sú rozčlenené vikiermi (pultové, sedlové, valbové alebo na zadnej strane objektu tzv. hospodárske), neskôr historickými polkruhovými vetrákmi.

- Na autenticky zachovaných objektoch profánnej architektúry sa zachovali historické komíny s tvarovanými hlavicami (poloblúkové, sedlové), omietané hladkou omietkou a natierané vápenným náterom.

Tvary striech na ľudových (banických) domoch:

- Sedlové s podlomenicou, sedlové s polvalbou, alebo sedlové s polvalbou a podlomenicami, valbové strechy.
- Hrebeň strechy je rovnobežný s pozdĺžnou osou objektu a v rámci osadenia vo svažitom teréne je hrebeň rovnobežný s vrstevnicami, t.j. spádnicou strechy je v smere alebo proti smeru spádu terénu.
- Špecifickým regionálnym znakom konštrukcie striech sú tzv. námetky, ktoré ukončujú strechu pri odkvape a vytvárajú výraznú strešnú krivku a mäkké tvarovanie strešných rovín pri korune muriva.
- Štítové steny sú doskové, alebo murované.
- Z hľadiska chronológie sa sporadicky zachovali aj staršie konštrukcie krovov – barokové. Prevládajú krovky z konca 19. a začiatku 20. storočia; u menších ide o hambáľkové konštrukcie, u väčších stojatá stolica. Na viacerých domoch banického osídlenia vďaka spoločným znakom sú nové krovky realizované po polovici 20. storočia.
- Plochy striech sú len minimálne rozčlenené historickými (funkčnými) vetrákmi, funkčnými výlezňými vikiermi, ojedinele okennými vikiermi.
- Na novodobo upravených strechách prevláda použitie strešných okien.
- Na autenticky zachovaných objektoch z banického osídlenia sa zachovali historické komíny s tvarovanými hlavicami.
- Pred prvou polovicou 20. storočia bola používaná jednotná prírodná krytina, vďaka uplatneniu dreveného šindľa.
- Od prvej tretiny 20. storočia sa uplatňuje ľahká azbestocementová krytina (Eternit) – náhradou je teraz ľahká cementovláknitá šablónová krytina, ale i biela alebo červená dvojdrážková keramická krytina.
- V súčasnosti je v PR uplatnená pestrá škála strešných krytín. Prevláda plechová (Zn) krytina v pásoch, ale i **nevhodné** veľkoplošné vlnité cementovláknité krytiny, pálená masívna keramická alebo betónová škridla (obr. str. 81-83 v rámci kap. Nehnutelnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia).
- V súčasnosti sa spolu s tendenciou **zobytnovania podkroví objavujú** aj novodobé materiály strešných krytín pre historickú zástavbu alebo územie nevhodné – asfaltový šindel, betónová škridla, plechové šablóny s poplastovanými úpravami povrchov.
- Niektoré objekty na území PR majú novú strechu, ktorej tvarové riešenie a riešenie presvetlenia podkroví nie je realizované v súlade s charakterom domu a pôvodnými historickými znakmi – špecifikami sídla. Prestavané strechy majú vysoké nadmurovky a veľké vyloženia striech pozdĺž obvodových a štítových stien.
- Z architektonického hľadiska sa objavujú nevhodne tvarovo, veľkosťou a počtom navrhnuté vikiere. Novodobé krytiny narúšajú ucelenosť štruktúry strešnej roviny. Ako nevhodné akcenty sa objavujú cudzie prvky – nové neprimerané vikiere, ukončenie komínov (tvarovo i materiálovo).

Príklady historických striech a ich typických detailov

- sedlová strecha s drevenými doskovými štítmi (alebo hladko omietanými), s podlomenicami a polvalbami

Príklady historických vikierov

- vikiere so sedlovou alebo valbovou strieškou
- na zadnej strane domu tzv. hospodársky vikier

Príklady historických komínov

- typické hlavice so sedlovou alebo poloblúkovou strieškou

Príklady typických detailov striech

- minimálne vysunutia strešných rovín pred plochu fasád, ukončenie krokiev pri odkvape vodorovným rezom

Príklady charakteristických strešných krytín

- drevený šindel, dvojdrážková krytina, krytina z plechových pásov, krytina z vláknocementových štvorcových šablón

F.1.4. Funkčné využitie územia

Primárnou hospodárskou funkciou územia pamiatkovej rezervácie bola banská činnosť, súvisiaca s ťažbou a úpravou rudy, ktorej súčasťou bol systém vodohospodárskych diel na reguláciu vody v území. Ťažba a úprava rudy boli základom pre rozvoj všetkých ostatných funkcií (obytná, správna, spoločenská, ...)

Obytná funkcia bola koncentrovaná v blízkosti banských diel, ktoré týmto nadobúdali charakter satelitov a tvorili samostatný urbanizovaný priestor (Windšachta, Siglisberg, Horná Roveň, ...).

Správna funkcia (banské úrady) bola zameraná na banskú činnosť a súčasne vykonávala i správu iných aspektov organizácie územia.

Spoločenská funkcia odrážala životné podmienky obyvateľov a bola prezentovaná komplexom kláštora hieronymitánov a banskou školou.

V súčasnosti v pamiatkovej rezervácii prevláda obytná funkcia (trvalé a prechodné bývanie; pôvodné banícka zástavba, doplnená výstavbou rodinných domov a adaptované renesančné a barokové budovy banských správ), ktorá je pre vitalitu pamiatkovej rezervácie, zachovanie a prezentáciu jej hodnôt, nenahraditeľná.

Ukončená banská činnosť v území je prezentovaná systémom umelých vodných nádrží, tajchov, ktoré sú využívané na športovo - rekreačné účely.

Komplex bývalého kláštora hieronymitánov prešiel niekoľkými fázami zmien funkčného využitia; (cirkevné účely - byt farára s farou, spoločenské účely – kino, reštauračné zariadenie), z ktorých dnes je využívaná len prízemná časť na služby (reštaurácia a malé obchodné prevádzky).

F.1.5. Historický pôdorys

Pôdorysná štruktúra

Pôdorys architektonicko-urbanistickej štruktúry pamiatkovej rezervácie je nepravidelný. Pôdorysnú schému zástavby PR spoluvytvára viacero typov urbanistickej zástavby. Vzhľadom na terénne špecifiká a primárnu funkciu sídla (aktívna banská činnosť), koncept urbanistickej skladby neuplatňuje tradičné sídlo tvorné mechanizmy. Základnú urbanistickú kompozičnú os sídla (k. ú. Štiavnické Bane) tvorí štátna cesta smer Banská Štiavnica – Levice, ktorá je vedená v línii vrstevnice. Pôdorysnú štruktúru spoluvytvára sieť bočných ulíc, uličiek a peších chodníkov. Pozdĺž hlavnej urbanistickej osi – línie hlavnej cesty je usporiadanejšia voľná forma zástavby, ktorá sa približuje radovej zástavbe, ale nedosahuje jej kompaktnosť. V rozsiahlej štruktúre pamiatkovej rezervácie prevláda stupňovito komponovaná rozvoľnená zástavba banického osídlenia na svahoch pod aj nad líniou spomínanej cesty. Zástavba banického osídlenia je rámcovo organizovaná prístupovými cestami, ktoré sa rozvetvujú do uličiek a chodníkov. Vzhľadom na svahovitú konfiguráciu terénu majú prístupové cesty a chodníky prevažne výrazný stúpajúci/klesajúci sklon. Napriek mnohým obmedzeniam je štruktúra banického osídlenia formovaná rovnomerne – pomer veľkosti parciel a umiestnenie banického domu je približne rovnaký.

V PR, v časti Štefultov (katastrálne územie Banská Štiavnica) je základnou kompozičnou osou sídla línia potoka Štiavnica, pozdĺž ktorej je vedená hlavná prístupová komunikácia. Po stranách potoka sa koncentruje voľná radová zástavba, ktorá po stranách svahov prechádza do rozvoľnenej zástavby s banickým osídlením.

Základný urbanistický koncept pôdorysu v bývalej osade Horná Roveň uplatňuje pravidelnejší koncept, nakoľko prirodzené tvarovanie terénu v zastavanej časti nie je také členité.

Zóny s novou výstavbou prevažne soliterných rodinných domov sú situované v západnej časti PR, po oboch stranách hlavnej cesty. Blok s novou výstavbou rodinných domov (posledná tretina 20. storočia) je situovaný aj v centrálnej časti zástavby, juhozápadne pod areálom kostola a kláštora. Pre nové časti zástavby je typická väčšia pravidelnosť parciel a usporiadanejšia forma radenia zástavby.

Parcelácia

Jednu z kľúčových hodnôt pamiatkovej rezervácie reprezentuje zachovaná štruktúra historickej parcelácie. V historickej časti PR majú parcely nepravidelný tvar. Na tvar, veľkosť a členenie parciel mal rozhodujúci vplyv členitý terén. Väčšie parcely sú situované v centrálnej časti, kde je koncentrovaná zástavba bývalých správnych banských budov. Parcely v severnej časti štruktúry banického osídlenia, situované na okraji zastavaného územia, majú rozlohou väčšie parcely. Pomerne presný pravidelný tvar obdĺžnikov majú parcely banického osídlenia v lokalite Horná Roveň. Parcelácia v tejto polohe je plošne rozvrhnutá a zachovaná rovnomerne.

F.1.6. Objektová skladba územia – kompozícia

F.1.6.1. Dominanty a akcenty - výškové zónovanie a urbanistické priestorové vzťahy (mapa č. 2)

Členitý terénny reliéf, v ktorom je situovaná architektonicko-urbanistická štruktúra pamiatkovej rezervácie ovplyvnil aj špecifiká výškového zónovania a urbanistických priestorových vzťahov. V objektivej skladbe prevládajú prízemné (banické domy) a dvojpodlažné objekty (banské úrady). Jediným trojpodlažným objektom je objekt bývalého kláštora. Zdanlivá náhodnosť urbanistickej koncepcie štruktúry vychádza z primárnej funkcie sídla ako banskej prevádzok, v ktorej bola ťažba a spracovanie rúd limitujúcim faktorom. Formovanie územia tradičnými urbanistickými princípmi je sekundárne.

Jednou z najvýznamnejších dominant je areál **bývalého kláštora s kostolom a vežou**. V obraze sídla sú dominantami aj **bašta bývalého protitureckého opevnenia, bývalá Dolná brána opevnenia a baroková zvonica**. Miestnou dominantou je vďaka vežovému objemovému konceptu bývalá **strojovňa atmosférického čerpaceho stroja**. V diaľkových pohľadoch sa dominantne uplatňuje aj **kostol sv. Jána na Hornej Rovni**.

Pre kompozíciu stupňovito rozmiestnenej zástavby na svahoch s rozvoľnenou štruktúrou banického osídlenia je určujúci kontrast s voľnou radovou a objemnejšou zástavbou v centre bývalej Windšachty. Výškové dominanty oživujú špecifický obraz sídla.

V dôsledku situovania novodobého areálu školy pomerne vysoko na horizonte sa tento areál stal miestnou dominantou s významným uplatnením v areáli sídla.

DOMINANTY A HISTORICKÉ OBJEKTY V EXPONOVANÝCH POLOHÁCH

Kostol sv. Jozefa a kláštor hieronymitánov, parc. č. 1/2,3 a 2.

Budova banskej komory, dnes obecny úrad, parc. č. 28/1.

Objekt bývalého banského meračstva, parc. č. 41/2.

Vnútoraná brána opevnenia, parc. č. 60.

Banská budova, parc. č. 22/1.

Rehoľný dom Vincentiek, parc. č. 24.

Strojovňa šachty Špitáľ, parc. č. 1466/1.

Administratívna budova závodu Siglisberg, parc. č. 823/3.

Bývalá správna budova závodu Siglisberg, parc. č. 819.

Budova banskej správy pri šachte Leopold, parc. č. 82/4.

Bývalá správna budova závodu Magdaléna (tzv. Révayov dom), parc. č. 157/1.

Banická škola, parc. č. 830.

Bývalá správna budova závodu Kristína, parc. č. 866/1

Zvonica, parc. č. 826

Kaplnka sv. Alžbety na Galizóne,
parc. č. 1361

Budova šachty Königsegg, parc. č. 525

Banská budova, parc. č. 834

Kostol sv. Jána na Hornej Rovni, parc. č. 1278

F.1.6.2. Systém opevnenia (výkres č. 6)

Historické mapy s popismi a legendami z konca 17. až začiatku 18.storočia dokazujú, že celú Windšachtu uzatvárali objekty opevnení proti Turkom. Pravdepodobne po vzniku Brennerského združenia ťažiarstiev v roku 1571 sa intenzívnejšie pokračovalo vo fortifikačných prácach. Na základe mapových podkladov z roku 1709 a z 2.polovice 17.storočia môžeme opevňovacie práce rozdeliť do troch etáp. Prvá pozostávala z výstavby murovaných objektov a čiastočne drevených hradieb. Tvorili ju tri brány štvorcového pôdorysu: Štiavnická, Fuchslošská a Vnútoraná. Vnútoraná brána bola častou vnútorného opevnenia a je jedinou bránou, ktorej hmota sa zachovala dodnes (po rôznych stavebných úpravách). V murovaných hradbách boli postavené tri bašty kruhového pôdorysu, z ktorých dodnes stojí bašta nad bankskými správami Windšachty (po rekonštrukcii v roku 1984). Medzi Fuchslošskou a Vnútoranou bránou boli vymurované dve bašty pôdorysu nepravidelného päťuholníka s vrcholom smerom von z hradieb. Časť hradieb bola murovaná, ďalej smerom juhozápadným pokračovali hradby drevené. Prvá etapa opevňovacích prác pravdepodobne nebola dokončená podľa projektu. V blízkosti šachty Špitaller bola drevená hradba prerušená pravdepodobne preto, že po uzavretí opevnenia Štiavnickou bránou by sa v opevnenom území nachádzala len malá časť bankských objektov. Medzi prvými murovanými baštami postavili aj murovanú pozorovateľňu nazvanú veža Tascher. Kruhový pôdorys veže bol vo vrchnej časti rozšírený o drevenú pozorovaciu ochodzu.

Cieľom druhej etapy fortifikačných prác bolo zahrnúť do opevneného územia aj šachty Karol a Jozef s príslušnými prevádzkovými stavbami. Táto hradba bola budovaná spôsobom zrubov alebo hrubých fošien uložených medzi drevené stĺpy. Hradba nemala brány. V miestach, kde viedli cesty z ohradeného priestoru, boli vynechané zruby medzi stĺpmi, ktoré sa mali založiť v prípade nebezpečenstva prepadu.

Treťou etapou opevňovacích prác sa rozšírilo ochraňované územie o juhozápadnú a južnú časť Windšachty. Vybudovaním tejto hradby sa do opevnených plôch dostali aj šachty Leopold a Magdaléna, ako aj strážnica. Táto drevená hradba mala štyri drevené brány. V blízkosti šachty Leopold chránila cestu na západ Siglisbergská brána, v najjužnejšej časti boli brány Mlynská a Mestská. Štvrtou bránou bola Štefultovská, ktorá bola umiestnená pod haldou šachty Karol. Lokalizácia brán vyznačuje aj hlavné smery komunikačného spojenia Windšachty s okolím. Najjužnejšia časť dreveného opevnenia bola vybudovaná pravdepodobne ako posledná. Touto

časťou bolo možné chrániť mlyn a rozsiahle stajne. V rámci tretej etapy pravdepodobne postavili aj strážnicu a ochranný koridor k pozorovateľni. Z drevených hradieb bolo vysunutých osem výčnelkov, v ktorých postavili drevené pozorovacie a ochranné veže. Konštrukcia drevenej hradby v tretej etape nie je známa, doteraz sa okrem jej pôdorysu nenašlo vyobrazenie, ako je to v prípade hradieb druhej etapy. Podľa literatúry bola drevená časť opevnenia tvorená palisádami (kôl vedľa kola).

Komplex banských a fortifikačných stavieb dopĺňali ešte sakrálne stavby. Oproti budove terajšieho obecného úradu stál jezuitský kostolík sv. Jozefa. Na medirytine v knihe: Danube et ses environs z druhej polovice 17. storočia (grafická dokumentácia č. 4) je viditeľný vysoký mariánsky stĺp vo dvore budovy banskej správy, ktorý sa zachoval na pôvodnom mieste. Na rozhraní Windšachty a Síglišbergu je na mapách zo 17. storočia zakreslená zvonica s nízkou murovanou ohradou.

Fotodokumentácia opevnenia

Vstupná brána Fuchslošská – súčasť objektu
bývalej banskej správy Windšachta

Kruhová bašta opevnenia

Vstupná brána - vnútorná

Pät'boká bašta – súčasť rodinného domu

F.1.6.3. Priestory územia – námestia, ulice a voľné plochy

Špecifická funkcia územia neumožnila vytvárať typický architektonicko-urbanistický koncept sídla s tradičnými sídelnými priestormi (námestia, ulice).

Špecifikom priestorovej skladby pamiatkovej rezervácie sú voľné plochy väčších rozmerov priamo v zastavanom území sídla. Sú to miesta, kde boli situované banské šachty a z dôvodov poddolovania ich nebolo možné ani v neskorších obdobiach zastavať. Nezastavané plochy po bývalých banských prevádzkach tak spoluvytvárajú špecifický vnútorný aj vonkajší obraz pamiatkovej rezervácie. Uvedené špecifiká sa podieľali na formovaní verejných priestranstiev.

Na základe urbanistického výskumu uskutočneného v teréne bolo v pamiatkovej rezervácii identifikovaných šesť urbanisticky významných priestorov (obr. str. 60 - 66):

Urbanistický priestor Horná Roveň

Poloha Horná Roveň - priestor rínku – otvorený nezastavený, kde priestorovo dominuje kostol sv. Jána. Čiastkovou dominantou je bývalá požiarna zbrojnica. V severozápadnom smere je priestor ohraničený celistvo zachovanou štruktúrou banického osídlenia a areálom cintorína. K nezastavanému priestranstvu sa severne pripája lúka, ktorá vyúsťuje v polohe areálu banského závodu (Nová šachta) a severovýchodne v komplexe hornorovnianskej Kalvárie na Hornej Rovni. Hodnotou priestoru sú špecifiká jeho hmotovo-priestorového a funkčného usporiadania. Jednotlivé typy zástavby nie sú narušené nevhodnými úpravami. Tento urbanistický priestor sa nachádza v sektore 3.

Urbanistický priestor Kristína

Priestor na mieste šachty Kristína, v polohe bývalej osady Siglisberg. Nezastavaný priestor, ktorý definuje polohu banskej šachty je zo severovýchodu a severozápadu opticky uzatvorený historickou zástavbou – banické domy, slohový (barokový) objekt správnej budovy banského

závodu je lokálnou priestorovou dominantou. Priestor dotvára aj prvok drobnej architektúry – drevený kríž. Na základe doterajšieho poznania banský závod Kristína patrí k najstarším hlbinným banským prevádzkam v regióne. Priestor v súčasnosti znehodnocujú nevhodné úpravy historických objektov a nevhodné novostavby (garáže, sklady) a neudržiavaná zeleň, tvorená vzrastlými ihličnatými drevinami. Tento urbanistický priestor sa nachádza v sektore 2.

Urbanistický priestor Siglisberg

Priestor bývalého banského závodu Siglisberg – správna historická baroková budova s hospodárskou stavbou, vedľa novšia administratívna budova. Kompozíciu budov dopĺňa klasicistická kaplnka sv. Floriána. V priestore sa zachovala aj historická zeleň - lipy. Priestor dokumentuje význam banského závodu, ktorý patril v 18. storočí svojou produkciou k najvýznamnejším. Priestor sa vzhľadom na konfiguráciu terénu pohľadovo významne uplatňuje vo vnútornom i vonkajšom obraze sídla. Priestor znehodnocujú nevhodné novostavby, neudržiavaná zeleň a úpravy povrchov. Tento urbanistický priestor sa nachádza v sektoroch 2 a 4.

Urbanistický priestor zvonica a banícka škola

Poloha pri barokovej zvonici a budove bývalej baníckej školy je priestorovo hodnotná, nakoľko sú tu naakumulované hodnoty slohovej architektúry, sakrálnej architektúry, baníckeho osídlenia a významne sa tu pohľadovo uplatňuje svah haldy Kristína šachty. V priestore sú lokalizované významné priehľady na centrum obce aj kultúrnu krajinu. Tento urbanistický priestor sa nachádza v sektore 2.

Urbanistický priestor Windšachta

Dnešné centrum obce (obecný úrad a línia cesty k bývalému kláštora s kostolom) vzniklo rozvinutím staršieho centra bývalej osady Windšachta, ktoré bolo vyformované východne od dnešného (v polohe okolo sochy Immaculaty). Plocha nemala zadefinovaný presný geometrický tvar, nebola kompaktno vymedzená zástavbou. Len od juhovýchodu bola čiastočne formovaná dvojpodlažnými budovami banskej správy. Vedúty zachytávajú pravdepodobne aj objekt klopačky, ktorý bol lokalizovaný v tomto priestore. Západným okrajom priestoru viedla cesta do osady Horná Roveň (Horný Fuchsloch). Neskôr sa funkcia centra presúvala západným smerom. Po postavení areálu kláštora s kostolom bola línia cesty (zo severu) zastavovaná objemnejšími solitérnymi budovami, ktoré vytvárajú kompaktnější charakter zástavby. Hodnoty priestoru sú v špecifickej objektovej skladbe, kompozícii a pôvodnej funkcii priestoru. V súčasnosti priestor znehodnocujú nevhodné prestavby historických objektov, nevhodné novostavby, rušivá neudržiavaná zeleň a absencia vhodných úprav verejných priestranstiev. Tento urbanistický priestor sa nachádza v sektoroch 1 a 2.

Urbanistický priestor Galizón

Lokalita okraja bývalej osady Galizón, kde dominuje objekt kaplnky sv. Alžbety a objekt bývalej banskej správy (dnes prestavaný). Priestor je významný z hľadiska situovania, nakoľko vytvára vstup do pamiatkovej rezervácie od východu (od Banskej Štiavnice). Výraz urbanistického priestoru je narušený nevhodnou prestavbou historických objektov a umiestnením vysokej zelene, ktorá konkuruje architektonickej dominante – kaplnke sv. Alžbety. Tento urbanistický priestor sa nachádza v sektore 3.

Rozbor urbanistickej kompozície

Urbanistický priestor Horná Roveň - kostol a SZ uličný ťah ku kalvárii alebo šachte Roveň

Urbanistický priestor Kristína

Urbanistický priestor Siglisberg

Urbanistický priestor zvonica a banícka škola

Urbanistický priestor Windšachta

Urbanistický priestor Galizón

F.1.6.4. Zástavba - rozbor objektovej skladby zástavby

- Sakrálna architektúra
- Profánna architektúra (prevažne budovy bývalých banských správ a bytov pre banských úradníkov)
- Banícke osídlenie (banícke domy a ich hospodárke stavby)
- Objekty fortifikačné (bašta a brány bývalého renesančného systému opevnenia Windšachty)
- Drobná architektúra
- Historické technické objekty (strojovňa atmosferického stroja, píla)
- Systém umelých vodných nádrží – tajchov
- Zeleň

Sakrálna architektúra

Najvýznamnejším vývojovým obdobím Obce Štiavnické Bane (vzhľadom na rozvoj baníctva a s tým súvisiaci nárast obyvateľstva) bola 1. polovica 18. storočia. V tomto období vznikli najdôležitejšie stavby súvisiace s baníctvom, a rovnako aj jediná sakrálna slohová architektúra na území obce, ktorú reprezentuje rímskokatolícky kostol sv. Jozefa a kláštor hieronymitánov. Komplex sa nachádza na hlavnej komunikačnej osi, ktorá prechádza stredom obce a svojím hmotovo-priestorovým členením a architektonickým výrazom dominuje celej sídelnej štruktúre. Ide o monumentálnu sakrálnu architektúru, ktorej hodnota spočíva aj zachovanom barokovom mobiliáre kostola, ktorý z časti pochádza od viedenského maliara Schmidta a od sochára Dionýza Stanettiho.

Do objektovej skladby sakrálnej architektúry územia PR patria aj menšie sakrálna, ktoré sa nachádzajú v miestnych častiach Horná Roveň, Galizón a Štefultov. V miestnej časti Horná Roveň centrálnemu priestoru dominuje kostol sv. Jána Krstiteľa z 18. storočia, v časti Galizón je to kaplnka Sv. Alžbety, ktorá rovnako pochádza z 18. storočia. V miestnej časti Banskej Štiavnice Štefultov, ktorá sa nachádza na území Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane je na juhozápadnom svahu umiestnená kaplnka sv. Ondreja z 1. polovice 17. storočia, s neskoršími stavebnými úpravami.

Samostatnú skupinu tvoria objekty drobnej architektúry (votívna architektúra) – kaplnky, plastiky, kríže a pod., ktoré sa uplatňujú v rámci celého územia PR. Významnou krajinou dominantou je aj kalvária na Hornej Rovni a kalvária na Siglisbergu.

Objekty sakrálnej architektúry sú nositeľmi významných architektonických, umelecko-historických i výtvarných hodnôt a cenných detailov, preto ich obnove musí predchádzať vykonanie pamiatkových výskumov, ktoré preukážu ich historický vývoj a zdefinujú všetky hodnotné časti stavieb a ich detailov.

Kostol sv. Jozefa a Kláštor Hieronymitánov (parcely č. 1/2,3 a 2) – NKP, ÚZPF č. 1267/1,2

Vznik kostola a kláštora je spätý s pôsobením dvoch rádov – jezuitov z Banskej Štiavnice a hieronymitánov z Tirolska. Komplex bol postavený v rokoch 1735-1754.

Kostol sv. Jozefa je jednoloďová baroková stavba s predstavanou vežou, zaklenutý valenou klenbou s lunetami. Po zrušení oboch rádov kostol plnil a dodnes plní funkciu farského kostola. K jeho stavebným úpravám došlo v 19. storočí, hlavne po požiari v roku 1824. Kostol dostal novú neorománsku vežu na východnej strane. Z južnej strany kostola je vchod do krypty. V interiéri kostola je zachovaný hodnotný barokový mobiliár (hlavný oltár, kazateľnica, lavice, orgán atď.). Budova kláštora je trojkridlovým objektom s uzavretým dvorom (štvrť stranu dvora uzatvára severná fasáda kostola), má rozsiahly zvýšený suterén a jej najstaršou časťou je trojtraktové kridlo s dvojramenným schodiskom z prvej stavebnej etapy. V suteréne sú krížové lunetové klenby, na poschodiach pruské klenby a české placky, ojedinele aj krížové klenby.

Kostol sv. Jána na Hornej Rovni (parcela č. 1278) – vytypovaný na vyhlásenie za NKP

Barokový jednoloďový kostolík bol postavený v 18. Storočí a má zachované pôvodné interiérové vybavenie – jednotabuľový polychrómovaný oltár s maľbou sv. Jána Krstiteľa, drevené lavice a harmónium.

Kaplanka sv. Ondreja na Štefultove (parcela č. 7108) – NKP, ÚZPF č. 1263/0

Renesančný objekt zo začiatku 17. storočia obdĺžnikového pôdorysu s polkruhovým uzáverom a krížovou hrebienkovou klenbou. Strešná konštrukcia je pokrytá drevený šindľom. Fasádna úprava s pilastrovým členením a dominantným prvkom hlavnej fasády je dvojité kamenný reliéfny erb nad portálom. V interiéri sa zachovala pôvodná kamenná dlažba.

Profánna architektúra

Profánnu architektúru pamiatkovej rezervácie tvoria prevažne budovy súvisiace s banskou činnosťou. Sú to objekty banských správ, banských prevádzok, obytných budov pre banských úradníkov, budovy súvisiace s doplnkovými funkciami (napr. školské stavby) a pod. Objekty sú sústredené prevažne v časti Windšachte a pozdĺž hlavnej cestnej komunikácie obce (v smere od Banskej Štiavnice do Levíc). Väčšina týchto objektov bola vybudovaná prevažne v 1. polovici 18. storočia. Podľa slohových znakov na fasádach a v interiéroch sú na objektoch dodnes zachované barokové znaky z 18. storočia, s minimálnymi neskoršími stavebnými úpravami. Niektoré budovy majú staršie renesančné jadrá, ktoré sú preukázateľné na starších vyobrazeniach. Predpoklad staršieho jadra musí byť potvrdený špecializovaným výskumom.

Objekty profánnej architektúry sú nositeľmi významných architektonických, umelecko-historických i výtvarných hodnôt a cenných detailov. Nakoľko v mnohých historicky významných objektoch neboli realizované žiadne výskumy, ich obnovu musí predchádzať pamiatkový výskum s návrhom na obnovu, ktorý preukáže historický vývoj objektov a zdefiniuje všetky hodnotné časti stavieb a ich detailov.

Z hľadiska funkčného využitia sú objekty profánnej architektúry využívané prevažne na trvalé bývanie (prevaha nájomných bytov) alebo sú bez využitia. Údržba objektov na trvalé bývanie je nepravidelná, v prípade nevyužitých objektov údržba absentuje. Stavebno-technický stav objektov je vo väčšine čiastočne narušený a v niektorých prípadoch až dezolátny.

- **Budova banskej prevádzky na Windšachte (parcela č. 1451/2) - vytypovaná na vyhlásenie za NKP**

Prevádzková budova Hlavného banského závodu Hornej Bieber štôlne na Windšachte. Objekt bol pôvodne správnu budovu Brennerského združenia súkromných ťažiarstiev, neskôr prevádzkovou budovou a nakoniec bol prispôbený na bytové jednotky pre banských úradníkov. Budova patrí medzi najstaršie banské budovy v obci a bola postavená pravdepodobne pred 18. storočím (je vyobrazená na medirytine z roku 1695). V budove sú v súčasnosti umiestnené byty. Stavebno-technický stav budovy je narušený.

- **Budova banskej prevádzky na Windšachte (parcela č. 1448) - vytypovaná na vyhlásenie za NKP**

Prevádzková budova Hlavného banského závodu Hornej Bieber štôlne na Windšachte. Objekt bol pôvodne správnu budovu Brennerského združenia súkromných ťažiarstiev, neskôr prevádzkovou budovou a nakoniec bol prispôbený na bytové jednotky pre banských úradníkov. Budova patrí medzi najstaršie banské budovy v obci a bola postavená pravdepodobne pred 18. storočím (je vyobrazená na medirytine z roku 1695). V budove sú v súčasnosti umiestnené byty. Stavebno-technický stav budovy je narušený.

- **Budova banskej prevádzky na Windšachte (parcela č. 1442) – NKP, ÚZPF č. 11443/0**

Budova, pravdepodobne zo začiatku 18. storočia, bola pristavaná k renesančnej bráne opevnenia, tzv. Fuchslošskej bráne, ktorá je dnes súčasťou objektu (v západnej časti). Severný

obvodový múr objektu čiastočne tvorí starší hradbový múr opevnenia Windšachty. Budova patrí k autenticky zachovaným objektom.

- **Budova banskej komory (parcela č. 819) - NKP, ÚZPF č. 11626/1-2**

Barokový objekt postavený v rokoch 1741- 1746 bol pôvodne budovou banskej správy na Windšachte, ktorej podliehali všetky erárne bane, stupy a hutý na území dnešnej obce. V súčasnosti v ňom sídli Obecný úrad Štiavnické Bane. Objekt patrí k autenticky zachovanému stavebnému komplexu banskej správy na Windšachte.

- **Lekáreň jezuitov (parcela č. 1061) – NKP, ÚZPF č. 11447/0**

Barokový objekt z polovice 18. storočia, v ktorom si jezuiti zriadili svoju lekáreň. Okrem zabezpečovania pastoračnej činnosti šírili kultúru a školskú vzdelanosť a starali sa o potreby obyvateľstva. V súčasnosti rodinný dom.

- **Banická škola (parcela č. 830) – NKP, ÚZPF č. 11442/1,2**

Baroková budova z 1. polovice 18. storočia, ktorú dala vybudovať erárna banská správa pre potrebu zriadenia banickej školy. Na južnej fasáde sú umiestnené slnečné hodiny. Za objektom sa nachádza pôvodná hospodárska budova, ktorá slúžila na ustajnenie koní. Objekt patrí k autenticky zachovaným objektom, ktorý prešiel v 20. storočí minimálnymi stavenými úpravami.

- **Zvonica (parcela č. 826) – NKP, ÚZPF č. 11438/0**

Barokovo upravená budova zvonice je zakreslená na mapách zo 17. storočia. V jej okolí bol pôvodne situovaný cintorín. Objekt bol koncom 20. storočia obnovený a jeho fasády boli reštaurované.

- **Banská budova (parcela č. 834) – NKP, ÚZPF č. 11465/0**

Barokový objekt z polovice 18. storočia, ktorý bol postavený pravdepodobne pre správu baní alebo ako byt pre banského úradníka. Na fasáde sa zachovala nika s kamennou plastikou anjela. Objekt je využívaný na trvalé bývanie. Stavebno-technický stav objektu je dobrý.

- **Budova banskej prevádzky Kristína (parcela č. 866/1) - vytypovaná na vyhlásenie za NKP**

Barokový objekt postavený v 18. storočí bol budovou banskej prevádzky pri šachte Kristína. Vedľa objektu sa nachádza vstup do pivnice, ktorá je prepojená s prevádzkovou budovou. Časť objektu bola prestavaná, druhá časť zatiaľ neprešla žiadnou stavebnou úpravou.

- **Budova banskej prevádzky na Siglisbergu (parcela č. 819) – NKP, ÚZPF č. 11626/1,2**

Objekt s renesančným jadrom bol v polovici 18. storočia barokovo prestavaný a slúžil pre potreby banskej prevádzky pri šachte Piarg. Na objekte bola začatá rekonštrukcia strešnej konštrukcie, ktorá nebola doteraz ukončená. Objekt je dlhodobo nevyužívaný a jeho stavebno-technický stav je havarijný.

- **Administratívna banská budova na Siglisbergu (parcela č. 823/3) – NKP, ÚZPF č. 11449/0**

Barokový objekt, ktorý vznikol v 2. polovici 18. storočia pre potreby banskej prevádzky pri šachte Siglisberg. Neskôr bol prestavaný pre účely lesnej správy. Objekt je dlhodobo nevyužívaný, chátra a má statické poruchy.

- **Banická nemocnica (parcela č. 184) – vytypovaná na vyhlásenie za NKP**

Barokový objekt z polovice 18. storočia, postavený pre účely banickej erárnej nemocnice, ktorej prevádzka bola zriadená už v roku 1648. V roku 1878 bola nemocnica presťahovaná do Banskej Štiavnice. V súčasnosti sú v objekte umiestnené bytové jednotky a je potrebná jeho celková obnova.

- **Budova banskej prevádzky Leopold (parcela č. 81/1) - vytypovaná na vyhlásenie za NKP**

Barokový objekt, ktorý vznikol v 18. storočí pre účely banskej prevádzky pri šachte Leopold. Objekt bol v nedávnej dobe rekonštruovaný.

- **Budova banskej prevádzky Magdaléna (parcela č. 157/1) – NKP, ÚZPF č. 11493**

Barokovo prestavaná budova banskej prevádzky pri šachte Magdaléna, so zachovaným renesančným jadrom. Slúžila tiež ako sklad pušného prachu pre banské účely. Objekt je v súkromnom vlastníctve, využívaný na rekreačné účely.

- **Budova banského meračstva (parcela č. 41/2) – NKP, ÚZPF č. 10689**

Budova banského meračstva bola postavená v barokovom slohu, v 2. polovici 18. storočia a slúžila pre banských meračov. V súčasnosti sú v objekte umiestnené bytové jednotky a je potrebná celková obnova.

- **Banská budova (parcela č. 34/1) – vytypovaná na vyhlásenie za NKP**

Objekt s renesančným jadrom, barokovo prestavaný v polovici 18. storočia, ktorý je ďalším z komplexu erárnych banských budov. Údajne v ňom sídlila správa stúp. V súčasnosti sú v objekte umiestnené bytové jednotky a je potrebná celková obnova.

- **Banská budova, rehoľný dom Vincentiek a Cirkevná škola (parcela č. 24) – vytypovaná na vyhlásenie za NKP**

Barokovo-klasicistický objekt z 2. polovice 18. storočia, v ktorom sa v 2. polovici 19. storočia usídlili milosrdné sestry rádu Sv. Vincenta z Pauly. V budove zriadili jasle, škôlku a neskôr tu bola aj cirkevná ľudová škola. Objekt je nevyužívaný a jeho stavebno-technický stav je narušený.

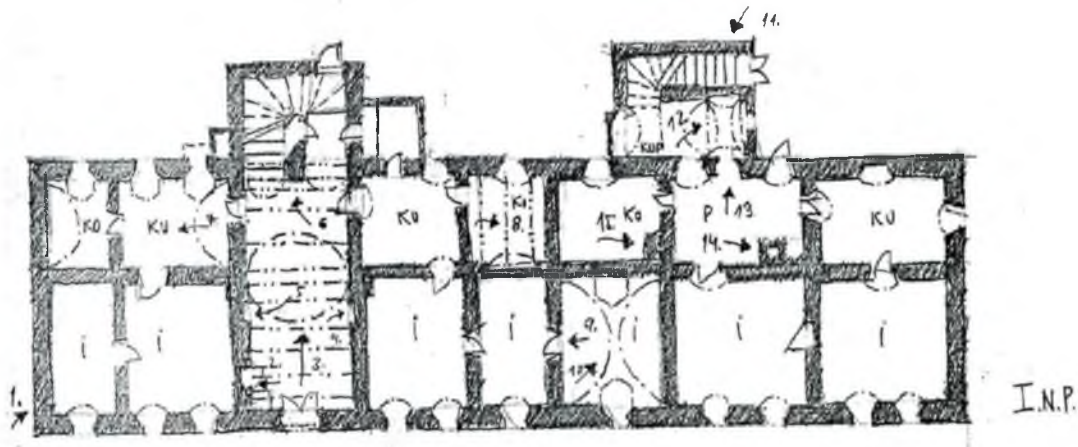
- **Banská budova, starobinec (parcela č. 22/1) - NKP, ÚZPF č. 11823**

Pôvodne banský objekt, ktorý vznikol v 2. polovici 18. storočia. V 19. storočí bol klasicisticky upravený. V čase pôsobenia rádu sestier Sv. Vincenta bol v budove umiestnený starobinec. V súčasnosti sú v objekte umiestnené bytové jednotky a je potrebná celková obnova.

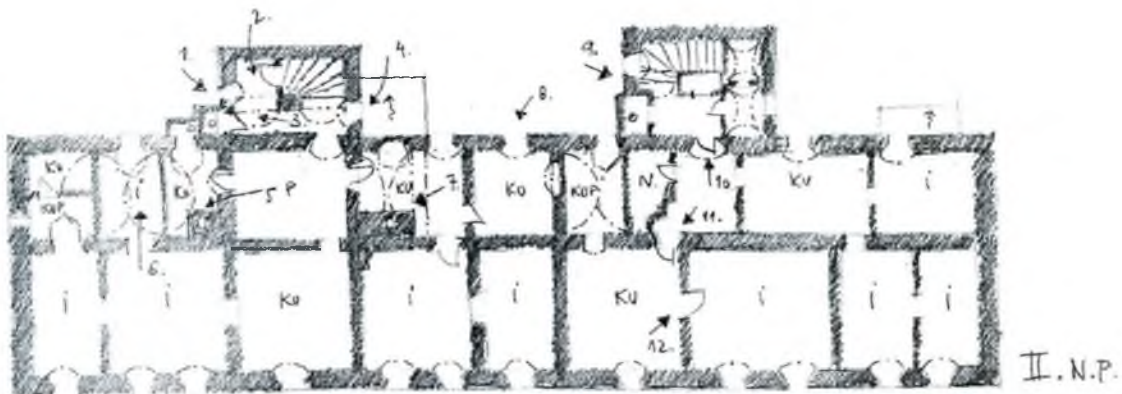
Všeobecná charakteristika hodnôt profánnej architektúry:

- pozdĺžny pôdorys objektu;
- hmota objektu - prevažne dvojpodlažná;
- dispozícia – prevažne dvojtraktová;
- tvar strechy – manzardový, valbový alebo sedlový, prevažne s murovaným a hladko omietnutým štítom;
- krov - drevený, hambáľková konštrukcia, stojatá stolica, manzardová konštrukcia s námetkami
- krytina - drevený šindel (najstaršie), potom vývojovo: ľahké cementovláknité šablóny (ukladané na koso), šedé, farbené v hmote, matné; hladký pozinkovaný plech ukladajú do pásov;
- vikiere - pultové, sedlové, valbové alebo na zadnej strane objektu v smere ku svahu môže byť osadený väčší vikier (tzv. hospodársky) so sedlovou strieškou, okná vo vikieroch sú nízke/malé, obdĺžnikové alebo štvorcové;
- komíny - nad „čiernou“ kuchyňou vyúsťuje masívne komínové teleso, ktoré je v nadstrešnej časti ukončené poloblúkovou alebo sedlovou hlavicou, omietanou hladkou omietkou a natierané vápenným náterom;
- fasády - hladké, omietané, natierané vápenným náterom, jednoduchá štuková výzdoba - šambrány okolo okien; pamiatkové výskumy môžu preukázať staršie úpravy fasád objektov;
- vápenné omietkové a náterové vrstvy interiéru, výtvarná výzdoba interiérov môže byť preukázaná pamiatkovým výskumom ;
- konštrukcie:
 - zvislé steny - prevažne murované z lomového kameňa, prípadne drevené zrubové, následne omietané;
 - vodorovné - stropy - drevené trámové, prípadne povalové;
 - podlahy - palubové, kamenné, prípadne tehlové;

- klenby - prevažne valené;
- dverné výplne – drevené, rámová alebo zvlaková konštrukcia, prípadne kovová výplň;
- okenné výplne – drevené, prevažne dvojité s členením;
- oporné múry - z lomového kameňa, nasucho ukladaného, do vodorovných riadkov, len na spevnenie svahov;

Dvojtraktový dvojpodlažný objekt banskej správy

Banické osídlenie

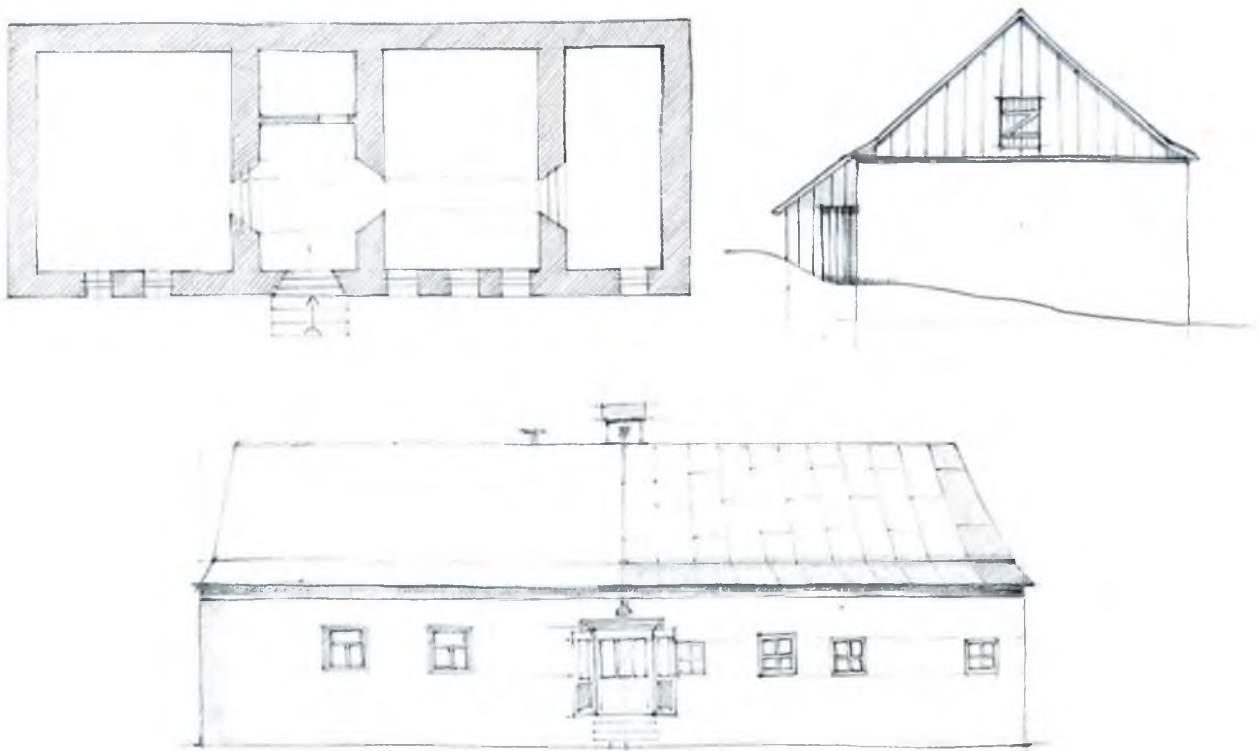
Najpočetnejšiu skupinu historickej zástavby územia PR tvoria objekty banického osídlenia. V objektovej skladbe PR sa zachovali prízemné jedno až dvojtraktové objekty s obdĺžnikovými pôdorysmi. Ich pozdĺžna os je prevažne orientovaná rovnobežne s vrstevnicami svahu. Objekty banického osídlenia sú prízemné. Archetypálnym modelom banického domu bol jednotrakt v dvoj a trojpriestorovej koncepcii. Strechy na banických domoch sú sedlové s podlomenicami a polvalbami, podlomenicami, prípadne valbové. Tradičnou strešnou krytinou bol historicky drevený šindel. Najstaršie objekty sú drevené zrubové na kamenných podmurovkách. Neskôr boli murované z kameňa alebo z nepálených tehál. Často sa na jednom objekte kombinujú rôzne druhy stavebného materiálu obvodových stien. Objekty boli z interiérovej aj exteriérovej strany omazané hlinou, neskôr vápennou omietkou. Perforácia fasád okennými otvormi je úsporná, s oknami malých štvorcových a obdĺžnikových formátov. Fasády banických domov sú hladké, prípadne so štukovou výzdobou zjednodušených slohových prvkov baroka a klasicizmu. Okná bývajú výtvarne zdôraznené plytkými plastickými omietkovými šambránami. Vstupné dvere majú

obdĺžnikový formát s drevenými výplňami. Obvyklé je osadenie jednokrídlových, neskôr dvojkrídlových dvernic na líci fasády. Farebnosť vápenných náterov fasád bola v prírodných odtieňoch svetlého okra, ktorá prevažuje. Ojedinelo boli použité sýtejšie odtiene modrého a tehlovo červeného náteru. K obytnej časti objektu bola v smere pozdĺžnej osi pristavaná hospodárska časť. Okrem obytného domu sa objavujú aj solitérne prízemné zrubové alebo murované stavby, ako príslušenstvo domu.

Pamiatkové hodnoty baníckeho domu predstavujú predovšetkým tieto regionálne znaky:

- prízemný pozdĺžny pôdorys objektu, pozdĺžna os súbežne s vrstevnicami;
- osadenie objektu v teréne - pozdĺžnou osou rovnobežne s vrstevnicou;
- hmota objektu - prízemná, bez podpivničenia;
- dispozícia - jednotraktový, troj-priestorová dispozícia, s tzv. „čiernou kuchyňou“, murivo kamenné,
- tvar strechy – sedlový s podlomenicou, dreveným štítom a masívnym komínom ukončený poloblúkom;
- stropy - drevené trámové s horným prekladaným dreveným záklopom;
- podlahy - palubové;
- fasády - hladké, omietané, natierané vápenným náterom (pastelové farby – oker, lomená biela, škoricová, šedozelená), jednoduchá štuková výzdoba - šambrány okolo okien a predsadený nahrubo omietaný sokel. Na hlavnej fasáde je častý prvok nika pre uctievaného svätca (ochrancu rodiny) a drevená, presklenná veranda;
- vápenné omietkové a náterové vrstvy interiéru;
- historické dverné zárubne s rámovými výplňami a okenné výplne s kovovou výbavou (od 18. stor.), kovové prvky;
- krov - drevený, hambáľková konštrukcia, stojatá stolica, ukončenie striech s námetkami
- strešné štíty - plné, drevené, doskové alebo murované; presvetľovacie otvory - okná menšie, štvorcové, štvortabuľkové alebo doskové;
- vikiere - pultové, sedlové, valbové alebo na zadnej strane objektu v smere ku svahu môže byť osadený väčší vikier (tzv. hospodársky) so sedlovou strieškou, okná vo vikieroch sú nízke/malé, obdĺžnikové alebo štvorcové;
- komíny - nad „čiernou“ kuchyňou vyúsťuje masívne komínové teleso, ktoré je v nadstrešnej časti ukončené poloblúkovou alebo sedlovou hlavicom, omietanou hladkou omietkou a natierané vápenným náterom;
- krytina – drevený šindel (najstaršie), potom vývojovo : ľahké cementovláknité šablóny (ukladané na koso), šedé, farbené v hmote, matné; malorozmerová keramická škridla svetlookrového odtieňa tzv. „biela“, tehlovo červená; malorozmerová betónová škridla, v svetlej šedej, červenej farebnosti; plech ukladaný do pásoch;
- konštrukcie:
 - zvislé steny - drevené zrubové alebo rámová konštrukcia s výplňou, následne omietané; murované z lomového kameňa; pálená tehla; váľky;
 - vodorovné - stropy – drevené trámové, s horným záklopom z fošien alebo dosiek; podlahy – drevené, doskové, dusaná hlina;
- dverné výplne :
 - vstupné dvere - osadené v strede pozdĺžnej (hlavnej alebo aj zadnej) fasády, sú dvojité, kde vonkajšie sú 2-krídlové, rámové, s plnou výplňou;
 - vnútorné výplne - jednokrídlové, rámovej konštrukcie, v hornej časti väčšinou presklenné, kazetované;
- na hospodárskych častiach domu môžu byť zvlakové dvere;

- okenné výplne - drevené, dvojité dnu a von otvárate štvorcové alebo obdĺžnikové, 4-tabuľkové, alebo 6-tabuľkové;
- architektonické detaily - drevené verandy pred vstupom do objektu;
- oplotenie - drevené, nízke latkové (zvislo ukladané) ploty, doskové ploty (zvislo ukladané) alebo žrdkové, osadené na drevených koloch;
- oporné múry - z lomového kameňa, nasucho ukladaného, do vodorovných riadkov, len na spevnenie svahov;

Jednotraktový, štvorpriestorový banícky dom

- Historické okenné a dverné výplne

- Historické drevené verandy

- **Príklady hospodárskych stavieb s pamiatkovou hodnotou, prípadne inou kvalitou (vhodne dopĺňajú charakter historického prostredia)**

- **Príklady vhodných oporných múrov, oplotení, bránok, dláždenia, lávok**
(vhodne dopíňajú charakter historického prostredia)

F.1.6.5. Zatriedenie nehnuteľností (výkres č. 3, 10)

Objekty národných kultúrnych pamiatok

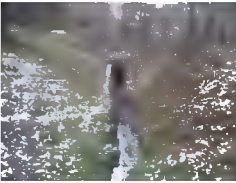

Objekty, ktoré sú evidovanými národnými kultúrnymi pamiatkami a sú nositeľmi individuálnych pamiatkových hodnôt predovšetkým: architektonických, umeleckohistorických, historických, urbanistických, dokumentačných.

Tabuľka 01 - Kategória A - Nehnuteľné národné kultúrne pamiatky v území Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane

Č.	Číslo ÚZPF	Katastrálne územie	Orient. číslo	Parc. číslo	Názov objektu	UNPO	Sektor	Fotografia	Evidencia (UNESCO, NKP)	Charakteristika, stav - vhodné úpravy - nehodné úpravy
1	11766/0	Št. Bane	463	775/1	Dom banícky	dom banícky	3		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • Ľavá časť NKP v obnove, pravá časť NKP autentická, bez stavebných úprav • Narušená strešná krytina
2	11626/1	Št. Bane	14	819	Banský úrad a stavba hospodárska	banský úrad	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • Časť strechy obnovená, • havarijný stav , bez okenných a dverných výplní
	11626/2	Š. Bane	14	819	Banský úrad a stavba hospodárska	stavba hospodárska				
3	11542/1	Š. Bane	-	1048/2	Súsošie na stĺpe	stĺp s reliéfmi	1		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • súsošie situované v záhrade rodinného domu • reštaurované v rokoch 2006-2007,
	11542/2	Š. Bane	-	1048/2	Súsošie na stĺpe	súsošie				
4	11534/1	Š. Bane	-	1443	Súsošie na stĺpe	stĺp s architektúrou	1		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • v obnove

		11534/2	Št. Bane	-	1443	Súsošie na stípe	socha, Panna Mária - Immaculata			NKP	<ul style="list-style-type: none"> v obnove
		11534/3	Š. Bane	-	1443	Súsošie na stípe	socha			NKP	<ul style="list-style-type: none"> v obnove
5		11493/0	Š. Bane	87	157/1	Banská úrad	banský úrad	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> Dobrý stavebno-technický stav (zachovaný Interiér a fasády) nevhodná obnova hospodárskej stavby a oplatenia
6		11471/0	Š. Bane	220	222	Dom banický	dom banický	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> Strecha po obnove , zachované fasády s okennými výplňami
7		11465/0	Š. Bane	213	834	Dom banický	dom banický	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> fasády s nevhodnou brizolitovou úpravou a okennými výplňami
8		11449/0	Š. Bane	439	823/3	Banský úrad	banský úrad	2		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> objekt bez využitia staticky narušené stropné konštrukcie,

9	11447/0	Š. Bane	258	1061	Lekáreň	lekáreň	1		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • objekt v obnove (opravený drevený krov, nová krytina, prebiehajú úpravy v interiéroch)
10	11443/0	Š. Bane	290	1442	Banský úrad	banský úrad	1		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • autenticky zachovaný objekt, • bez využitia
11	11442/1	Š. Bane	217	830	Škola banícka a stavba hospodárska	škola banícka	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • interiér autenticky zachovaný, • nevhodné okenné výplne, narušené fasády, objekt bez údržby, • v časti objektu poškodené drevené konštrukčné prvky
	11442/2	Š. Bane	217	830	Škola banícka a stavba hospodárska	stavba hospodárska				
12	11438/0	Š. Bane	218	826	Zvonica	zvonica	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • objekt po komplexnej obnove
13	10788/0	Š. Bane	208	852	Dom banícky	dom banícky	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • objekt v obnove, • takmer všetky pôvodné konštrukcie na základe zlého stavu nahradené kópiami

14	10690/0	Š. Bane	-	1300/1	Štôľňa s portálom	štôľňa sv. Pachómia	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> ústie štôľne obnovené a zabezpečené proti vniknutiu cudzích osôb
15	10689/0	Š. Bane	80	41/2	Budova administratívna	budova administratívna	2		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> vymenená krytina, objekt v narušenom stave, nevhodné okenné výplne a úpravy interiéru
16	10688/0	Š. Bane	1	28/1	Banský úrad	banský úrad	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> objekt po obnove
17	3275/0	Š. Bane	-	32	Nádrž vodná	nádrž vodná Windšachta	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> Súčasťou NKP sú: <u>Zberné jarky:</u> Široký, <u>Náhonné jarky:</u> Windšachtský náhonný
18	3274/0	Š. Bane	-	1632	Nádrž vodná	nádrž vodná - Richňavské malé	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> plánovaná obnova v r. 2014
19	3273/0	Š. Bane	-	1434	Nádrž vodná	nádrž vodná - Richňavské veľké	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> Súčasťou NKP sú: <u>Zberné jarky:</u> Horný piargsky, Hornovysocký, Hornokopanický, Hornodekýšsky, Richňavský hlavný; <u>Náhonné jarky:</u> Spodný náhonný

20	3270/0	Š. Bane	-	106	Nádrž vodná	nádrž vodná - Krehsengrundské	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> • najvyššie položená vodná nádrž
21	3264/0	Š. Bane	-	59	Nádrž vodná	nádrž vodná - Evička	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> • ukončená obnova (2012-2014)
22	3259/0	Š. Bane	-	3	Nádrž vodná	nádrž vodná - Bakomi	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> • Súčasťou NKP sú: <u>Zberný iarok:</u> Flyačský;
23	2602/0	Š. Bane	-	4751/4	Šachta	Ústie šachty Terézia	5		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • ústie šachty zachované a zabezpečené proti vniku cudzích osôb
24	1314/0	Š. Bane	-	1407	Štôlna	Horná štôlna Bakomi	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> • ústie štôlne obnovené a zabezpečené proti vniku cudzích osôb
25	1272/0	Š. Bane	-	735/2	Socha	socha sv. Vendelín	3		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • narušený stav (chýbajú časti plastík, nutnosť obnovy)
26	1271/0	Š. Bane	82	39/2	Kaplnka	kaplnka r.k. sv. Jána Nepomuckého	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • vyhovujúci stav

27	1268/1	Š. Bane	-	1440	Opevnenie mestské	bašta	1		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • poškodené omietky, absencia vstupnej dvernej výplne
	1268/2	Š. Bane	-	-	Opevnenie mestské	múr hradobný	1	Pod terénom	NKP	<ul style="list-style-type: none"> • priebeh čiastočne preskúmaný archeologickým výskumom
	1268/3	Š. Bane	252	947/1	Opevnenie mestské	veža	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • objekt po obnove (niektoré pôvodné súčasti objektu vymenené)
28	1269/0	Š. Bane	263	4990/13	Strojovňa	strojovňa/ čerpadlo atmosferické	2		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	<ul style="list-style-type: none"> • poškodená strešná krytina, • prístavba s nevhodnou úpravou fasád,
29	1267/1	Š. Bane	67,7	1/2,1/3	Kláštor Hieronymitánov	kláštor hieronymitán	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • interiér autentický zachovaný, • fasády v narušenom stave
	1267/2	Š. Bane	68	2	Kláštor Hieronymitánov	kostol r.k. sv. Jozefa	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • veža kostola s nevhodnou úpravou fasád

30	1263/0	Š. Bane	-	7108	Kaplnka sv. Ondreja	kaplnka	5		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • Spracované prípravné dokumentácie (statika, sanácia, reštaurátorský výskum)
31	11823/0	Š. Bane	3	22/1, 22/2	Budova administratívna	bývalý banský a lesný úrad	2		NKP	<ul style="list-style-type: none"> • narušené fasády

Nehnutel'nosti vytypované na vyhlásenie za NKP

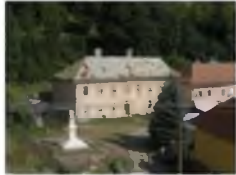
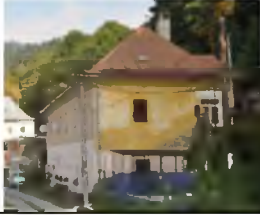

Objekty, ktoré majú vysokú mieru zachovania architektonických, umelecko-historických, historických, estetických hodnôt, ktoré vytvárajú predpoklady na vyhlásenie objektov za národné kultúrne pamiatky.

Tabuľka 02 - Kategória B – Nehnutel'nosti vytypované na vyhlásenie za národné kultúrne pamiatky

Č.	Katastrálne územie	Číslo orientačné	Číslo parcelné	Názov objektu	Sektor	Fotografia	Charakteristika, stav - vhodné úpravy - nevhodné úpravy
1	Štiavnické Bane	4	24	banská budova	2		<ul style="list-style-type: none"> • Neskôr Rehoľný dom Vincentiek a Cirkevná škola • objekt bez využitia, poškodené omietkové a náterové vrstvy
2	Štiavnické Bane	70	34/1	banská budova (správa stúp)	2		<ul style="list-style-type: none"> • fasády narušené, okenné a dverné výplne čiastočne vymenené za nevhodné
3	Štiavnické Bane	79	44/1	pät'boká bašta	2		<ul style="list-style-type: none"> • nevhodná obnova (strešná krytina, okná a dvere)
4	Štiavnické Bane	78	45/4	dom banícky	2		<ul style="list-style-type: none"> • Po obnove (autenticky zachovaný a vhodne obnovený)
5	Štiavnické Bane	76	81/1	správna budova	2		<ul style="list-style-type: none"> • Po obnove (nová strecha a interiér, • nevhodná úprava časti fasád (nové okná a dvere)
6	Banská Štiavnica	304	94	dom banícky	3		<ul style="list-style-type: none"> • Pravidelná údržba (autenticky zachovaný)

7	Banská Štiavnica	305	96	dom banický	3		<ul style="list-style-type: none"> • Pravidelná údržba (autenticky zachovaný)
8	Štiavnické Bane	71	184	hostinec	2		<ul style="list-style-type: none"> • objekt bývalej baníckej nemocnice
9	Banská Štiavnica	13	303	dom banický	3		<ul style="list-style-type: none"> • V obnove
10	Štiavnické Bane	116	525	Könnigseg šachta	4		<ul style="list-style-type: none"> • nevhodná výmena okenných výplní
11	Štiavnické Bane	150	701	dom banický	3		<ul style="list-style-type: none"> • autenticky zachovaný
12	Štiavnické Bane	202	863/1	dom banický	2		<ul style="list-style-type: none"> • autenticky zachovaný
13	Štiavnické Bane	204	866/1	správna budova šachty Kristína	2		<ul style="list-style-type: none"> • V časti autenticky zachovaná s prístavbou
14	Štiavnické Bane	230	916	dom banický	2		<ul style="list-style-type: none"> • autenticky zachovaný, nevhodné okenné výplne
15	Štiavnické Bane	331	1136	dom banický	1		<ul style="list-style-type: none"> • autenticky zachovaný, bez obnovy

16	Štiavnické Bane	394	1138	dom banický	1		<ul style="list-style-type: none"> • autenticky zachovaný dom, bez obnovy
17	Štiavnické Bane	396	1145 /1	dom banický	1		<ul style="list-style-type: none"> • autenticky zachovaný dom s pravidelnou údržbou
18	Štiavnické Bane	393	1149	dom banický	1		<ul style="list-style-type: none"> • autenticky zachovaný dom, bez obnovy
19	Štiavnické Bane	289	1157	dom banický	1		<ul style="list-style-type: none"> • vhodná obnova domu, zachované všetky súčasti domu
20	Štiavnické Bane	391	1160	dom banický	1		<ul style="list-style-type: none"> • Po obnove (interiér čiastočne upravený
21	Štiavnické Bane	359	1253	dom banický	3		<ul style="list-style-type: none"> • Po obnove • nevhodná farebná úprava fasád,
22	Štiavnické Bane	384	1278	kostol sv. Jána	3		<ul style="list-style-type: none"> • barokový jednoloďový objekt z 18. storočia
23	Štiavnické Bane	348	1299	dom banický	3		<ul style="list-style-type: none"> • nevhodná stavebná úprava objektu
24	Štiavnické Bane	-	1308	požiarna zbrojnica	3		<ul style="list-style-type: none"> • objekt postavený v roku 1939, zdobený štukovým reliéfom s požiarnickými a baníckymi symbolmi
25	Štiavnické Bane	335	1404	dom banický	1		<ul style="list-style-type: none"> • Po obnove s pravidelnou údržbou

26	Štiavnické Bane	289	1448	správna budova	1		<ul style="list-style-type: none"> • čiastočná výmena nevhodných okenných výplní, nevhodné čiastkové úpravy interiéru
27	Štiavnické Bane	288	1451 /2	správna budova	1		<ul style="list-style-type: none"> • čiastočná výmena nevhodných okenných výplní, nevhodné čiastkové úpravy interiéru
28	Štiavnické Bane	286	1498	dom banícky	1		<ul style="list-style-type: none"> • fasády po úprave, • interiér narušený
29	Štiavnické Bane	36	2152	pila	5		<ul style="list-style-type: none"> • prízemná murovaná stavba s prvkami štukovej výzdoby

Nehnutelnosti s pamiatkovou hodnotou - dotvárajúce prostredie

Historické objekty (postavené do prvej polovice 20. storočia), ktoré nie sú kultúrnymi pamiatkami, ale vhodne dotvárajú prostredie PR (objekty s priaznivým hmotovým a architektonickým pôsobením v prostredí PR). Radia sa sem historické objekty, ktoré sú kompatibilné s typickou zástavbou - situovaním na parcele, v hmote, typologickým zameraním. Objekty sú vo výraze mierne redukované, ale štýlovo identifikovateľné s menšou mierou novodobej prestavby. Niektoré vyžadujú menšie stavebné úpravy.

Sú situované na parcelách:

Katastrálne územie Štiavnické Bane: 11/2, 13, 27/2, 27/3, 28/1 - časť, 32/1, 38/1, 53/5, 54, 57/1, 57/2, 61, 67, 71/1, 73, 76/1, 88, 100/2, 101/2, 107/1, 109, 112, 115/1, 115/3, 115/4, 122/6, 122/7, 135/1, 137, 143, 148, 150, 152, 164, 165, 168, 172/1, 190/1, 190/2, 191/1, 191/2, 193/1, 193/2, 196, 198/1, 209/2, 216, 218, 226/1, 228, 229, 239, 244/1, 244/2, 252, 255, 259, 261/1, 261/2, 264/1, 268, 269/1, 271/1, 299, 304, 318/2, 321, 325, 333, 334, 351, 361, 397/1, 397/2, 398/1, 505/2, 510/1, 510/2, 534, 555, 557/1 - časť, 558, 564/1, 564/2, 587, 591, 592/1, 592/2, 606/2, 611/2, 612, 615, 624/2, 626, 628, 631/1, 632/1, 633, 637, 639, 642, 643/1, 645, 656, 657/1, 662, 665, 667, 672, 673, 677/1, 678/1, 681, 683, 686, 689, 699, 704/1, 707, 709, 712, 714, 721, 730/2, 732, 735/1, 737, 737/1, 739/1, 744, 745/1, 754, 756, 758/1, 759/1, 760/1, 761/2, 762, 766/1, 766/2, 769, 772, 773, 776, 779/3, 780/12, 780/13, 782, 783, 786, 789, 791, 792, 795, 798, 800, 801, 805, 808/4, 810, 813/1, 813/2, 814/1, 814/3, 820, 821, 828/1, 838, 840, 848, 850, 856, 858, 864, 868, 873, 877, 880, 883/1, 890, 894, 897, 898, 901, 903/1, 908, 910, 912, 915, 918, 924, 926, 930, 947/1, 950/1, 951, 954, 957, 962, 964, 966, 968, 970/1, 978, 979, 984/1, 985/1, 985/2, 986, 1008, 1011, 1016, 1026, 1028, 1033, 1035, 1037, 1039, 1042/3, 1043, 1048/1, 1056, 1058, 1064, 1066/5, 1066/6, 1066/8, 1084, 1086/1, 1088/3, 1101, 1106, 1108, 1109, 1113/1, 1116, 1119, 1122, 1140, 1145/1, 1146/1, 1153/1, 1161, 1174/2, 1174/3, 1178/2, 1180, 1182, 1184/1, 1185, 1188, 1189, 1191/2, 1200/1, 1209, 1210, 1214, 1221/2, 1223, 1226, 1227, 1233, 1243/1, 1247/1, 1250, 1259, 1263, 1266, 1280/1, 1281/1, 1289, 1291, 1296, 1297, 1298, 1299, 1301, 1309, 1313, 1326, 1327, 1331, 1335, 1346, 1351, 1253, 1357, 1358, 1362, 1375, 1376/1, 1378/3, 1381, 1382/2, 1383, 1385, 1388, 1390, 1392, 1394, 1396, 1400, 1402, 1407, 1408, 1411, 1415, 1418, 1418/1, 1423, 1426/1, 1428, 1435/1, 1437/1, 1456, 1457, 1464, 1465, 1468/5, 1471, 1474, 1480, 1485, 1486, 1486/5, 1487/2, 1493/1, 1493/2, 1497/2, 1508, 1512/5, 1708/2, 1795,.

Katastrálne územie Banská Štiavnica:

5, 9, 14, 19, 21, 24/1, 25, 28, 34, 36, 42, 44, 47, 50, 61, 68/1, 72, 77/1, 77/3, 80/1, 80/2, 87, 90, 92, 101, 105/1, 107/1, 111, 114, 118, 121, 123, 125, 127, 129, 132, 135, 137, 141, 143, 145, 147/1, 149, 152, 154, 156, 159, 162, 165, 170, 173, 176, 178, 180, 182, 184, 186, 188/1, 191, 198, 199, 205/1, 205/2, 207/1, 209/1, 211/3, 211/6, 212, 215, 217, 219, 230, 232, 235, 245, 248/1, 254, 257, 266/2, 266/3, 271, 275, 280, 284, 286, 288, 290/2, 293, 296, 299, 301, 315, 321, 323, 325, 326, 327, 331, 332, 334, 341, 344/1, 348/2, 348/3, 6903, 6905, 7107/1, 7114, 7123/18, 7123/19, 7123/20, 7123/21, 7123/23, 7123/24, 7123/26, 7123/27,

- **Príklady nehnuteľností s pamiatkovou hodnotou, vhodne dotvárajúce historické prostredie**
historické banícke objekty kompatibilné s typickou zástavbou situovaním na parcele, v hmote, architektonickom výraze (tvar strechy, okenné a dverné výplne a pod.)

Nehnutelnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

Objekty zo začiatku 20. storočia. Osadením, hmotou a výrazom nenarúšajú pamiatkovo chránené prostredie. Patria sem aj niektoré nové stavby - garáže, prístrešky a pod., ktoré nenarúšajú historické prostredie PR.

Objekty sú situované na parcelách:

Katastrálne územie Štiavnické Bane: 40/3, 63, 74/2, 85, 87/1, 99/19, 117/4, 120/2, 121/1, 134/1, 136, 187/4, 292, 295, 297, 302, 361 - časť, 370/1, 370/2, 373, 375/1, 375/2, 377, 386/1, 389/2, 389/3, 412/1, 373, 375/1, 375/2, 377, 386/1, 389/2, 389/3, 403, 406, 407, 412/1, 413, 417, 418, 422, 423, 424, 426/2, 427, 431/2, 432, 436, 438, 370/1, 370/2, 440/2, 441/1, 442, 443, 444/2, 446/2, 447/2, 449, 450, 458/4, 458/6, 459/3, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 497/3, 509/2, 514/1, 519, 520/3, 521/1, 524/2, 554, 555, 567, 568, 569, 573, 575, 576/1, 580/3, 607, 616, 620, 621/1, 648/3, 671/3, 725/2, 732, 741, 822, 884, 933/1, 991, 1005, 1070/2, 1073, 1147/2, 1206, 1254/1, 1255, 1256, 1257/2, 1294/1, 1320, 1445, 1479, 1481, 1508/1, 1813, 2220.

Katastrálne územie Banská Štiavnica: 17, 60/3, 60/4, 60/5, 107/2, 107/3, 107/4, 146/1, 201/3, 242, 250/3, 259, 251/1, 251/3, 252/3, 319, 6884/2, 6889, 6909, 6911, 7104/3, 7104/9, 7104/28.

Nehnutelnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

Na základe urbanistického výskumu ide predovšetkým o novostavby, ktoré boli postavené v druhej polovici 20. storočia. Sú to novodobé rušivé objekty bez štýlového výrazu. Situovaním na parcele a osadením do terénu, hmotou a výrazom silno kontrastujúce s historickým prostredím PR.

Objekty sú situované na parcelách:

Katastrálne územie Štiavnické Bane: 15, 31/1, 41/5, 47/1, 55, 77, 79/2, 79/3, 79/4, 79/5, 79/6, 83, 90/1, 91/1, 91/2, 99/22, 104, 132/2, 142/2, 146, 168 - čiastočne, 170, 171/2, 173/2, 175/1, 176, 179/3, 180/1, 201, 203, 204, 208, 210, 212/1, 214, 217/2, 224, 236, 241/1, 246, 247, 251/3, 252, 282, 289/2, 290/2, 309, 311, 312, 316/2, 319, 336/2, 342/2, 344/2, 347/1, 350, 354/2, 355, 367/1, 369, 371, 380, 381, 402/3, 419/2, 430, 448, 452, 458/7, 459/1, 461/1, 462/1, 477, 482/2, 489/2, 489/3, 494/8, 496, 498, 502, 504, 507/5, 507/6, 511/1, 512, 513, 528, 533, 537, 542, 545/1, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553/3, 557/1 - časť, 589, 602/1, 610/4, 618, 644/4, 647, 659/2, 695, 696, 704/1 - časť, 716, 720, 724, 728, 781/1, 781/2, 823/4, 824, 836/1, 846/1, 881, 883/2, 904, 906/5, 922, 933/2, 934, 941, 944, 945, 946, 989, 990, 1029/1, 1050/2, 1052, 1069, 1125, 1164/2, 1176, 1194, 1195, 1283/2, 1311, 1319, 1322/2, 1341/2, 1342, 1368, 1370, 1371, 1390, 1398, 1420/1, 1511, 1513/4, 1515/1, 1516/1, 1517/1, 1518/1, 1519/1, 1521/1, 1522/1, 1522/3, 1525/1, 1526/2, 1527/1, 1528/1, 1531/2, 1532/2, 1533/2, 1534/2, 1535/23, 1535/26, 1536/2, 1537/1, 1538/1, 1539/1, 1540/1, 1541, 1543/1, 1544/1, 1545/1, 1547/1, 1548/1, 1549/1, 1550/1, 1551/2, 1552/1, 1554/1, 1555/1, 1556/1, 1557/2, 1559/4, 1560/1, 1561/2, 1562/2, 1564/1, 1566/2, 1567/1, 1568/1, 1569/2, 1569/3, 1570/1, 1572/1, 1574/2, 1577/1, 1578/4, 1579/1, 1580/1, 1580/2, 1581/1, 1582/1, 1583/1, 1584/1, 1585/1, 1586/1, 1588/1, 1591/1, 1592/1, 1592/4, 1594/1, 1596/1, 1598, 1599/3, 1602/1, 1602/3, 1603/1, 1605/2, 1606/2, 1608/1, 1609/2, 1610, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622, 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1632, 1633, 1634, 1635, 1637/9, 1638, 1640/2, 1642/2, 1644/1, 1645/1, 1646/1, 1647/1, 1648/1, 1649/1, 1650/1, 1651/2, 1652/1, 1653/1, 1654/1, 1655/1, 1656/1, 1657/1, 1658/1, 1659/1, 1660/1, 1661/2, 1662/1, 1663/3, 1664/2, 1665/1, 1666/1, 1667/1, 1668/1, 1669/1, 1670/4, 1670/8, 1671, 1672, 1678, 1679, 1680, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688, 1689, 1690/1, 1692/2, 1694/2, 1695/2, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 1706/1, 1706/2, 1708/1, 1722/3, 1722/6, 1722/7, 1722/8, 1722/9, 1722/10, 1722/11, 1722/16, 1856/6, 1856/7, 1856/8, 1960/1, 1962/3, 1962/5, 1962/6, 1962/7, 1962/8, 1962/9, 1962/10, 1962/13, 1962/22, 2195/4, 2195/9, 2195/10, 2195/11, 2226, 2285/4, 2322 (garáže).

Katastrálne územie Banská Štiavnica: 1/1, 31, 54, 56, 67/1, 74/1, 201/1, 228, 239, 6907.

- **Príklady nehnuteľností nerešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia**

a) situovaním na parcele a osadením do terénu, hmotou, architektonickým výrazom a materiálom

Objekt s vysokou nadmurovkou, veľkým skloňom strechy a s nevhodnou farebnosťou

Objekt s neprimeraným hmotovým a architektonickým riešením verandy a nevhodným materiálovým riešením

Nevhodný tvar strechy a materiálové riešenie stavby

Vysoká nadmurovka a nevhodné detaily strechy

Nevhodné hmotové a architektonické riešenie objektu

Nevhodné hmotové a architektonické riešenie objektu

Nevhodné hmotové a architektonické riešenie objektu

Nevhodné materiálové riešenie a nevhodná farebnosť objektu

b) nevhodnou farebnosťou fasád a inými cudzorodými prvkami

F.1.6.6 Technické a industriálne pamiatky územia (výkres č. 7)

Stručný historický vývoj baníctva v obci Štiavnické Bane

Od 12. storočia sa začínajú objavovať mnohé písomné údaje o štiavnicko-hodrušskom rudnom revíre a o banskej činnosti v ňom. V 12. a najmä 13. storočí prichádzajú na Slovensko nemeckí baníci, ktorí majú hlavnú zásluhu na rozvoji baníctva, vyspelejšej techniky a prechod na hlbinnú ťažbu.

Pravdepodobne už v 11. - 12. storočí sa dobývanie rúd koncentrovalo do doliny Fuchsloch (dnes Horná Roveň), ktorý sa rozdeľoval na Horný, Spodný a Stredný a od polovice 14. storočia sa v prameňoch spomína aj osada Siglisberg. Časť územia Fuchsloch sa v 16. storočí rozšírila (západným smerom) s pomenovaním Windšachta (presné určenie jej vzniku nie je potvrdené). Premena územia Windšachty na banícke centrum vyvolala rozsiahly demografický rozvoj, čo malo vplyv na postupné zlúčenie oboch osád. Vznikla tak osada najčastejšie označovaná Piarg.

Baníctvo na území obce Štiavnické Bane, zaznamenalo najväčší rozmach v 18. storočí. V tomto období tu bola aj najvyspelejšie banská technika, osobitne vodočerpacia. Banské vodočerpacie mechanizmy, ktoré konštruoval J. K. Hell, svetoznámy vynálezca a konštruktér pôsobiaci v Štiavnických Baniach, boli v tomto čase najvýkonnejšie, najefektívnejšie a vo svojej triede najprogressívnejšie na svete. Vodnou energiou, ktorá ich poháňala, ich zásoboval dômyselne vybudovaný banský vodohospodársky systém. Vytvorený bol z umelých vodných nádrží a zberných (prívodných) a náhonných jarkov, ktoré boli vzájomne prepojené jarkami a vodnými štôľňami. Budovať ho začali už v prvej polovici 16. storočia a do dnešnej podoby bol dotvorený v 18. storočí. Efektívnosť využitia naakumulovaného potenciálu vodnej energie sa dosahovala niekoľkonásobným využitím vody v kaskádovito usporiadanej sústave vodných nádrží a vodou poháňaných zariadení. Banský vodohospodársky systém v banskoštiavnickom rudnom revíre nielen komplexne riešil problematiku energetickej základne baníctva, ale voda z umelých vodných nádrží bola súčasne nevyhnutným technickým činiteľom pre potreby rozsiahlej úpravnickej a hutníckej činnosti. V menšej miere slúžil aj na pohon hámrov a mlynov.

Urbanistická štruktúra sídla Štiavnické Bane zahŕňa vo svojej skladbe nasledujúce historické prvky prírodno-technického a architektonicko-technického charakteru: banské diela podzemné i povrchové, systém vodohospodárskych diel, niektoré zachované budovy bývalých strojných zariadení a doplnkovej priemyselnej výroby a banské administratívne budovy.

Baníckou činnosťou a ňou vyvolanými, či inak nadväzujúcimi činnosťami sa postupne pretváral celkový obraz krajiny. V priebehu storočí vytvoril človek tieto prírodno-technické systémy:

- ťažobný
- transportný
- regulačný

Ťažobný systém je zameraný na ťažbu a spracovanie nerastných surovín a má v Štiavnických Baniach dominantné postavenie. Do tejto kategórie patria všetky banské diela, ktoré sa z hľadiska geomorfológie radia k montánnym, resp. industriálnym formám antropogénneho reliéfu: šachty, štôľne, pingy a odvaly. Ich výskyt je sústredený do pásu, v ktorom prebiehajú rudné žily.

Obmedzená povrchová ťažba sa prejavuje vo forme jamových lomov so skalnými stenami alebo zárezov a pingami, ktoré vznikali pri prieskume (tzv. kutanie). Vyskytujú sa nad miestnymi časťami Horná Roveň a Windšachta.

Hlbinná ťažba ovplyvnila zemský povrch poklesmi terénu vo forme ping (jednotlivých, pingových ťahov alebo pingových polí). Vyskytujú sa na svahoch nad intravilánom sídla. Podzemné banské diela sa delia do dvoch kategórií: šachty (vertikálne),

štôľne (približne horizontálne).

Štôľne možno z hľadiska ich funkcie zaradiť do štyroch kategórií:

ťažobné,

dedičné (odvodňovacia a dopravná funkcia),
prekopy (dopravná funkcia),
štôlne prieskumné.

Banské odvaly (haldy) sú reliéfne aj krajinne najvýraznejšou montánnou formou. Sú vytvorené haldovaním jaloviny pri ústiach šacht alebo štôlní. Z hľadiska umiestnenia v teréne rozlišujeme svahové odvaly (menej časté terasovité odvaly), z hľadiska tvaru svahovo-tabuľové, svahovo-plošné a svahovo-hrebeňovité odvaly.

Transportný systém pozostáva zo zberných (prívodných) a náhonných jarkov, vodných a odvodňovacích štôlní. Zabezpečoval presun vody, ktorej energia bola využívaná ako pohonná sila pre čerpace, ťažné a úpravnicke zariadenia. Zberné jarky (priekopy trasované po vrstevnici pod malým sklonom) privádzali vodu do vodných nádrží, odkiaľ bola náhonnými jarkami podľa potreby privádzaná na miesto použitia. Vodné štôlne slúžili na transport vody z nádrže do nádrže. Odvodňovacie štôlne (tzv. dedičné) boli hĺbené za účelom odvádzania podzemnej vody z banských diel na povrch, do najbližšieho vodného toku (pre tento účel boli používané čerpace zariadenia).

Regulačný systém pozostáva z vodných nádrží na akumuláciu vody, regulovanie prietokov a jej hospodárske využitie.

V intraviláne sídla sú výrazne vnímateľné voľné rovinaté plochy pri jednotlivých šachtách, na ktorých v minulosti stáli šachtové stavby a zariadenia a slúžili pre manipuláciu vyťaženého materiálu. Vnímanie a uplatnenie banských odvalov v obraze sídla je zmenené ich rekultiváciou a to najmä zalesnením ich výsypných svahov a v niektorých prípadoch aj zástavbou na ich temene. Pôvodne rozvinutá sieť vodovodných jarkov v intraviláne, po zániku ich funkcie, je porušená novým delením a využitím pozemkov. Plochy okolo vodných nádrží, Veľká Windšachta, Bakomi, Veľká a Malá Richňava sú zastavané rekreačnými chatami bez architektonických, priestorových, či akýchkoľvek iných regulatív.

Extravilán sídla je krajinným prostredím, ktoré je pozmenené stáročnou banskou činnosťou – odlesnené vrchy nad obcou, ich úbočia poznačené povrchovou ťažbou, vstupnými zárezmi štôlní, depresiami po zavalených šachtických, pingovými poklesmi, odvalmi a vodnými nádržami so sústavou zberných a náhonných jarkov.

Technické diela:

- a) Vodné nádrže – tajchy
- b) Vodné štôlne, banské jarky
- c) Šachty a štôlne
- d) Ústia šacht a štôlní
- e) Odvaly (haldy)
- f) Povrchové a otvorené dobývky
- g) Areál banskej šachty Maximilián
- h) Ostatné prevádzkové a úžitkové stavebné banské objekty

a) Vodné nádrže – tajchy

Tajch je vodným dielom, ktoré pozostáva z viacerých stavebných a technicko-konštrukčných častí (obr. str. 92):

- zemná hrádza - vzdušný svah hrádze
 - koruna hrádze
 - návodný svah hrádze
- priestor nádrže
- pobrežné alebo inundačné územie
- manipulačný objekt (tzv. mních)
- vtokový objekt s dnovými uzávermi
- bezpečnostný priepad

- odpadové koryto bezpečnostného priepadu
- dnová štôlna (výpust)

Zemná hrádza je budovaná zo suťových hĺn usporiadaných na spôsob jadrového tesnenia. Návodný svah je budovaný v sklone 1:1,5 – 1:1,7 a opevnený kamenným obkladom. Vzdušný svah hrádze je budovaný v sklone 1:1,25 – 1:1,75 a býva zatrávnený. Koruna hrádze je upravená zatrávnením a na nej sa nachádza manipulačný objekt dnového výpustu, tzv. mních, ktorý tvorí drevená búdka. Dnový výpust je ovládaný tyčami (ťahlami) uloženými v nosnom vodorovnom tráme. Na konci ovládacích tyčí je štvorhran s priečne nasadeným ramenom dĺžky 1 m, ktorým je zabezpečený pohyb tyčí. Vedenie tyčí je na nosnej drevenej konštrukcii. Stĺpiky a trámy nosnej konštrukcie sú navzájom pospájané pomocou upevňovacích pásníc a skrutiek. Tyče posúvajú ovládanie vodárenských šupátok na dvoch potrubiach z kuželovitým rozšírením na vtoku. Potrubia dnového výpustu pokračujú telesom hrádze do štôlne, kde sú uložené na podlahe a uchytené objímkou.

Od manipulačného objektu sú po svahu hrádze uložené na drevených podporách vodiace hranoly až po šachtu na návodnej päte svahu. V šachte je umiestnený dnový výpust. Prietok dnovým výpustom je ovládaný dubovým uzáverom. Na vodiacich hranoloch sú tiahla, na ktoré je pripevnený ovládací mechanizmus, ktorý sa otáča na čape. Ručným ovládaním tiahla sa otvára a zatvára dubový uzáver na dnovom výpuste. Tento dubový uzáver je hlavnou a v zásade aj jedinou manipulačnou konštrukciou.

- **Veľká Richňava** – NKP (ÚZPF č. 3273), zapísaná v zozname UNESCO projekt vodnej nádrže Veľká a Malá Richňava vyhotovil v roku 1736 J. T. Brinn. Pôvodne išlo o jednu nádrž, ktorej výstavba sa začala v roku 1738 a ukončila sa v roku 1740. V roku 1743 začala nádrž na štyroch miestach presakovať a aj napriek zosilneniu hrádze presakovanie neprestalo. Vodná nádrž sa preto v roku 1746 rozdelila priečnou hrádzou na dve menšie nádrže.
- **Malá Richňava** - NKP (ÚZPF č. 3274), zapísaná v zozname UNESCO
- **Krechsengrund** - NKP (ÚZPF č. 3270), zapísaná v zozname UNESCO staval sa v rokoch 1735 – 1737 pod vedením S. Mikovíniho. Je najvyššie položenou nádržou Štiavnických Baní a slúžila najmä pre potreby šachty Königsegg.
- **Bakomi** – NKP (ÚZPF č. 3259), zapísaná v zozname UNESCO prvý projekt je z roku 1736 od J. T. Bzinna a realizovaný bol v rokoch 1738 až 1740. Posledná väčšia oprava sa uskutočnila v roku 1792, kedy prebehla rekonštrukcia hrádze a umiestnenie železných rúr do vypúšťacieho zariadenia.
- **Evička** – NKP (ÚZPF č. 3264), zapísaná v zozname UNESCO je druhou najstaršou nádržou z piargskej skupiny. Prvá zmienka je z roku 1638. Koncom 17. a začiatkom 18. storočia bola nádrž opravovaná a hrádza zvýšená.
- **Veľká Windšachta** – NKP (ÚZPF č. 3275), zapísaná v zozname UNESCO bola postavená v rokoch 1712 – 1715 a stavbu viedol M. K. Hell. Posledná rekonštrukcia prebehla v roku 1729 pod vedením S. Mikovíniho. V roku 1788 bola jej hrádza zvýšená o 2,53 m.
- **Spodná Windšachta (Suchý tajch)** výstavbu tajchu navrhol realizovať strojník Peter Legler. Na základe jeho návrhu sa v blízkosti ústia Bieber dedičnej štôlne v auguste 1625 začalo s jeho výstavbou. Tajch Spodná Windšachta položil základy neskoršie vybudovaného najdômyselnejšieho a najväčšieho vodohospodárskeho systému v danej lokalite (tzv. piargsky systém).

b) Vodné štôlne, banské jarky

- **Horná štôlna Bakomi** - NKP (ÚZPF č. 1314), zapísaná v zozname UNESCO prevádzkala vodu z Hornodekýšskeho jarku, ktorý mal dĺžku 2750 m, z windšachtskej na richňavskú stranu Štiavnických Baní. Po vyústení zo štôlne sa táto voda spájala s vodou

z Horného piargského jarku a následne bola jarkom vedená do vodnej nádrže Veľká Richňava. Pôvodný názov štôlne bol Štôľňa sv. Pachomia.

- **Dolná štôľňa Bakomi** - NKP (ÚZPF č. 10690), zapísaná v zozname UNESCO slúžila na odvádzanie vody z richňavských nádrží do nádrže Bakomi a vyrazila sa v roku 1751. Jej dĺžka bola 628 m. Vychádzala z dna Malej Richňavskej vodnej nádrže a končila nad vodnou nádržou Bakomi.
- **Hlavná richňavská vodná štôľňa**, vytypovaná na zápis do ÚZPF. bola vyrazená v období medzi rokmi 1740 – 1750, hneď po vybudovaní richňavských tajchov. Jej dĺžka je najväčšia zo všetkých vodných štôlní banskoštiavnického vodohospodárskeho systému. Meria 950 m. Odvádzala vodu z Veľkej Richňavy do Spodného náhonného jarku, ktorého voda poháňala ťažný stroj na šachte Piarg alebo sa prepúšťala do nádrže Veľká Windšachta.
- **Vodná štôľňa Stankay (Coloredo)** - zapísaná v zozname UNESCO, vytypovaná na zápis do ÚZPF bola vybudovaná okolo roku 1828. Slúžila na privod vody spod Pinkovho vrchu k nádrži Evička a ďalej náhonným jarkom až k vodočerpacím zariadeniam šacht Leopold, Magdaléna a Karol. Štôľňa.
- **Hodrušská vodná štôľňa** razenie začalo súbežne s výstavbou nádrže Richňava a jej dĺžka je 638,12 m. Odvádzala zrážkové vody z hodrušskej strany na stranu richňavskú a pomocou jarkou až do nádrží Veľká a Malá Richňava.
- **Horný piargský zberný jark** bol vybudovaný koncom prvej polovice 18. storočia a privádzal vodu z povodia Ipľa cez Hornú štôľňu Bakomi do Hlavného richňavského jarku a následne cez rozdeľovací objekt do Malej alebo Veľkej Richňavy. Jeho dĺžka je 3200 m.
- **Široký jark** jeho stavba (zač. 18. storočia) úzko súvisela s výstavbou nádrže Veľká Windšachta. Široký jark privádzal povrchovú vodu do tejto nádrže.
- **Hornodekýšsky jark** zberný jark bol vybudovaný v 1. polovici 18. storočia a privádzal vodu cez Hornú štôľňu Bakomi do nádrže Veľká a Malá Richňava. Jeho dĺžka je 2826 m.
- **Hlavný richňavský jark** slúžil na odvádzanie zachytených vôd z Hodrušskej vodnej štôlne do nádrží Veľká a Malá Richňava.
- **Hornokopanický jark** jeho výstavba prebiehala spolu s výstavbou vodnej nádrže Richňava v rokoch 1738-1740. Slúžil na vedenie zachytených zrážkových vôd, ktoré sa pri Hodrušskej vodnej štôlni spájali s privádzanou vodou tejto štôlne a ďalej pokračovali Hlavným richňavským vodovodným jarkom do nádrží Veľká a Malá Richňava.
- **Dolnokopanický jark** vybudovaný začiatkom druhej polovice 18. storočia. Bol zberným jarkom zrážkovej vody a odvádzal ju do Hlavnej richňavskej štôlne a následne na pohon zariadení na šachte Siglisberg. Dĺžka jarku je 1704 m.
- **Dolnovysocký jark** vybudovaný začiatkom druhej polovice 18. storočia. Bol zberným jarkom zrážkovej vody (spolu s Dolnokopanickým jarkom) a odvádzal vodu do Hlavnej richňavskej štôlne a následne na pohon zariadení na šachte Siglisberg. Dĺžka jarku je 1642 m.
- **Hornovysocký jark** vybudovaný koncom prvej polovice 18. storočia a bol zberným jarkom pre vodnú nádrž Veľká Richňava. Celková dĺžka jarku je 3045 m.
- **Spodný náhonný jark** privádzal vodu cez výpustný systém veľkej richňavskej vodnej nádrže do Hlavnej richňavskej vodnej štôlne. Celková dĺžka jarku bola 530 m.

- **Horný náhonný jarok**
bol vybudovaný spolu s Dolnou štôľňou Bakomi v roku 1751. Viedol vodu z Malej Richňavy (cez Dolnú štôľňu Bakomi) k šachte Königsegg alebo voda prechádzala pod ľavobočným zaviazaním koruny hrádze vodnej nádrže Bakomi krátkou vodnou štôľňou cez potrubie a regulačný ventil. Celková dĺžka náhonného jarku bola cca 800 m.
- **Windšachtský náhonný jarok**
Bol vybudovaný v roku 1715 v súvislosti s výstavbou vodnej nádrže Veľká Windšachta, voda tohto jarku sa používala na pohon čerpacích zariadení, potreby stúp pod šachtou Leopold a prívod vodnej nádrže Evička.

c) Šachty a štôľne

- **Šachta Ferdinand (Stará a Nová)** – časť Horná Roveň.
Dňa 14.06.1624 sa začala hĺbiť nová šachta vedľa starej šachty Ferdinand. Stará šachta mala ohľbeň v nadmorskej výške 750,03 m, nová o 3 siah vyššie. A. Péch udáva začiatok hĺbenia šachty v roku 1650 z dôvodov zabezpečenia vetrania pre štôľňu Ondrej. Šachta mala hĺbku 264,346 m a 10 obzorov. V roku 1867 bola ešte šachta v prevádzke. V máji 1887 bola úplne zasypaná. Konský gápel a šachtová budova boli premiestnené nad šachtu Wolf.
- **Šachta Jozef** – časť bývalá Windšachta.
Hĺbenie začalo 2.9.1686. V roku 1764 mala hĺbku 133 siah a 48 cólov, boli v nej 4 ohňové stroje, ktoré obsluhovalo 26 mužov. Celková hĺbka šachty dosiahla 323,685 m a 9 obzorov. Od jesene 1732 do januára 1734 anglický strojník Izzák Potter postavil nad šachtou Jozef dva „anglické“ t.j. atmosferické parné stroje.
- **Šachta Karol** – časť bývalá Windšachta.
V roku 1697 už bola 288 m hlboká. Ohľbeň šachty sa nachádzala vo výške 630,74 m n. m., dosiahla hĺbku 323,685 m až po 9. karolšachtský obzor. V roku 1718 postavil M. K. Hell nad šachtou Karol čerpací gápel, ktorý poháňali kone alebo ho bolo možné poháňať vodnou energiou (vodné koleso). V roku 1867 bola šachta ešte v prevádzke, a v roku 1895 bola šachta opustená a zlikvidovaná.
- **Šachta Königsegg** – nad Veľkou Windšachtou.
Stará šachta bola v roku 1730 znovu sprevádzkovaná a dosiahla hĺbku 145,39 m (po úroveň Hodrušskej dedičnej štôľne). V roku 1764 už mala šachta hĺbku asi 335,65 m a siahala až pod úroveň dedičnej štôľne cisára Františka.
- **Šachta Kristína** – časť bývalý Siglisberg.
Ohľbeň sa nachádzala vo výške 711,43 m n. m.. V roku 1764 mala šachta tri obzory a od povrchu po Svätotrojčnú dedičnú štôľňu bola hlboká 66 siah a 34 cólov, t.j. asi 134,65 m. Pri šachte boli dva staré odstavené banské gáple. Na šachte Kristína sa v roku 1836 ako ťažné lano prvýkrát na svete použilo ručne pletené drôtené lano, ktoré v roku 1834 v Klausthale v Nemecku vyrobil hlavný banský radca Július Albert. V roku 1867 bola šachta Kristína ešte v prevádzke.
- **Šachta Leopold** – časť bývalá Windšachta.
Miesto pre šachtu bolo vytýčené 12.1.1673 a v roku 1675 bolo vyhlbených 45,6 m. Ohľbeň mala 662,0 m n. m.. Ako jediná zo šácht tohto revíru dosiahla úroveň Voznickej dedičnej štôľne. Pri šachte Leopold vznikla v roku 1837 prvá továreň na svete na strojové pletenie drôtených lán, ktorá tu bola až do roku 1909. V roku 1910 bola šachta opustená.
- **Šachta Magdaléna** – časť bývalá Windšachta.
Hĺbiť sa začala v roku 1695 a dosiahla hĺbku 378 m po 8. obzor Sargotzy. V 18. storočí bola najhlbšou zo všetkých baní na Windšachte, preto pri nej budovali čerpacie stroje niekoľkých generácií. V decembri 1738 nad šachtou Magdaléna postavili v banskoštiavnickom rudnej oblasti piaty, najväčší a najvýkonnejší ohňový stroj. V roku 1816 bola šachta Magdaléna opustená.
- **Šachta Maximilián** – východná časť PR.
hĺbenie začalo v roku 1612. V roku 1874 bol od firmy K. Kachelmana vo Vyhniach prevzatý pre šachtu Maximilián vodnostípcový ťažný stroj, ktorý umiestnili na úroveň

Svätotrojičnej dedičnej štólne, na 1. obzore šachty Maximilián. V roku 1926 bol už ťažný stroj mimo prevádzky.

- **Šachta Piarg (Siglisberg)** – časť bývalý Siglisberg.
Prvá písomná zmienka je z roku 1715. Ohľbeň sa nachádzala vo výške 684,05 m n.m. a šachta dosiahla hĺbku 11. piargšachtového obzoru, t.j. 375,38 m. Pri šachte boli dva tzv. banské gáple a jeden čerpací a ťažný stroj na vodný pohon s brzdiacim zariadením, poháňaný vodou z jazera, ktorý sa používal na dopravu rudy a hlušiny. V roku 1867 bola ešte šachta v prevádzke a opustená bola v roku 1897.
- **Šachta Špitaler** – časť bývalá Windšachta.
V roku 1668 na nej obnovili prevádzku a žiadali nad ňou postaviť ešte ďalší gápeľ, ktorý mal vodu dvíhať koženými vrecami. V roku 1764 mala šachta hĺbku 88 siah a 50 cólav a bol v nej ťažný gápeľ. Šachta Špitaler bola opustená koncom 18. storočia.
- **Šachta Terézia** – časť Horná Roveň, NKP (ÚZPF č. 2602), zapísaná v zozname UNESCO.
Prvá písomná zmienka o šachte je z roku 1571, kde sa spomína pod názvom Rosenkranz. Dobývalo sa v nej hlavne zlato a strieborné rudy. Hĺbka šachty bola 305 m. Vyrúbaním žily Terézia pri tejto šachte až na povrch vznikli zaujímavé otvorené dobývky.
- **Šachta Wiliam** – časť Galison.
Bola vyhlíbená pre účely vetrania štólne Ondrej v rokoch 1626 až 1633 a mala hĺbku 118 m. So štôľňou Ondrej bola prepojená v roku 1632.
- **Šachta Wind (Stará a Nová)** – časť bývalá Windšachta.
Stará Windšachta sa spomína v roku 1549 a zabezpečila prvé (predpoklad 12.-15. storočie) podzemné sprístupnenie a následné dobývanie bohatej žily Špitaler v tejto oblasti. Nová Windšachta sa začala hĺbiť v roku 1649 a podľa údajov mala byť o 30 siah ďalej ako stará šachta Wind. V roku 1671 bola nová šachta Wind už vyhlíbená po úroveň dedičnej štólne Bieber a pre potrebu dopravy, odvodňovania a vetrania sa s ňou prepojila. V roku 1730 už bola pravdepodobne opustená.
- **Šachta Wolf** - časť Horná Roveň.
V roku 1607 bola znovu otvorená. Jej ohľbeň sa nachádzala vo výške 750 m n.m. a mala hĺbku 290,9 m. V roku 1624 sa pri nej začala hĺbiť nová šachta Wolf. V roku 1910 bola opustená, no ešte v tom roku pri nej existoval konský gápeľ.
- **Šachta Eisenseil Baptiste** - časť Horná Roveň.
Bola vyhlíbená za účelom vetrania dedičnej štólne Tonatig. V roku 1580 bola spojená s dedičnou štôľňou Bieber.
- **Šachta Roveň** – časť Horná Roveň.
Je najmladšou šachtou celého banskoštiavnicko-hodrušského rudného revíru. S jej hĺbením sa začalo v júli 1984 so zámerom sprístupnenia hlbokých častí banskoštiavnického ložiska. Celkove bola šachta vyhlíbená po úroveň II. hlbinného obzoru, čo od ústia predstavuje 754 m.
- **Šachta Mária Matka Božia** – južná časť PR.
- **Šachta Krížová** – severná časť centra obce.
- **Šachta Cigánska** – severná časť centra obce.
- **Šachta Lintgen** – severná časť centra obce.
- **Šachta Kadavi** - časť Horná Roveň.
- **Štôľňa Ondrej** – časť Štefultov.
Prvá písomná zmienka o štôľni je z roku 1541. V roku 1625 bola štôľňa dlhá 312 siah a v roku 1626 pre potrebu ďalšieho razenia štólne sa začala raziť vetracia šachta, ktorá bola nazvaná po majiteľovi Gallesona – šachtou Wiliam.
- **Štôľňa Kuchajda** – severná časť bývalý Siglisberg.
Banské dielo sprístupnilo žily Kuchajda, Veterník a Anton. Prevažná časť banských diel v úrovni štólne Kuchajda boli slepé chodby po žile Veterník.
- **Štôľňa Fuchs** - časť bývalá Windšachta.
Vznik štólne pravdepodobne súvisí so šachtou Ferdinand, ktorej prvým obzorom je štôľňa Fuchs, podľa čoho bolo toto banské dielo minimálne prevádzkované od 17. storočia.

Štôľňa Fuchs sprístupnila a umožnila dobývanie najmä žil Špitaler a Wolf, ktoré v tejto časti mali veľmi bohaté zóny zrudnenia (najmä na striebro). Štôľňa Fuchs bola využívaná do 19. storočia, v poslednom období už len ako dopravná chodba a pre účel vetrania.

- **Štôľňa Golner** – severná časť centra obce.
Začiatok štôľne má prekopový charakter, kde po 260 m bola zachytená žila Bieber. Okrem žily Bieber boli so štôľňou Göllner zachytené a rozfárané aj žily Terézia a Pavol. V 19. storočí štôľňa slúžila už len pre dopravné a vetracie účely.
- **Štôľňa Durchschlag** - časť bývalá Windšachta.
Bola vyrazená koncom 18. storočia a bola prevádzkovaná do začiatku 20. storočia. Štôľňa má spojovací charakter ku šachtám Ferdinand a Wolf a využívala sa najmä na vetranie a dopravu rôzneho materiálu (najmä dreva) do banských polí šacht Wolf a Ferdinand.
- **Štôľňa Felix**- časť bývalá Windšachta.
Sprístupnila žily Pavol, Terézia Wolf a Bieber. Toto banské dielo slúžilo aj pre účely fárania baníkov do banského poľa šachty Kristína, kde patrila aj šachta Wolf. Štôľňa sa v minulosti využívala aj na odvádzanie banských vôd na povrch, čomu v období intenzívnejších zrážok slúžila doposiaľ.
- **Horná Bieber dedičná štôľňa** – časť Štefultov, NKP (ÚZPF č. 2605), zapísaná v zozname UNESCO.
Dedičná štôľňa, ktorá na povrch vychádza v hornej časti Štefultova. Štôľňa sa razila ručne železkom a kladivkom, najmä po žile Bieber a Špitaler. V roku 1546 štôľňa odvádzala vodu z bane na Hornom Fuchslochu a dostávala za to štvrtinu ťažby z tejto bane. Bieberova dedičná štôľňa dosiahla celkovú dĺžku 5670 m a odvodňovaciu funkciu plnila do roku 1765.
- **Štôľňa Liliom** – časť bývalý Siglisberg.
- **Štôľňa Dorota** - časť Horná Roveň.

d) Ústia šacht a štôľní

- **Ústie šachty Terézia** – NKP (ÚZPF č. 2602), zapísaná v zozname UNESCO
- **Ústie štôľne Colorado** (Vodná štôľňa Stankay) - zapísaná v zozname UNESCO

e) Odvaly (haldy)

- Halda šachty Siglisberg
- Halda šachty Kristína
- Halda šachty Magdaléna
- Halda šachty Wolf
- Halda šachty Ferdinand
- Halda šachty Jozef a Karol
- Halda šachty Königsegg
- Halda pri šachte Terézia - zapísaná v zozname UNESCO

f) Povrchové a otvorené dobývky a žily

- **Povrchové dobývky na žile Terézia (Siebengruben)** – zapísané v zozname UNESCO
otvorená dobývka na žile Terézia so sústavou píng a odval pri šachte Terézia.
Žila Terézia v oblasti Banskej Štiavnice veľmi výrazne vychádza na povrch najmä na východných svahoch horského hrebeňa Tanádu a Paradajsu (939 m n. m.). Tu sa dodnes zachovali rozsiahle prejavy povrchovej ťažobnej činnosti (ťažobné šachtice – pingy, druhotná depresia terénu). Žila Terézia patrí po žilách Špitaler a Bieber k najdlhším (6,5 km) a najintenzívnejšie dobývaným žilným štruktúram.
- **Špitaler žila pod Hornou Rovňou**
Žila Špitaler vychádza na povrch v oblasti Štiavnických Baní len nenápadne, pretože je takmer dokonale sanovaná zastavanou časťou intravilánu obce. Na existenciu jej východov svedčia iba rozsiahle prejavy povrchovej ťažobnej činnosti (ťažobné šachtice -

pingy, druhotná depresia terénu). Žila Špitaler sa v severnej časti oblasti Štiavnických Baní (južný banský revír ložiska Banská Štiavnica) rozvetvuje na hlavnú žilu a viacero podložných, ale aj nadložných, niekedy protiklonných odžilkov. Najmä hlavná žila bola presledovaná a dobývaná až k Windšachtským jazerám (tajchom).

- **Terézia-Bieber žila pod Tanádom**

Z historického hľadiska patrí predmetná oblasť montanisticky k najstarším, o čom svedčia terénne prejavy (pingy, haldy). S najväčšou pravdepodobnosťou tu bola okrem šachty Eisenseil Baptista aj šachta Abrahám (veľká pinga v blízkosti - logostĺpika) a z údolia k nim vedená dedičná štôľňa Tonatig, ktorá ich odvodňovala. Uvedené otvárkové diela na žile Bieber sa spomínajú ako činné ešte v roku 1580, kedy ražba nižšie položenej odvodňovacej dedičnej štôľne Bieber dosiahla šachtu Eisenseil Baptista, pričom už v roku 1579 šachtu Abrahám.

- **Bieber-Wolf žila severe od Kalvárie Horná Roveň**

Žily Bieber a Wolf vychádzajú na povrch v oblasti Štiavnických Baní i na miestach mimo intravilánu obce, kde o existencii ich východov svedčia rozsiahle prejavy povrchovej ťažobnej činnosti (ťažobné šachtice - pingy, druhotná depresia terénu). Smerom na sever (priestor šacht Bapstista Eisenseil, Abrahám, Krížova) môžeme i napriek intenzívnej rekultivácii terénu sledovať bansko-povrchovú aktivitu, kde sa k žile Bieber v jej podloží od severu pripojila žila Terézia a tá, smerom na juh tvorí už len jej významnejšiu podložnú vetvu, z ktorej zase odbieha odžilk Pavol. Žila Bieber sa v severnej časti oblasti Štiavnických Baní (južný banský revír ložiska Banská Štiavnica) rozvetvuje na hlavnú žilu a viacero podložných, ale aj nadložných odžilkov. Najmä hlavná žila bola presledovaná a dobývaná až ku Windšachtským jazerám (tajchom).

- **Špitaler žila južne od Amália šachty**

Žila Špitaler má impozantný východ v podobe dokonale sanovanej (obytné domy) terénnej preliačiny, ktorá vznikla v dôsledku povrchovej ťažby rúd pravdepodobne dávno pred príchodom nemeckých kolonistov v 12. a 13. storočí. Lokalita je významná aj preto, lebo v týchto miestach do podložia žily Špitaler odbieha žilná vetva s názvom "Plochá žila Ferdinand šachty" a od nej zase po 500 m "odbieha" jej podložná vetva – žila Wolf.

g) Areál banskej šachty Maximilián

- **Šachta Maximilián s ťažnou vežou** – šachta v súčasnosti provizórne uzavretá, nad ktorou stojí železná ťažná veža pochádzajúca z 80-tych rokov 20. storočia.
- **Správna budova banského závodu Maximilián**, parc. č. 7123/20 – postavená v 1. polovici 20. storočia

h) Ostatné prevádzkové a úžitkové stavebné banské objekty

- **Strojovňa – atmosferické parné čerpadlo** – NKP (ÚZPF č. 1269), zapísaná v zozname UNESCO
- **Administratívna budova - býv. banské meračstvo**, NKP (ÚZPF č. 10689), zapísaná v zozname UNESCO
- **Správna budova banského závodu Siglisberg**, NKP (ÚZPF č. 11449), zapísaná v zozname UNESCO
- **Správna budova banského závodu Siglisberg**, NKP (ÚZPF č. 11626)
- **Správna budova banského závodu Magdaléna**, NKP (ÚZPF č. 11493)
- **Správna budova banského závodu Windšachta**, NKP (ÚZPF č. 11443)
- **Banická škola**, NKP (ÚZPF č. 11442/1)
- **Bývalá banský úrad, komorský úrad**, NKP (ÚZPF č. 10688)
- **Správna budova banského závodu Kristína**, parc. č. 866/1 – vytypovaná za NKP
- **Banská budova**, parc. č. 22/1,2 - vytypovaná za NKP
- **Banická nemocnica**, parc. č. 184 – zapísaná v zozname UNESCO, vytypovaná za NKP
- **Správna budova banského závodu Leopold**, parc. č. 81 – vytypovaná za NKP

- **Banská budova**, parc. č. 34/1 - vytypovaná za NKP
- **Správna budova banského závodu Windšachta**, parc. č. 1448 - vytypovaná za NKP
- **Budova banskej správy**, parc. č. 1451/2,3 – vytypovaná za NKP
- **Správna budova banského závodu Königsegg**, parc. č. 525 – vytypovaná za NKP
- **Banská budova- banská pila**, parc. č. 2152 - vytypovaná za NKP

Charakteristika :

Objekty technických pamiatok majú individuálne hodnoty architektonického charakteru (budovy) alebo technicko-prevádzkového charakteru (šachty, štôlne, odvaly, úpravnicke zariadenia, vodné nádrže, banské jarky a vodné štôlne) a pamiatkové hodnoty nehmotnej povahy, viažúce sa k výnimočným osobnostiam, resp. k technickým prvenstvám a dejinným udalostiam.

Súčasný stavebno-technický stav jednotlivých kategórií technických pamiatok je rozdielny. Vo vyhovujúcom až dobrom stave sú všetky vodné nádrže a časti vodovodných jarkov v ich tesnej blízkosti. Niektoré vzdialenejšie vodovodné jarky (Horný piargsky zberný jarok, Hornodekýšsky jarok, Široký vodovodný jarok, Hornokopanický jarok a i.) sú znehodnotenú náletovou zeleňou, majú poškodenú kamennú úpravu koryta a v niektorých miestach sú ťažko identifikovateľné, až zaniknuté. Obnovu si vyžadujú aj niektoré ústia vodných šácht a murované časti vstupných portálov.

Nie všetky banské a vodohospodárske diela sú evidované v ústrednom zozname pamiatkového fondu napriek skutočnosti, že sú neoddeliteľnou súčasťou prezentácie banskej činnosti na území PR (povrchové dobývky, ústia štôlní a šácht, pingové polia, odvaly, vodné štôlne, zberné a vodovodné jarky). Ich ochrana, údržba a prezentácia je zložitá z dôvodu nevysporiadaných vlastníckych vzťahov, neurčeného správcovstva (napr. zberné jarky, ktoré prechádzajú viacerými parcelami v rôznom vlastníctve – súkromnom, obecnom, štátnom), resp. nezáujmu vlastníka.

Stavebné a technicko-konštrukčné časti vodného diela:

- A – koruna hrádze,
- B – vzdušný svah hrádze,
- C – návodný svah hrádze,
- D – manipulačný objekt (tzv. mních),
- E - vtokový objekt s dnovými uzávermi,
- F – dnová štôlna (výpusť),
- G – bezpečnostný priepad,
- H – odpadové koryto bezpečnostného priepadu,
- I - pobrežné alebo inundačné územie

Fotodokumentácia technických pamiatok

Pohľad na vodnú nádrž Bakomi z chodníka nad ňou

Pohľad na vodnú nádrž Krehsengrund z cesty nad ňou

Pohľad od chatovej zástavby na vodnú nádrž Velká Richňava

Pohľad na vodnú nádrž Malá Richňava

Dedičná štôľňa Bieber

Ústie Hornej štôľne Bakomi

Ústie Dolnej štôľne Bakomi

Ústie štôľne Colorado – Stankaiho vodná štôľňa

Ťažná veža areálu šachty Maximilián

Tabuľka 03 - Technické pamiatky v území Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane

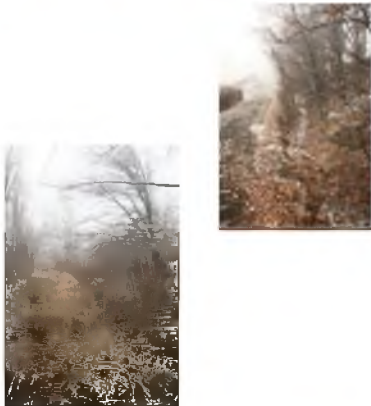

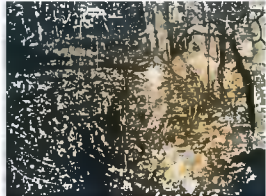
Legenda:

	národná kultúrna pamiatka
	nehnutelnosti vytypované na vyhlásenie za NKP

Katastrálne územie	Číslo parcelné	Názov	ÚZPF	Sektor	Fotografia	Evidencia (UNESCO,NKP)	Stav
a) Vodné nádrže – tajchy							
Štiavnické Bane	2024/1	Veľká Richňava	3273/0	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	obmedzená funkčnosť dnových uzáverov, bezpečnostného prepadu
Štiavnické Bane	1707/1	Malá Richňava	3274/0	4		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	obmedzená funkčnosť dnových uzáverov, bezpečnostného prepadu, trvalo znížená prevádzková hladina
Štiavnické Bane	490	Krechsengrund	3270/0	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	najvyššie položená vodná nádrž
Štiavnické Bane	2217	Bakomi	3259/0	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	funkčná

	Štiavnické Bane	2147	Evička	3264/0	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	nefunkčný dnový uzáver (rekonštrukcia 2012-2014)
	Štiavnické Bane	2231/1	Veľká Windšachta	3275/0	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	funkčná
	Banská Štiavnica	6902/1	Spodná Windšachta (Suchý tajch)	-	5		-	zaniknutá
b) Vodné štólne, banské jarky								
	Štiavnické Bane	1407 ?	Horná štólňa Bakomi	1314/0	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	štólňa je prechodná ale nie je prietočná
	Štiavnické Bane	1300/1?	Dolná štólňa Bakomi	10690/0	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	funkčná
	Štiavnické Bane	1983/1-od Richňavy, 2219/7-druhé ústie	Hlavná richňavská vodná štólňa	vytypovaná	5		-	funkčná

	Štiavnické Bane	2336/5 - ústie, druhé ústie mimo PR	Vodná štôlna Stankay (Colorado)	vytypovaná	5		zapísaná v zozname UNESCO	potrebná obnova ústia štôlne
	Banská Štiavnica	53	Dedičná štôlna Bíber - vodná	2606/0	3	ústie zaniknuté	NKP, zapísaná v zozname UNESCO	ústie zaniknuté pri výstavbe cesty
	Štiavnické Bane	1968/1	Hodrušská vodná štôlna	vytypovaná	5		-	čistočne funkčná, nutná obnova ústia štôlne
	Štiavnické Bane	906/2,902/3-časť,2325/1-2,2327,2330,3345,2349,2367,2366,2419/1	Horný piargský zberný jarok	SúčasťNKP 3273/0	5,3		NKP	potreba odstránenia náletovej zelene a prečistenia
	Štiavnické Bane	2387=>prerušení e=>mimo PR 2385/1,2385/3,3 534(3533?)=>vodná štôlna =>3617(3618?)	Široký jarok	SúčasťNKP 3275/0	5		NKP	funkčný v dĺžke cca 700 m
	Štiavnické Bane	3255-časť, 3575 => mimo PR 3589,3595	Hornodekýšsky jarok	SúčasťNKP 3273/0	5		NKP	potreba odstránenia náletovej zelene a prečistenia

	Štiavnické Bane	2371/1,1668/3,2 371/2 - časť	Hlavný richňavský jarok	Súčasť NKP 3273/0	4		NKP	funkčný
	Štiavnické Bane	2371/2 - časť, 2375/1 - pokračuje aj za PR	Hornokopanický jarok	Súčasť NKP 3273/0	4		NKP	funkčný, potreba prečistenia a opravy
	Štiavnické Bane	2381/2 – časť	Dolnokopanický jarok	vytypovaná	5		-	potreba prečistenia a opravy
	Štiavnické Bane	2381/2 – časť	Dolnovysocký jarok	vytypovaná	5		-	dobry, potreba údržby
	Štiavnické Bane	mimo PR 2380, 3702, 3703	Hornovysocký jarok	Súčasť NKP 3273/0	-		NKP	funkčný

	Štiavnické Bane	2362/1 => po území p.č. 2219/7	Spodný náhonný jarok	Súčasť NKP 3273/0	4,5		NKP	potreba lokálnych opráv a údržby
	Štiavnické Bane	2420	Horný náhonný jarok	vytypovaná	4,5			funkčný, potreba lokálnych opráv
	Štiavnické Bane	2357/1,2,3,4	Windšachtský náhonný jarok	Súčasť NKP 3275/0	4,5		NKP	nezachovaný v pôvodnej dĺžke, existujúca časť obnovená takmer v celej dĺžke
	Štiavnické Bane	3262,3265, 3271,3595	Flyačský jarok	Súčasť NKP 3259/0	5		NKP	potreba údržby
c) Šachty a štôlny								
	Štiavnické Bane	1295 - nová 1796 - stará	Šachta Ferdinand (Stará a Nová)	-	1		-	ústie šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	1484/5	Šachta Jozef	-	2		-	ústie šachty zaniknuté

	Banská Štiavnica	55/2	Horná Bieber štôľňa dedičná	2605/0	3		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	prietočná a funkčná, ústie štôľne obnovené
	Štiavnické Bane	99/1	Šachta Karol	-	2		-	ústia šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	526/3	Šachta Königsegg	-	4		-	ústia šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	854	Šachta Kristína	-	2		-	ústia šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	6, 7	Šachta Leopold	-	2		-	ústia šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	100/1	Šachta Magdaléna	-	2		-	ústia šachty zaniknuté

	Banská Štiavnica	7123/34	Šachta Maximilián	-	5		-	ústie šachty aj s ťažnou vežou zachované
	Štiavnické Bane	2233/6	Šachta Piarg (Siglisberg)	-	4		-	ústie šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	1467/1	Šachta Špitaler	-	2		-	ústie šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	3427	Šachta Terézia	2602/0	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	ústie šachty zachované a zabezpečené železným roštom
	Štiavnické Bane	1359	Šachta Wiliam (Wilhem)	-	5		-	ústie šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	stará - 1459/1, nová -1441/1,4 1446?	Šachta Wind (Stará a Nová)	-	1,2		-	ústia šacht zaniknuté
	Štiavnické Bane	1142/3, 1142/4,1143	Šachta Wolf	-	1		-	ústie šachty zaniknuté

	Štiavnické Bane	3402	Šachta Eisenseil Baptiste	-	5		-	ústie šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	1856/1	Šachta Roveň	-	5		-	ústie šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	3516	Šachta Mária matka Božia	-	5		-	ústie šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	337	Šachta Liliom	-	4		-	ústie šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	1147/1	Šachta Kadavi	-	1		-	ústie šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	1006	Šachta Krížová	-	1		-	ústie šachty zaniknuté
	Štiavnické Bane	988/2	Šachta Lintgen	-	2		-	ústie šachty zaniknuté
	Banská Štiavnica	7109	Štôľňa Ondrej	-	5		-	ústie štôľne zaniknuté
	Štiavnické Bane	677/1, 677/3,677/4	Štôľňa Kuchajda	-	3		-	ústie štôľne zaniknuté

	Štiavnické Bane	1114/1	Štôľňa Fuchs	-	1		-	ústie štôľne zaniknuté
	Štiavnické Bane	956/1	Štôľňa Golner	-	1		-	ústie štôľne zaniknuté
	Štiavnické Bane	1088/1, 1088/3	Štôľňa Durchschlag	-	1		-	ústie štôľne zaniknuté
	Štiavnické Bane	3494	Štôľňa Dorota	-	5		-	ústie štôľne zaniknuté
	Štiavnické Bane	1463	Štôľňa Klement	-	2		-	ústie štôľne zaniknuté, v teréne identifikovateľné podľa terénnej zníženiny
	Štiavnické Bane	1053	Štôľňa Cigánska	-	1		-	ústie štôľne zaniknuté
	Štiavnické Bane	1064	Štôľňa Felix	-	1		-	portál štôľne zachovaný
d) Ústia šácht a štôľní								

	Štiavnické Bane	1845	Ústie šachty Terézia	2602/0	5		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	ústie šachty zachované a zabezpečené železným roštom
	Štiavnické Bane	2336/5 druhé ústie mimo PR	Ústie štólne Colorado (Vodná štôlna Stankay)	vytypovaná	5		zapísaná v zozname UNESCO	ústie zabezpečené a v roku 2013 čiastočne upravené
e) Odvaly (haldy)								
	Štiavnické Bane	249/1	Halda šachty Siglisberg (Piarg)	-	4		-	na temene umiestnené ihrisko, svahy zalesnené prevažne borovicovým porastom
	Štiavnické Bane	939/1	Halda šachty Kristína	-	2		-	na temene umiestnená výstavba RD, svahy zalesnené prevažne borovicovým porastom
	Štiavnické Bane	128/1	Halda šachty Magdaléna	-	5		-	svahy zalesnené prevažne borovicovým porastom
	Štiavnické Bane	1022/1	Halda šachty Wolf	-	1		-	svahy zalesnené prevažne borovicovým porastom

	Štiavnické Bane	1292 1293?	Halda šachty Ferdinand	-	1		-	svahy zalesnené prevažne borovicovým porastom
	Štiavnické Bane	6915/1	Halda šachty Jozef a Karol	-	2		-	svahy zalesnené prevažne borovicovým porastom
	Štiavnické Bane	rozparcelovaná	Halda šachty Königsegg	-	4		-	temeno aj svahy zastavané RD
	Štiavnické Bane	1857/1	Halda šachty Roveň	-	5		-	temeno aj svahy haldy bez zásahov
	Štiavnické Bane	1843/1	Halda pri šachte Terézia	-	5		zapísaná v zozname UNESCO	temeno aj svahy haldy bez zásahov
f) Povrchové a otvorené dobývky a žily								
	Štiavnické Bane	1845	Povrchové dobývky na žile Terézia (Siebengruben)	-	5		zapísaná v zozname UNESCO	v teréne ľahko identifikovateľné, sprístupnené náučným chodníkom

	Štiavnické Bane	1123	Špitáler žila pod Hornou Rovňou	-	1		-	vychádza na povrch nenápadne (takmer dokonalé sanovanie zástavbou) formou pingových polí a druhotných depresí terénu
	Štiavnické Bane	3401	Terézia-Bieber žila pod Tanádom	-	5		-	terénne prejavy - pingové polia a terénne depresie
	Štiavnické Bane	999/1?	Bieber-Wolf žila severe od Kalvárie Horná Roveň	-	5		-	prejav v teréne formou výrazného pingového poľa a druhotných terénnych depresí
	Štiavnické Bane	1242	Špitáler žila južne od Amália šachty	-	3		-	Východ v podobe dokonale sanovanej terénnej preliačiny (obytné domy)
g) Areál banskej šachty Maximilián								
	Banská Štiavnica	7123/34	Šachta Maximilián s ťažnou vežou	-	5		-	ústie šachty zachované a zabezpečené, ťažná veža novodobá
	Banská Štiavnica	7123/20	Správna budova banského závodu Maximilián	-	5		-	objekt nevyužívaný, narušený
h) Ostatné prevádzkové a úžitkové stavebné banské objekty								

Štiavnické Bane	4990/13	Strojovňa – atmosférické parné čerpadlo	1269/0	2		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	poškodená strešná krytina a čiastočne i krov
Štiavnické Bane	41/2	Administratívna budova - býv. banké meračstvo	10689/0	2		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	objekt v narušenom stave, nevhodné okenné výplne i úpravy interiéru; v súčasnosti bytový dom
Štiavnické Bane	823/3	Správna budova bankého závodu Siglisberg	11449/0	2		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	staticky narušené stropné konštrukcie, objekt bez využitia
Štiavnické Bane	819	Správna budova bankého závodu Siglisberg	11626/0	2		NKP	objekt v havarijnom stave, s absenciou väčšiny okenných a dverných výplní, bez využitia
Štiavnické Bane	157/1	Správna budova bankého závodu Magdaléna	11493/0	2		NKP	objekt v dobrom stave, s nevhodným novým oplatením a
Štiavnické Bane	1442	Správna budova bankého závodu Windšachta	11443/0	1		NKP	autenticky zachovaný objekt v dobrom stavebno-technickom stave, bez využitia

	Štiavnické Bane	830	Banická škola	11442/1	2		NKP, zapísaná v zozname UNESCO	autenticky zachovaný interiér, nevhodné okenné výplne, fasády narušené
	Štiavnické Bane	28/1	Bývalý banský úrad, komorský úrad	10688/0	2		NKP	dobrý stavebno-technický stav, v súčasnosti obecný úrad
	Štiavnické Bane	866/1	Správna budova banského závodu Kristína	vytypovaná	2		-	časť domu autenticky zachovaná, časť domu nová
	Štiavnické Bane	22/1, 22/2	Banská budova	11823/0	2		NKP	narušené fasády
	Štiavnické Bane	184	Banická nemocnica	vytypovaná	2		-	dobrý stavebno-technický stav, v súčasnosti hostinec
	Štiavnické Bane	81	Správna budova banského závodu Leopold	vytypovaná	2		-	objekt po čiastočnej obnove, nevhodné úpravy fasád, nové okná a dvere

	Štiavnické Bane	34/1	Banská budova	vytypovaná	2		-	narušené fasády, čiastočná výmena nevhodných okenných výplní
	Štiavnické Bane	1448	Správna budova banského závodu Windšachta	vytypovaná	1		-	čiastočné nevhodné úpravy interiérov a okenných výplní
	Štiavnické Bane	1451/2	Budova banskej správy	vytypovaná	1		-	čiastočné nevhodné úpravy interiérov a okenných výplní
	Štiavnické Bane	525	Správna budova banského závodu Königsegg	vytypovaná	4		-	čiastočne vymenené nevhodné okenné výplne
	Štiavnické Bane	2152	Banská budova-banská píla	vytypovaná	5		-	prízemná murovaná stavba s prvkami štukovej výzdoby

F.1.7. Archeologické náleziská

Napriek tomu, že je archeologickým výskumom pozitívne doložené osídlenie územia Štiavnických vrchov už v eneolite, za súčasného stavu bádania nemáme žiadny jednoznačný doklad o osídlení územia Štiavnických Baní v praveku ani v protohistorickom období.

Najstaršia stredoveká písomná zmienka o baníckych osadách, z ktorých sa vyvinuli dnešné Štiavnické Bane je datovaná do 13. storočia. Aj vzhľadom na minimálne množstvo realizovaných archeologických výskumov ako aj značný rozmach stavebnej činnosti v období novoveku nie je táto etapa vývoja sídla v archeologických prameňoch zatiaľ zachytená. Najstaršia archeologicky doložená etapa stredovekého osídlenia je z obdobia 15. – 16. storočia, z ktorej sú doložené hnutelné nálezy z polôh kláštor, Tanád a Varta.

Novoveké osídlenie predmetného územia je zjavné už na základe zachovaných stojacich architektonických pamiatok ako aj z archeologických nálezov z lokalít kláštor, Tanád, Varta a Peciny a viacerých bližšie nedefinovaných polôh v intraviláne.

V katastrálnom území Štiavnické Bane evidujeme viacero archeologických nálezov a nálezísk. Ide o dva typy nálezísk a to nálezy súvisiace s vývojom samotného sídla Štiavnické Bane na jednej strane a archeologické doklady banskej činnosti na druhej strane. Doterajší archeologický výskum sa realizoval v týchto lokalitách (usporiadané chronologicky podľa dátumu realizácie):

- Poloha Horná Roveň, juhovýchodný okraj úpätia Tanádu, Nová šachta (1984) – narušený okraj haldy v blízkosti pingy, priemer cca 5 m, hĺbky cca 1,5 m. Sprievodný materiál skúšobnícke misky, hlinené piecky (mufla), troska, fragmenty úžitkovej keramiky, konské podkovy – datovanie 15. - 18. storočia.
- Poloha bývalého kláštora (1984) – fragmenty technickej a kuchynskej keramiky 15. - 18. storočia.
- Poloha Vrchy (Ofenhübel), západne od vrchu Tanád (1985), výskum zameraný na overenie možnosti lokalizácie zaniknutých hutníckych prevádzok – negatívny výsledok.
- Poloha Varta - 300 m juhozápadne od križovatky ciest Levice, Štiavnické Bane, Počúvadlo, (1987) - terénny útvar v tvare menšieho hrádka s priekopou, sonda zachytila kamenný múrik, murivo spájané maltou, sprievodné nálezy z 15. - 16. storočia, pravdepodobne protiturecká pevnosť, pre vyhodnotenie potrebný komplexný archeologický výskum.
- Poloha Peciny - pri križovatke ciest Levice, Štiavnické Bane, Počúvadlo, (1987) - predpoklad lokalizácie hutníckych zariadení – negatívny výsledok. Počas obhliadky v roku 2008 zistená kumulácia keramických a kovových novovekých nálezov.
- Parcela č. 1091/1 - intravilán (2012) - výskum zameraný na overenie priebehu zaniknutého hradobného múru mestského opevnenia. Počas výskumu sa nepodarilo zachytiť líniu opevnenia.
- V súvislosti so stavebnými úpravami historických objektov baníckeho osídlenia boli mimo povoleného archeologického výskumu evidované nálezy technickej a úžitkovej keramiky datované v rozmedzí 16. - 19. storočia. Nálezy boli oznámené a sú deponované v Slovenskom banskom múzeu. Miesto a okolnosti nálezu nie sú bližšie definované.

Okrem archeologických nálezísk doložených už zrealizovanými výskumami sa v predmetnom území sa nachádzajú ďalšie plochy s potenciálom archeologických nálezov:

- Historické jadro sídla vymedzené líniou opevnenia – predpoklad nálezov súvisiacich s vývojom osídlenia lokality najneskôr od 13. storočia (prvá písomná zmienka sa datuje k roku 1270) ako aj s vývojom jednotlivých obytných a verejných budov a každodenným životom obyvateľov.
- Zaniknutá línia opevnenia – predpoklad zachovaných základových, prípadne čiastočne aj nadzákladových murív hradobného múru ako aj zaniknutých bášť a mestských brán.

- Zvyšky zaniknutých objektov špecifikovaných v kapitole E.5

Vytypované archeologické lokality v pamiatkovom území – v polohách zaniknutých areálov a súborov:

- Vstupná brána Štiavnická – východná časť Windšachty, sektor 1
- Vstupná brána Fuchslošská – severná časť Windšachty, sektor 1
- Kruhové bašty – severovýchodná časť Windšachty, v línii opevnenia, sektor 1
- Päťboké bašty – západná časť Windšachty, centrum obce, sektor 1,2
- Rozhl'adňa Tascher – ostrá zákruta pri vstupe do obce, sektor 1
- Línie murovaných hradieb a dreveného palisádového protitureckého opevnenia - časť Windšachta, sektor 1,2

Zaniknuté objekty, banské a úpravnicke prevádzkové komplexy, resp. ich časti (vykres č. 6)

Vzhľadom na rozsah a charakter územia súčasné poznatky o rozsahu zaniknutých objektoch, príp. ich častí nemusia byť definitívne. Zoznam zaniknutých objektov a areálov v chránenom území pamiatkovej rezervácie môže byť postupne doplnený na základe ďalšieho štúdia a výskumov. Podkladom pre zoznam zaniknutých objektov a areálov sú historické veduty, banské mapy, historické katastrálne mapy a historické fotografie.

- systém opevnenia
- objekty spojené s banskou činnosťou
- iné objekty a stavby

System opevnenia

- **Vstupná brána Štiavnická** – vstupná brána opevnenia stála pred poslednou zákrutou na ceste z Banskej Štiavnice do obce Štiavnické Bane (str. 22, obr. 3 - objekt č. 9).
- **Vstupná brána Fuchslošská** – nachádzala sa v severnej časti línii bývalého opevnenia. Jej hmota sa dodnes zachovala v západnej časti objektu Banskej prevádzky na Windšachte.
- **Kruhové bašty** – systém opevnenia obsahoval tri kruhové bašty, z ktorých sa dodnes zachovala iba jedna. Prvá z dvoch zaniknutých bášť sa nachádzala na svahu v blízkosti Štiavnickej vstupnej brány a druhá bašta na svahu nad Fuchslošskou vstupnou bránou (str. 23, obr. 5 - objekt č. 1).
- **Päťboké bašty** – súčasťou systému opevnenia boli aj dve päťboké bašty. Päťboká bašta sa nachádzala v severozápadnej časti Windšachty. Hmota druhej bašty sa dodnes zachovala ako súčasť prestavaného objektu rodinného domu.
- **Rozhl'adňa Tascher** – vartovka, ktorá stála izolovane a tvorila súčasť siete vzájomne prepojených signalizačných bodov. Nachádzala sa v poslednej ostrej zákrute pred vstupom do obce Štiavnické Bane v smere od Banskej Štiavnice.
- **Opevňovacie objekty** - systém protitureckého renesančného opevnenia Windšachty (výkres č. 6).

Objekty spojené s banskou činnosťou

- **Strojovňa šachty Leopold** – zachytená je na mnohých dobových fotografiách dominovala svojmu okoliu. Od roku 1875 bola v kotolni šachty Leopold umiestnená továreň na výrobu banských drôtených lán (str. 21, obr. 2 - objekt č. 2).
- **Prevádzková budova šachty Karol** – objekt strojovne pri šachte Karol, v ktorej od roku 1893 sídlila rezbárska škola.
- **Pracháreň** – pravdepodobné umiestnenie objektu prachárne je zachytené na dobovej fotografii. Objekt sa nachádzal vo svahu nad stupovými budovami pri šachte Jozef.

- **Stupové budovy – Objekty stúp** – je najobjemnejšou kategóriou zaniknutých banských budov. Stupová úprava zabezpečovala drvenie rúd. Koncom 18. a začiatkom 19. storočia bolo v piargskej doline (oblasť Windšachta – Siglisberg) v prevádzke 12 stupových závodov (obr. str. 21-25).

Iné objekty a stavby

- **Kostolík sv. Jozefa** – objekt pôvodne renesančného jednoloďového kostola, ktorého stavba začala v roku 1681. Kostolík bol neskôr barokovo upravený a v roku 1941 pre zlý stav asanovaný. Objekt sa nachádzal v blízkosti kaplnky sv. Jána Nepomuckého, v časti Windšachty (str. 21, obr. 1 - objekt č. 3).
- **Budova rezbárskej školy**
- **Pracháreň**
- **Cintorín s kaplnkou** – pravdepodobný objekt cintorína s ohradným múrom a kaplnkou, ktorý je zachytený na historickej mape. Objekt sa nachádzal v západnom smere od kostola a kláštora Hieronymitánov, v jeho blízkosti.
- **Žrebčín** – predpokladaná lokalita v okolí tajchu Evička.
- **Klopačka** – pravdepodobný objekt klopačky, ktorý sa nachádzal v časti Windšachta nad hlavnou cestnou komunikáciou (str. 22, obr. 3 - objekt č. 8).
- **Vartovka** – objekt strážnej veže, ktorý sa nachádzal v juhozápadnej časti pamiatkovej rezervácie v blízkosti lokality Peciny.

F.1.8. Zeleň v pamiatkovom území

Urbanistické sídlo pamiatkovej rezervácie je obkolesené lesnými spoločenstvami, trvale trávnatými porastmi, nelesnou drevinovou vegetáciou, ktorá je tvorená kríkmi, stromami rastúcimi jednotlivo, v stromoradi alebo v skupinách mimo lesa. V PR sa nachádzajú chránené územia prírody, ktoré spadajú pod ochranu Chránenej krajinskej oblasti (CHKO) Štiavnické vrchy so stupňom ochrany II (podľa zákona č. 287/1994 Z. z. o ochrane prírody a krajiny). Do tohto územia patria chránené stromy:

- Smrekovce na Hornej Rovni (150 rokov)
- Gaštan jedlý v Štiavnických Baniach (300 rokov)
- Lipa na Hornej Rovni (200 rokov)

Pod ochranu prírodných zdrojov spadá ochranný les protierózny na Tanáde. Sú tu ekologicky významné územia a hydrické biotopy – brehové porasty, vodné nádrže a močiare.

Všetky tieto zložky majú pozitívny vplyv na krajinu, na jej ekologickú rovnováhu, ale aj estetickú, kultúrnu a historickú hodnotu.

Zeleň v jednotlivých etapách vývoja urbanistickej štruktúry sídla

Urbanistická štruktúra sídla sa začala formovať v závislosti od rozsahu banskej činnosti, čo malo za následok odlesňovanie územia a úpravu prirodzenej terénnej modelácie, t.j. územie v minulosti bolo takmer bez zelene. Osídľovanie územia baníkmi a stavba baníckych domov dáva predpoklad vzniku úžitkových záhrad, ktoré boli pravdepodobne prvým typom zámerne vysádzanej vegetácie. Po svahoch rozptýlené banícke domy boli obklopené väčšinou veľkými pozemkami, ktoré boli využívané ako lúky na kosbu a ovocné sady s jablňami, hruškami, slivkami, čerešňami a orechmi. Dnešné Štiavnické Bane sa utvorili postupným splynutím niekoľkých samostatných osád, vznikajúcich v okolí banských diel a stavieb. V tomto období vznikajú viaceré otvorené priestory s charakterom námestia, s typickou výsadbou solitérnych stromov, pričom tento typ výsadby vegetácie sa uplatňovala pri krížoch a kaplnkách, vstupoch do banských šácht a štôlní. Charakteristickým stromom, používaným na tieto účely bola lipa (lipy pri Piarg šachte, lipy pri šachte Maximilián).

Technický charakter sídla, jeho štruktúra a terénna konfigurácia nedávali predpoklady na vznik a rozvíjanie záhradného umenia a tvorbu okrasných záhrad a parkov. Jediným predstaviteľom

záhradnej tvorby v období baroka je kláštorná záhrada súboru hieronymitánskeho kláštora, ktorá je vyobrazená na historickej banskej mape (rok 1745). Išlo o výsadbu ovocných stromov s pravdepodobnými zeleninovými záhonmi. V tomto období vznikla aj ďalšia významná krajinná dominanta, a to Kalvária na Hornej Rovni. Ide o súbor zastavení lemovaných obojstrannou lipovou alejou s tromi krížmi na vrchu kopca. V neskoršom období bola vybudovaná aj ďalšia kalvária uplatňujúca sa v siluete krajiny. Je to Kalvária Siglisberg, ktorá sa nachádza na úbočí Veterníka a jej kompozícia je odlišná od Kalvárie na Hornej Rovni. Lipy sú usporiadané v dvoch líniách, ktorých uhol sa v smere nahor znižuje. V období po vybudovaní Kalvárie Siglisberg môžeme predpokladať aj dopĺňanie vegetácie vo vnútri sídla (prevažne v jeho centre). Išlo o sprievodnú vegetáciu ciest, prípadne hraníc parciel pozdĺž významných stavieb a priestorov. Ako príklad môžeme uviesť líniovú výsadbu líp pozdĺž spodnej hranice kláštora, kláštornej záhrady a západnej strany šachty Leopold. Líniovou vegetáciou boli osádzané aj cestné komunikácie v extraviláne sídla. Charakteristickým prvkom tohto sídla je osádzanie a lemovanie hraníc pozemkov, jarkov a peších chodníčkov hlboko v sídle stromovou vegetáciou, prevažne orechom kráľovským. Tento prvok pravdepodobne pretrvával od počiatkov formovania územia a na mnohých miestach sa v siluete krajiny uplatňuje dodnes.

Ukončením banskej činnosti na začiatku 20. storočia došlo k postupnej likvidácii banských budov a zariadení a k postupnému zalesňovaniu odvalov (háld) stromovou vegetáciou. Použité boli hlavne ihličnaté dreviny (borovice a smrek).

Popis súčasnej štruktúry zelene pamiatkového územia

- **Plochy dvorov a záhrad** – dvory tvoria bezprostredný priestor okolia domu, väčšinou ohradený, spevnený (vydláždený) alebo nespevnený - zatravnovaný, prípadne s kvetinovou úpravou a hospodárskymi stavbami; v niektorých prípadoch zistená nežiaduca výsadba tují a iných cudzorodých drevín. Plochy záhrad sú ohradené ale i neohradené veľkorozmerové priestory, situované v svahovitom teréne. Záhrady sú najvýraznejšou a najzastúpenejšou formou vegetácie sídla s dominantným pôsobením a vysokou mierou autenticity. Vytvárajú plynulý prechod medzi prirodzenou a urbanizovanou krajinou s priamou väzbou na pôvodnú rozvoľnenú banícku zástavbu, využívané sú na kosenie a ovocné sady s jablňami, hruškami, slivkami a čerešňami. Zastúpeným druhom je aj orech kráľovský, ktorý je často používaný ako drevina lemujúca hranice parciel. Ovocné záhrady sú hodnotným a výrazným prvkom prostredia.
- **Plochy zelene verejných priestranstiev** – sadovnícky upravené plochy námestí, ulíc a menších parkovo upravených plôch. Tento typ zelene je v pamiatkovom území zastúpený sadovníckymi úpravami pred obecným úradom, pri budove banského závodu Siglisberg, na temene haldy Königsegg, alejovými výsadbami ulíc, trávnikovými plochami v miestach zaniknutých šácht a štôlní a pod.
- **Plochy lúk** – pomerne výrazne plošne zastúpený typ krajinej štruktúry, umiestnený spravidla pod hranicou lesných porastov, mnohé vznikli odlesnením územia pod vplyvom banskej činnosti, v súčasnosti využívané prevažne ako kosienky.
- **Plochy lesných spoločenstiev** – plochy lesa zasahujúceho do územia pamiatkovej rezervácie, plochy lesného porastu, ktoré vznikli na pôvodných plochách lúk a záhrad, alebo umelo zakladané lesy.
- **Kláštorná záhrada** (súboru hieronymitánskeho kláštora) – plocha záhrady prislúchajúca kláštoru, upravená vo forme trávnatého porastu s ovocnými drevinami, čiastočne zredukovaná výstavbou objektu farského úradu. Plnila úlohu ovocného sadu s pravdepodobnými zeleninovými záhonmi. Súčasne je to najväčšia plocha kultivovanej zelene historického charakteru v centre sídla. Záhrada si zachovala pôvodnú výmeru, parceláciu a charakter ovocného sadu, ktorý možno považovať za hodnotnú historickú zeleň sídla. Počet ovocných stromov je však značne redukovaný a stromy sú zanedbané a bez pravidelnej údržby.
- **Plochy zelene banských háld** - výrazne pôsobiaci vegetačný prvok prostredia. Tieto tmavé plochy zelene (tvorené ihličnatými druhmi drevín – borovica, smrek) predstavujú jednoznačné určenie banskej haldy v rámci diaľkových pohľadov. Aj napriek tomu, že ide o umelo vytvorené porasty tvorené ihličnatými druhmi drevín, stali sa pre toto územie

charakteristickým prvkom. Temená háld sú v súčasnosti zatravnené; v niektorých prípadoch sa tu vyskytuje zástavba rodinných domov (napr. halda šachty Kristína) alebo je využívaná na športovo-rekreačné účely (halda šachty Piarg).

- **Plochy zelene cintorínov** – zeleň cintorínov tvorí významnú súčasť sídla a má vysokú kultúrno-historickú hodnotu. Na území pamiatkovej rezervácie sa nachádzajú štyri cintoríny (na Hornej Rovni, nad Windsachtou, v Štefultove pri Suchom tajchu a v Štiavnických Baniach pod základnou školou), upravené vo forme trávnatých porastov v medzihrobových priestoroch, solitérnou a skupinovú výsadbou stromov a krov.
- **Hodnotné solitérne stromy a skupiny stromov** - táto forma vegetácie sa v sídle uplatňuje výrazne a v prevažnej väčšine ide o zámerne komponovanú vegetáciu osádzanú okolo pricestných krížov, kaplniek a pri vstupoch do banských štôlní a šacht – ako symetrický doplnok votívnej architektúry. Hlavne jedince, nachádzajúce sa v blízkosti vstupov do šacht a štôlní (lipy pri šachte Maximilián a Piarg šachte) majú vysokú historickú hodnotu a autenticitu.
- **Líniové prvky zelene - aleje** - kompozičný vegetačný prvok kalvárií a uličného interiéru pamiatkového územia nadväzujúci na vzory z minulosti (kalvária v Hornej Rovni, kalvária Siglisberg, líniová výsadba pod kláštorou záhradou).
- **Plochy zelene chatovej oblasti** - rôznorodá zmes typov výsadiieb a použitých druhov v chatovej oblasti pri vodných nádržiach Veľká a Malá Richňava a Bakomi, ktorá čiastočne zmiernuje rušivé faktory výstavby v tomto prostredí.
- **Plochy ostatnej zelene** – plochy zelene, ktoré nie je možné začleniť v rámci uvedených kategórií. V pamiatkovom území sú zastúpené prevažne vegetáciou situovanou pri cestných komunikáciách, v okolí vodných plôch (tajchov) a tokov a pod.

Zatriedenie zelene podľa zachovaných pamiatkových hodnôt:

A. Plochy zelene zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu:

- tento typ zelene sa na území pamiatkovej rezervácie nevyskytuje.

B. Plochy navrhované na zápis:

- solitérna zeleň alebo plochy zelene, ktoré sa zachovali na pôvodnej ploche, s vysokým stupňom autenticity, prípadne plošne zredukované, ktorých hodnoty je potrebné chrániť, a preto sú navrhované na zápis do ústredného zoznamu pamiatkového fondu:
 - lipová aleja na kalvárii v Hornej Rovni – predstavuje významnú kultivovanú zeleň v rámci pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane s vysokou historickou hodnotou a autenticitou. Ide o obojstranné stromoradie líp, stredom ktorých sú v rade za sebou umiestnené kaplnky zastavení. Odhadovaný vek líp je 250 rokov a sú chránenými stromami v rámci CHKO Štiavnické vrchy. Táto významná krajinná dominanta je aj napriek absencii pravidelnej údržby v dobrom stave.
 - lipy pri kaplnke sv. Jána na Hornej Rovni – zámerne komponovaná vegetácia umiestnená pred vstupom do kaplnky, v počte 2 kusy. Odhadovaný vek 150-200 rokov.
 - lipy pri šachte Ferdinand – symetrický doplnok votívneho prvku – kríža pri šachte Ferdinand (2 ks). Odhadovaný vek cca 200 rokov.
 - lipy pri šachte Maximilián – symetrický doplnok kríža v areáli šachty Maximilián (2 ks). Odhadovaný vek jedincov 250 rokov.

C. Plochy zelene s pamiatkovou hodnotou:

- maloplošné úpravy, solitérna zeleň alebo alejová zeleň zachované aspoň vo fragmentoch na pôvodných plochách a uliciach, s väzbou na zachovanú historickú krajinnú štruktúru:
 - lipové stromoradia kalvárie Siglisberg – na úbočí Veterníka - jej kompozícia je odlišná od Kalvárie na Hornej Rovni. Ide rovnako o obojstrannú líniovú výsadbu, ktorá však nemá charakter aleje. Lipy sú usporiadané v dvoch nerovnoběžných líniiach, ktorých uhol sa v smere nahor znižuje. Umiestnené sú vždy za kamennou stélou – zastavením. Vrch, na ktorom je kalvária situovaná bol

v minulosti bez porastu. V súčasnosti je celý vrch umelo zalesnený a kalvária sa nachádza v jeho výseku, čo neumožňuje jej pôsobenie v diaľkových pohľadoch.

- kláštorná záhrada
- lipová líniová výsadba pod kláštornou záhradou
- plochy cintorínov
- hodnotné solitérne stromy
- plochy dvorov a záhrad
- plochy zelene banských háld

D. Plochy zelene rešpektujúce historické prostredie:

- novodobé parkové úpravy, plochy zelene alebo solitérna zeleň, ktorá síce nenadväzuje na vzory z minulosti, ale vhodne dotvára interiér sídla, prípadne akceptuje historické dominanty;
- plochy zelene na parcelách bez špecifickej funkcie, príp. zeleň náletová, bez negatívneho vplyvu na historické prostredie:
 - plochy zelene chatovej oblasti
 - plochy ostatnej zelene

E. Plochy zelene nerešpektujúce historické prostredie:

- zeleň, ktorá v interiéri sídla pôsobí nevhodne a rušivo, náletová alebo vysádzaná nekonceptne pod vplyvom módnych trendov, prekrývajúca dominanty mesta;
- líniová, skupinová a solitérna výsadba nevhodných druhov drevín (introdukovaných ihličnatých drevín):
 - sadovnícky upravená plocha pred obecným úradom – na ploche pri obecnom úrade sa v súčasnosti nachádza novodobý pamätník s výsadbou ihličnatých stromov, ktoré je potrebné revitalizovať v rámci riešenia celkovej koncepcie zelene sídla.
 - sadovnícky upravená plocha pri bývalej banskej správe závodu Siglisberg – priestor námestia bol nekonceptne doplnený o výsadbu prevažne ihličnatých druhov drevín, ktoré v tomto prostredí pôsobia nevhodne a rušivo.

F. Plochy navrhovanej zelene:

- líniové alebo plošné štruktúry v súčasnosti bez vegetácie, prípadne iba s fragmentami nefunkčných porastov; v komplexe urbanisticko-architektonických vzťahov v zóne a väzieb zóna-sídlo-krajina je to zeleň s pozitívnym účinkom bez ohľadu na to, či nadväzuje na vzory z minulosti alebo je na danom mieste novotvarom :
 - plocha pri Novej Windšachte – na priestranstve pred banskými budovami osady Windšachta sa nachádza barokový kamenný stĺp so sochou Immaculaty. Z historickej dokumentácie je zrejmé, že námestie malo sadovnícku úpravu a okolo stĺpu boli vysadené dva alebo štyri mohutné stromy, pravdepodobne jasene alebo lipy. V rámci riešenia celkovej koncepcie zelene sídla by bolo vhodné rehabilitovať sadovnícku úpravu tohto priestranstva.

V rámci vnútornej sídelnej štruktúry je charakteristickým prvkom uplatňovanie listnatej stromovej vegetácie (s výnimkou zalesňovania banských háld ihličnatými drevinami). Typickými druhmi sú okrem pomerne častých ovocných drevín aj orechy (*Juglans regia*), lipy (*Tilia cordata* a *Tilia platyphylla*), jasene (*Fraxinus*) a jarabiny (*Sorbus*). V druhej polovici minulého storočia boli na verejných priestranstvách realizované viaceré vegetačné úpravy s použitím ihličnatých drevín, ktoré v tomto území pôsobia cudzo a nevhodne. Rovnako niektoré pôvodné ovocné záhrady sú nahrádzané, prípadne dopĺňané nevhodnými ihličnatými druhmi drevín (*Thuja* a *Chamaecyparis*). Samostatnou kapitolou je zeleň pri chatovej zástavbe v rekreačných častiach územia, ktorá je pestrou zmesou druhov, typov a štruktúr vegetácie.

Fotodokumentácia zelene pamiatkového územia

Historická fotodokumentácia hlavnej ulice – vľavo hmota kláštornej záhrady

Lipová aleja na kalvárii Horná Roveň

Lipy pri kaplnke sv. Jána na Hornej Rovni

Kalvária Siglisberg

Lipy pri šachte Ferdinand

Lipy pri šachte Maximilián

Typická záhrada Štiavnických Baní – ovocný sad

Kláštorná záhrada

Pozostatok líniovej výsadby líp pozdĺž komunikácie pod kláštornou záhradou

Skupinová výsadba líp pri šachte Piarg

Nesprávne a neodborne „zmladené“ lipy

Nevhodná výsadba ihličnatého porastu po oboch stranách kalvárie na Hornej Rovni

Nevhodné nahrádzanie typických domácich drevín ihličnanmi

F.1.9. Prvky uličného interiéru a uličného parteru

Vzhľadom na mieru zachovania pamiatkových hodnôt prvkov uličného interiéru a uličného parteru, od prvej tretiny 20. storočia dochádzalo k ich postupnej redukcii. Ich stav poznamenali i nevhodné stavebné úpravy fasád a parterov historických objektov, ako i úpravy spevnených plôch realizované v druhej polovici 20. storočia. Verejné priestranstvá, ktoré boli pôvodne dláždené prírodným kameňom boli preasfaltované, prípadne zastavané novými objektmi, alebo zatrávnené. Zachovaná historická obrazová dokumentácia a fotodokumentácia zobrazuje pôvodný vzhľad verejných priestranstiev, vrátane prvkov historického mobiliáru (fotodokumentácia str. 22-23).

Verejné priestranstvá, určené na rehabilitáciu:

- Priestor pred Immaculatou - bývalé centrum Windšachty bolo komponované ako verejné priestranstvo už v renesancii, v období baroka významnosť priestoru umocňovalo umiestnenie sochy Immaculaty, doplnené zeleňou. Predpokladá sa, že v tejto polohe bol situovaný zaniknutý objekt klopačky.
- Kaplnka sv. Jána Nepomuckého – súčasné centrum obce. Kaplnka svojim umiestnením a výtvarným výrazom, spolu s oplotením a úpravou zelene vytvára priestorovo výrazný prvok. Objekt si vyžaduje komplexnú obnovu, vrátane úpravy okolia.
- Úsek cesty nad farskou (kláštornou) záhradou so zastaveniami zo života sv. Jozefa – svojim charakterom a pôvodnou architektonickou úpravou umocňoval centrálnu líniu stredu obce. V súčasnosti je výraz narušený, pôvodné zastavenia sa nezachovali a materiálové riešenie oplotenia si vyžaduje rekonštrukciu.

F.1.9.1. Drobná architektúra a umelecké diela historických cintorínov (výkres č. 3)

- Drobná architektúra a umelecké diela sú dotvárajúcim prvkom historickej urbanisticko-architektonickej štruktúry územia.
- Votívne objekty a drobná architektúra dotvárajú konkrétne miesto (šachty), sú umiestnené v ich blízkosti, v blízkosti prístupovej komunikácie, medzi objektmi, v predzáhradkách či medzi stromami, ojedinele v rozptýlenej banickej zástavbe alebo pripomínajú historickú udalosť a sú postavené na exponovaných miestach sídla.
- Samostatnou kategóriou drobných umeleckých diel sú súbory historických náhrobníkov a náhrobkov zachovaných na ploche štyroch historických cintorínov.
- Na území PR prevažnú časť votívnych objektov tvoria drevené kríže s plechovými korpusmi zapustené do zeme alebo na podstavcoch. Ďalším typologickým druhom sú súsošia a sochy na podstavcoch, prícestné otvorené kaplnky, prícestné pilierové kaplnky.
- Na pamiatkovom území sa nachádzajú dva súbory kalvárií so zastaveniami (architektonizované stély) a ukončené na vrchole skupinou ukrižovania, tvorenú tromi krížami a na Hornej Rovni doplnené ďalšími postavami (sochy, plechový korpus).

A. Národné kultúrne pamiatky

- **Kaplnka sv. Jána Nepomuckého, č. ÚZPF 1271/0** – prícestná neskoroklasicistická kaplnka je situovaná pri hlavnej cestnej komunikácii, smerujúcej z Banskej Štiavnice na Richňavu a Počúvadlo, v záhrade rodinného domu oproti obecnému úradu. Hlavná uličná fasáda je orientovaná severne k cestnej komunikácii (parc. CKN č. 39/1).
- **Súsošie na podstavci „Sv. Vendelín“, č. ÚZPF 1272/0** - súsošie pochádza z 19. storočia. Súsošie stojí na pilierovom podstavci, na čelnej strane s nápisom, ktorý je dnes ťažko čitateľný. Na podstavci socha sv. Vendelína s atribútmi. Nad sochou kovová

poloblúková strieška. Na čelnej strane, v sokli sochy ukotvená špirálovite ukončená konzola a na nej je zavesený kovový presklenený lampáš (parc. CKN č. 735/ 2).

- **Súsošie na stípe „Immaculata“, č. ÚZPF 11534/1-3** - stíp so sochou Panny Márie Immaculaty je situovaný v centre malého námestia, ktoré je tvorené budovami bývalých banských správ na Windšachte. Na mape z roku 1709 (ŠÚBA) je vyznačený pôdorys súsošia. Na medirytine z roku 1745, ktorá zobrazuje pohľad na povrch územia aj rez baňami pod terénom – sa súsošie na stípe - „Immaculata“ zhoduje so súčasným, došlo len k zmene podstavca. Na historickej mape z roku 1858 (č. 33 – Ober Fuchsloch) je vyznačený jeho štvorcový pôdorys (parc. CKN č. 1443).
- **Súsošie na podstavci s reliéfmi „Sv. Anna vyučuje Pannu Máriu“, č. ÚZPF 11542/1-2** - votívna architektúra sa nachádza v záhrade pred bývalým baníckym domom (v súčasnosti využívaný na rekreačné účely) oproti šachte Cigánska, severne od súčasného centra obce – obecného úradu (parc. CKN č. 1048/ 2).

B. Drobná architektúra vytypovaná na vyhlásenie za NKP

- **Prícestné kaplnky pilierové – 7 zastavení sv. Jozefa – pestúna Ježiša** (nad farskou záhradou) - prícestné kaplnky sú zobrazené už na „*Prospekte kráľovského štíavnického Hlavného závodu Hornej Bíberovej štôlne, Vindšachty a Siglisbergu, 1745*, ako súčasť severného múru nad kláštornou záhradou – príloha č. 5 (parc. CKN č. 4/2).
- **Prícestná pilierová kaplnka** - kaplnka je situovaná v stúpajúcom teréne, v záhrade, medzi rozvoľnenou baníckou zástavbou nad historickým centrom dnešnej obce (parc. CKN č. 927).
- **Kalvária Horná Roveň** – Tri kríže kalvárie sú zobrazené už na mape z roku 1730 (ŠÚBA). Na „*Prospekte kráľovského štíavnického Hlavného závodu Hornej Bíberovej štôlne, Vindšachty a Siglisbergu, 1745 (kolorovaná tušová kresba Jána Antona de Steinberga)*“ (ŠÚBA, HKG, č. 7791) sú v hornom pravom rohu na kopci pod č. 30 taktiež nakreslené tri kríže. Na topografickej mape z roku 1858 sú okrem troch krížov zakreslené aj dve zastavenia. Kalváriu tvorí 7 zastavení - šesť kamenných architektonizovaných stél s reliéfmi a vrcholová skupina ukrižovania tvorená dvoma kamennými sochami plačúcich žien, troma drevenými latinskými krížmi s plechovými postavami ukrižovaných a plechovej postavy Márii Magdalény pri päte Kristovho kríža. Kamenné stély sú lemované lipovou alejou (parc. CKN č. 1853).
- **Kaplnka sv. Floriána** - Horná Roveň - prícestná otvorená eklektická kaplnka je situovaná SV od tzv. Horného cintorína. Stavba s polkruhovým pôdorysom je ukončená kupolou – v tvare niky, na čelnej strane po bokoch rámovaná polstĺpmi na kubických sokloch s bobuľovitými hlavicami nesúcimi polkruhovú odstupňovanú kladie; vo vrchole kovový latinský kríž (parc. CKN č. 1277).
- **Kaplnka sv. Alžbety** - kaplnka je vyznačená na mape z roku 1855. Prícestná baroková kaplnka z 18. storočia je situovaná pri hlavnej cestnej komunikácii, smerujúcej z Banskej Štiavnice na Richňavu a Počúvadlo. Hlavná uličná JV fasáda je orientovaná k cestnej komunikácii. Kaplnka bola v 19. storočí klasicisticky upravená (parc. CKN č. 1360).
- **Socha na podstavci „Sv. J. Nepomucký“** - socha na podstavci je situovaná medzi dvoma lipami na hrádzi NKP – vodná nádrž Veľká Windšachta, pri prepade; pri hlavnej cestnej komunikácii, smerujúcej z Banskej Štiavnice na Richňavu a Počúvadlo, čelnou stranou je orientovaná ku komunikácii (parc. CKN č. 2232/1).

C. Drobná architektúra s pamiatkovými hodnotami územia

- **Kríž s plechovým korpusom**, parc. CKN č. 1420/2 (nad križovatkou miestnych komunikácií – na súkromnom pozemku v záhrade) - drevený latinský kríž s polkruhovou plechovou strieškou na čelnej strane dekorovaný čabrákou (na ľavej strane chýba) a na koncoch priečného ramena rozetami; nad hlavou titulus a a pod nohami s dekoratívnym rozetovým svietidlom; korpus Krista maľovaný na plechu, asketického, hlava položená na pravom ramene, okolo hlavy kruhová gloriola, rúška uviazaná na uzol na pravom boku.

- **Kríž s plechovým korpusom pri šachte Kristína**, parc. CKN č. 917 - drevený latinský kríž s polkruhovou plechovou strieškou na čelnej strane dekorovaný čabrakou v tvare hviezd; nad hlavou titulus a pod nohami kovový presklený lampáš; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava položená na pravom ramene, okolo hlavy kruhová gloriola, rúška uviazaná na uzol na pravom boku. Okolo kríža na štvorcovom pôdoryse kovový plot z dekoratívnych mreží.
- **Kaplnka sv. Floriána**, parc. CKN 825/6 - prícestná kaplnka je situovaná pri hlavnej cestnej komunikácii, smerujúcej z Banskej Štiavnice na Richňavu a Počúvadlo, v záhrade bývalej materskej škôlky; čelnou stranou je orientovaná ku komunikácii. Kaplnka bola postavená v roku 1947. Architektúra je jednoduchá, autori sa inšpirovali architektúrou neskoroklasicistickej kaplnky sv. J. Nepomuckého (Windšachta).
- **Kríž s plechovým korpusom**, parc. CKN č. 742 (nad štátnou cestou – križovatka s miestnou komunikáciou) - drevený latinský kríž s polkruhovou plechovou strieškou na čelnej strane dekorovaný čabrakou; nad hlavou titulus a pod nohami kovový presklený lampáš; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava položená na pravom ramene, okolo hlavy kruhová gloriola, rúška uviazaná na uzol na pravom boku.
- **Kalvária Siglisberg**, na úbočí Veterníka, parc. CKN č. 1894/2 - kalvária je tvorená 15 zastaveniami - 14 kamenných architektonizovaných stél pôvodne s maľovanými výjavmi na plechových tabuliach usporiadaných v dvoch radoch a vrcholová skupina ukrižovania tvorená troma betónovými krížmi. Kalvária vznikla pravdepodobne v 20. rokoch 20. storočia a za inšpiračný zdroj sa považuje Kalvária Horná Roveň. Stav kalvárie je v súčasnosti v dezolátnom stave, na stélach chýbajú maľované výjavy na plechových tabuľkách a nápisy (na mieste je zachovaných len pár skorodovaných kovových tabuliek), chýbajú vrcholové kovové kríže (zachované 2 poškodené kusy) a na strednom kríži sa zachovala polkruhovú plechová strieška s čabrakou. Kalváriu navrhujeme na zaradenie do evidencie pamätihodností obce.
- **Kríž s plechovým korpusom**, parc. č. CKN 998 (nad križovatkou miestnych komunikácií – povyše stípa so sv. Annou) - na historickej mape z roku 1858 je značený na parcele. č. 795. Kríž je osadený na terénnej terase medzi dvoma lipami a inou zeleňou. Drevený latinský kríž v dolnej časti rozšírený do sokla, s polkruhovou plechovou strieškou na čelnej strane dekorovaný čabrakou; nad hlavou titulus a pod nohami kovový presklený lampáš; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava položená na pravom ramene, okolo hlavy kruhová gloriola, rúška uviazaná na uzol na ľavom boku. Kríž navrhujeme na zaradenie do evidencie pamätihodností obce.
- **Kríž s plechovým korpusom na Galizone**, parc. CKN č. 1787/1 - kríž je vyznačený na mape z roku 1855. Drevený latinský kríž s polkruhovou plechovou strieškou na čelnej strane dekorovaný čabrakou; nad hlavou titulus a pod nohami kovový presklený lampáš; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava položená na pravom ramene, okolo hlavy kruhová gloriola, rúška uviazaná na uzol na ľavom boku. Kríž navrhujeme na zaradenie do evidencie pamätihodností obce.
- **Kríž s plastikou Krista pri Kaplnke sv. Alžbety** parc. CKN č. 1361 (nad štátnou cestou) - drevený kríž sa nachádza vedľa prícestnej Kaplnky sv. Alžbety (za zeleňou) pri hlavnej cestnej komunikácii, smerujúcej z Banskej Štiavnice na Richňavu a Počúvadlo. Latinský kríž je hore ukončený polkruhovou plechovou strieškou na čelnej strane dekorovaný čabrakou a na koncoch priečného ramena dekorovaný rozetami; nad hlavou titulus; plastika Krista atletického typu, hlava položená na pravom ramene, rúška uviazaná na uzol na ľavom boku.
- **Kríž s plechovým korpusom**, parc. CKN 1262/2 (Horná Roveň) - drevený latinský kríž je situovaný severovýchodne od tzv. Horného cintorína a kaplnky sv. Floriána, je ukončený polkruhovou plechovou strieškou na čelnej strane dekorovaný čabrakou dosadajúcou na ramená; nad hlavou titulus; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava položená na pravom ramene, rúška uviazaná na uzol na pravom boku.
- **Socha na podstavci „Sv. J. Nepomucký“**, parc. CKN č. 1252, (Horná Roveň) - socha stojí na jednoduchom kubickom podstavci ukončenom prečnievajúcou štvorcovou platňou,

na ktorej priamo je postavená socha sv. Jána Nepomuckého; typické zobrazenie svätca s atribútmi; v kontraposte vytvárajúca s výrazný oblúk. Nad sochou je polkruhová kovová strieška na čelnej strane dekorovaná čabrákou ukotvená v rohoch platne na štyroch kovových prútoch.

- **Prícestná pilierová kaplnka**, parc. CKN č. 1812 (Horná Roveň) - kaplnka je situovaná na rovine, v záhrade, medzi rozvoľnenou zástavbou. Pôdorys piliera štvorcový, pilier členený – hladký sokel a driek, kubická hlavica na čelnej strane s polkruhovo ukončenou nikou uzatvorenou sklom, okolo niky nápisová páska so slovenským nápisom, ukončenie hlavice v tvare sedlovej strechy – pokrytá šindľom, vo vrchole drevený dekoratívny kríž.
- **Kríž s plechovým korpusom**, parc. CKN 1293, Horná Roveň - drevený latinský kríž s polkruhovou plechovou strieškou; nad hlavou titulus a pod nohami s dekoratívnym rozetovým svietidlom; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava položená na pravom ramene, okolo hlavy kruhová gloriola, rúška uviazaná na uzol na pravom boku. Kríž navrhujeme na zaradenie do evidencie pamätihodností obce.
- **Kríž s plechovým korpusom**, parc. CKN č. 270 k. ú. Banská Štiavnica (Štefultov) - kríž sa nachádza na severnej strane nad cestnou komunikáciou do Štiavnických Baní, nad zástavbou rodinných domov so záhradami; v mierne svažitom teréne na lúke. Drevený latinský kríž polkruhovou plechovou strieškou na čelnej strane dekorovaný čabrákou; nad hlavou titulus a pod nohami s dekoratívnym rozetovým svietidlom; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava položená na pravom ramene, rúška uviazaná na uzol na pravom boku.
- **Kríž s plechovým korpusom**, parc. CKN č. 222 (nad štátnou cestou – križovatka s miestnou komunikáciou ku Kaplnke sv. Ondreja), k. ú. Banská Štiavnica (Štefultov) - drevený latinský kríž s polkruhovou plechovou strieškou; nad hlavou titulus a pod nohami s dekoratívnym rozetovým svietidlom; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava položená na pravom ramene, rúška uviazaná na uzol na pravom boku.
- **Kríž s plechovým korpusom na Maximilián šachte**, parc. CKN č. 7123/26 k. ú. Banská Štiavnica - drevený latinský kríž v dolnej časti rozšírený do malého sokla a osadený v murovanom sokli. Ramená kríža prekryté polkruhovou plechovou strieškou; nad hlavou titulus; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava položená na pravom ramene, okolo hlavy kruhová gloriola, rúška uviazaná na uzol na ľavom boku. Kríž navrhujeme na zaradenie do evidencie pamätihodností mesta Banská Štiavnica.

Historické cintoríny:

Na území pamiatkovej rezervácie sa nachádzajú štyri historické cintoríny. Na topografickej mape z roku 1858 (viď grafická príloha č. 9) sú vyznačené cintorín tzv. Horný v Hornej Rovni, cintorín tzv. Dolný v Hornej Rovni a cintorín v Siglisbergu. Na tzv. Hornom Štefultovskom (k. ú. Banská Štiavnica) je vyznačený objekt - dnešná zvonica. Na historickej mape z roku 1858 sú vyznačené všetky štyri cintoríny. Na mape Samuela Mikovíniho z roku 1738 (?) je zakreslený juhozápadne od kláštora hieonymitánov kostol s ohradeným cintorínom, ktorý pravdepodobne zanikol z dôvodu výstavby ďalších banských diel (Leopold ?, Magdaléna ?) a na „*Prospekte ... 1745*“ nie je zobrazený. Existencia predpokladaného cintorína ako aj ďalších môže byť potvrdená budúcimi lokálnymi archeologickými výskumami, príp. archeologickými nálezmi.

Cintoríny so zachovanými historickými náhrobníkmi a náhrobkami navrhujeme na zaradenie do evidencie pamätihodností obce. Na základe katalogizácie vyhodnotenia zachovaných historických náhrobníkov a náhrobkov zväžiť možnosť navrhnúť najhodnotnejšie náhrobníky a náhrobky na vyhlásenie za NKP.

- **Cintorín v Siglisbergu**, parc. CKN č. 582, 582, 585 (Siglisberg) - cintorín sa rozprestiera na mierne svažitom teréne v tesnej blízkosti hlavnej cestnej komunikácie, smerujúcej z Banskej Štiavnice na Richňavu a Počúvadlo. V staršej časti sú hroby rozmiestnené asymetricky, v novšej časti (2. polovica 20. stor. – súčasnosť) sú usporiadané v radoch. Na historickej mape z roku 1858 je vyznačený na parcele č. 79 a 80. V cintoríne sa pochováva od roku 1855 nepretržite až do súčasnosti. Centrálny cintorínsky kríž je drevený, latinský, s polkruhovou plechovou strieškou; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava naklonená k pravému ramenu, rúška

uviazaná na uzol na ľavom boku. Na cintoríne je zachovaný súbor historických náhrobníkov: drevené náhrobné kríže, kovové náhrobné kríže, jednoduché kamenné dosky ukončené krížmi, architektonizované kamenné dosky ukončené krížmi, jednoduché obelisky s nápismi; architektonizované obelisky s nápismi; náhrobky; niektoré sú kombinované s kamennými obrubníkmi alebo sú lemované kovovými mrežami.

- **Cintorín na Hornej Rovni tzv. Horný**, parc. CKN č. 1274 - cintorín sa rozprestiera na pomerne rovnej ploche, s hrobovými miestami usporiadanými v radoch. Na historickej mape z roku 1858 je značený na parcele. č. 5259. V cintoríne sa pochováva nepretržite od roku 1855 až do súčasnosti. Centrálny cintorínsky kríž je drevený, latinský, s polkruhovou plechovou strieškou; nad hlavou titulus a pod nohami kovová presklená schránka v tvare rozety na svetlo; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava naklonená k pravému ramenu, rúška uviazaná na uzol na ľavom boku. Na cintoríne je zachovaný veľký súbor historických náhrobníkov: kovové náhrobné kríže, kamenné dosky ukončené krížmi, obelisky.
- **Cintorín na Hornej Rovni tzv. Dolný**, parc. CKN č. 1430 - cintorín sa rozprestiera na svažitom teréne nad lokalitou Windšachta, nad hlavnou cestnou komunikáciou, smerujúcou z Banskej Štiavnice na Richňavu a Počúvadlo; hroby sú zachované najmä v hornej časti, lokálne usporiadané v radoch. Na historickej mape z roku 1858 je značený na parcele. č. 5007. V cintoríne sa pochovávalo od roku 1855. Od 90. rokov 20. storočia sa v cintoríne nepochováva. Centrálny cintorínsky kríž je drevený, latinský, s polkruhovou plechovou strieškou dekorovaný čabakou na čelnej strane, bez korpusu. Na cintoríne je zachovaný súbor historických náhrobníkov: drevené náhrobné kríže, kovové náhrobné kríže, kamenné dosky ukončené krížmi, obelisky; náhrobky, niektoré sú kombinované s kamennými obrubníkmi alebo sú lemované kovovými mrežami. Na ploche cintorína bol nájdený fragment náhrobníka – kamennej dosky s barokovými prvkami.
- **Cintorín tzv. Horný Štefultovský**, parc. CKN č. 1274, k. ú. Banská Štiavnica - cintorín sa rozprestiera na svažitom teréne, na protíľahlej strane doliny oproti lokalite „Maximilián šachta“. Hroby sú usporiadané v radoch. Na historickej mape z roku 1858 je značený na parcele. č. 5789 pochováva sa nepretržite až do súčasnosti. Na mape z roku 1855 je na ploche cintorína vyznačený objekt – dnešná zvonica. Centrálny drevený latinský kríž má polkruhovou plechovú striešku; nad hlavou titulus a pod nohami kovovú presklenú schránku v tvare rozety na svetlo; korpus Krista maľovaný na plechu, atletického typu, hlava naklonená k pravému ramenu, rúška uviazaná na uzol na ľavom boku. Na cintoríne je zachovaný súbor historických náhrobníkov: vysoké drevené náhrobné kríže, jednoduché drevené náhrobné kríže, kovové náhrobné kríže, kamenné dosky ukončené krížmi, náhrobky; niektoré sú kombinované s kamennými obrubníkmi alebo sú lemované kovovými mrežami. Cintorín navrhujeme na zaradenie do evidencie pamätihodností mesta Banská Štiavnica.

D. Iná drobná architektúra v území PR

- **Pamätník padlým účastníkom SNP** - pamätník je situovaný v centre obce oproti obecnému úradu, v svažitom teréne pri hlavnej cestnej komunikácii, smerujúcej z Banskej Štiavnice na Richňavu a Počúvadlo, čelnou stranou je orientovaný ku komunikácii (parc. CKN č. 36/1). Pamätník pripomína obeť II. svetovej vojny v obci, pričom jeho výtvarné stvárnenie nebolo inšpirované špecifickým prostredím PR, materiálové prevedenie zodpovedá dobe vzniku. Jeho umiestnenie je bez koncepčného urbanistického riešenia, zodpovedajúceho pietnemu významu pamätníka.

E. Drobná architektúra zaradená do evidencie pamätihodností obce

Samospráva v súčasnosti v Zozname pamätihodností obce eviduje:

- **Súsošie na stípe „Immaculata“**, parc. CKN č. 1443, NKP - č. ÚZPF 11534/ 1 – 3, pamätihodnosť obce (*Windšachta*) – vid' časť 1. *Národné kultúrne pamiatky – písm. c*).

- **Súsošie na podstavci s reliéfmi „Sv. Anna vyučuje Pannu Máriu“**, parc. CKN č. 1048/2, NKP - č. UZPF 11542/1 – 2; – vid' časť 1. *Národné kultúrne pamiatky – písm. d)*
- **Kalvária Horná Roveň**, parc. CKN č. 1853 – vid' časť 2. *Drobná architektúra vytypovaná na vyhlásenie za NKP – písm. c).*

- **Fotodokumentácia drobnej architektúry pamiatkového územia**

Súsošie na podstavci „Sv. Vendelín“

Súsošie na podstavci s reliéfmi „Sv. Anna vyučuje Pannu Máriu“

Kaplnka sv. Alžbety

Kaplnka sv. Floriána

Cintorín na Siglisbergu

Cintorín na Hornej Rovni tzv. Dolný

Cintorín tzv. Horný Štefultovský

Cintorín na Hornej Rovni tzv. Horný

Prícestná pilierová kaplnka

Kríž s plechovým korpusom

Kalvária Horná Roveň

Kalvária Siglisberg – na úbočí Veterníka

Prícestné kaplnky pilierové – 7 zastavení sv. Jozefa, pestúna Ježiša

Drobná architektúra a historické cintoríny (výrez z topografickej mapy r. 1855)

1. Kalvária Horná roveň
2. Cintorín na Hornej rovni tzv. Horný
3. Kostol sv. Jána (Horná Roveň)
4. Cintorín na Hornej rovni tzv. Dolný
5. Kaplnka sv. Alžbety (Galizon)
6. Križ (Galizon)
7. Zvonica (Siglisberg)
8. Kláštor hieronymitánov
9. Kaplnka sv. Ondreja (Štefultov)
10. Cintorín v Siglisbergu
11. Zvonica (na cintoríne tzv. Horný Štefultovský)

F.2. Pamiatkové hodnoty územia nehmotnej povahy

Historické názvoslovie obce a miestnych častí

Prehľad historických názvov miestnych častí:

- osada **SIGELSBURG** (rok 1352 – prvý písomný záznam), severovýchodná časť obce, neskôr **SIGLISBERG**, **SYGLISPERGH**, od 16. storočia sa v prameňoch názvov osady skraca na **PERG**, **PJERG**
- **WIDŠACHTA** (1. polovica 16. storočia) – banská osada v polohe dnešného centra obce
- **GALIZÓN** - banská osada v juhovýchodnej časti obce

Osobnosti, žijúce a pôsobiace v Štiavnických Baniach

Históriu a dejinný vývoj udalosti obce Štiavnické Bane významne ovplyvnili aj desiatky vynikajúcich odborníkov z rôznych oblastí vedy, techniky a kultúry. Práve v Štiavnických Baniach pôsobili banskí odborníci, ktorí zaviedli množstvo progresívnych technických postupov, skonštruovali nové typy banských strojov a zariadení. Výsledky ich činnosti sú priamo späté s pamiatkovo chránenými objektmi banských úradov i zariadení. V záujme pamiatkovej ochrany je pozdvihnúť a obohatiť úroveň vedomia odbornej i laickej verejnosti tak, aby architektonickú hodnotu zachovaných objektov spájala s výnimočnou kultúrno-etickou a vedecko-technickou hodnotou konkrétnych osobností, pôsobiacich v lokalite.

Banská činnosť

- **Matej Kornel Hell** (1653 - 1743)
jedna z najvýznamnejších osobností 18. storočia pôsobiaca v obci, banský technik, konštruktér vodnočerpacích zariadení s kývavým pákovým prevodom, autor plánov na stavbu vodných nádrží a návrhu na odvodnenie baní Hornej Bieber štólne. Nad šachtou Karol v Štiavnických Baniach r. 1718 skonštruoval čerpacie zariadenie s kombinovaným pohonom vodnou energiou a zvieracou silou, ktoré sa pokladá za najvýznamnejšie v 18. storočí.
- **Gašpar Weindl**
dňa 8. februára 1627 uskutočnil na obzore Daniel Hornej Bieber štólne prvý banský odstrel na svete.
- **Emanuel Jozef Fischer von Erlach**
staviteľ banských strojov a architekt, priviedol na Slovensko Angličana Izáka Pottera.
- **Izák Potter**
mechanik tzv. ohňových strojov (Newcomenov atmosférický parný stroj), prvý stroj inštaloval v Novej Bani. Po jeho inštalácii v spolupráci s E. J. Fischerom von Erlach postavili v Štiavnických Baniach v rokoch 1732--1738 ďalších päť. Stroje sa významne uplatnili pri riešení problému čerpania banských vôd v Štiavnických Baniach.
- **Karol Jozef Hell**
rodák zo Štiavnických Baní, syn M. K. Hella, nadviazal na jeho dielo. Na šachte Siglisberg postavil v roku 1738 dva vahadlové vodnočerpacie stroje a v roku 1749 na šachte Leopold vodnostípcový čerpací stroj. O deväť rokov neskôr, v roku 1758 inštaloval pri šachte Königsegg atmosférický parný stroj, zdokonalený typ Potterovho a Fischerovho ohňového stroja, prispôsobený miestnym podmienkam. Na Windšachte skonštruoval aj protipožiarnu striekačku.
- **Samuel Mikovíni**
významný matematik, geodet, banský odborník a učiteľ. Matematicky prepočítal vodnostípcový stroj J. K. Hella. Ako jeden z organizátorov výstavby systému vodných diel o. i. navrhol opravu windšachtských jazier (r. 1729), neskôr ich nanovo zameral a vypracoval plán na hlavný vodný jarok. V roku 1737 zameral budúce jazerá v Siglisbergu a na Piargu.

- **Matej Zipser**
v obci pôsobil 17 rokov (1751—1768) ako hlavný banský správca, banský odborník a kartograf, tvorca novej, všestranne zdokonalenej metódy priečného dobývania rúd.
- **Andrej Pribila**
významný banský odborník, v rokoch 1786 - 1792 bol správcom Hornej Bieber štôlne. Za jeho pôsobenia dosiahla štôlna jeden z najvyšších ziskov - 250 000 florénov.
- **Ján Nepomuk Lang von Haustadt**
v rokoch 1794 - 1805 pracoval na Windšachte ako banský merač a súčasne pri šachte Siglisberg skonštruoval a postavil vratné kolesá s brzdiacim zariadením na vodný pohon. Bol aj autorom banských máp.
- **Jozef Šitko**
významný banský odborník, profesor na banskoštiavnickej Banskej akadémii, ktorý svoje teoretické vedomosti spájal s konštrukciou rôznych banských strojných zariadení. Najvýznamnejším z nich bol vodnostlpcový stroj v šachte Leopold v Štiavnických Baniach, ktorý postavil v roku 1828. Nahradil tri staršie Hellove stroje.
- **Ferdinand Landerer**
banský inžinier, prednášal na Baníckej a lesníckej akadémii, bol iniciátorom stavby továrne na drôtené laná. Ako prvú na svete ju s podporou hlavného komorského grófa Gabriela Schwietzera uviedli do prevádzky r. 1837.
- **Karol Dressler**
postavil v Štiavnických Baniach v prvej polovici 19. stor. prvý parný stroj na Slovensku s Wattovým rozvodom.
- **Peter Rittinger**
v rokoch 1839 - 1848 bol inšpektorom stúp pri Hornej Bieber štôlni a v rokoch 1843 - 1844 aj zástupcom hlavného banského správcu. Ako inšpektor stúp začal s ich najvýznamnejšou prestavbou v dovtedajšej histórii stredoslovenského baníctva. Vlastnými objavmi sa zaslúžil o rozvoj mokrej úpravy rúd.
- **Otto Schwartz**
fyzik a klimatológ, skúmal klimatické pomery banskoštiavnického revíru. Vo svojej práci *Klimatológia* uvádza meteorologické pozorovania aj vertikálne zmeny teplôt v siglisbergských baniach.
- **František Platzer**
významným banský odborník, od roku 1856 banský úradník a v rokoch 1870 - 1881 zástupca správcu banského úradu v Štiavnických Baniach. Zaslúžil sa o pokusy s novými vrtacími strojmi domácej výroby, ktoré sa používali pri dokončovacích prácach na razení dedičnej štôlne Jozefa II. Spracoval návrh na zvýšenie výkonu parného stroja na šachte Leopold.
- **Jozef Oblak**
banský inžinier, v roku 1861 viedol strojný inšpektorát, od roku 1864 bol smenovým majstrom, potom starším smenovým majstrom Hornej Bieber štôlne a v rokoch 1872 - 1880 hlavným meračom. Spracoval, resp. doplnil banské mapy Hornej Bieber štôlne, šacht Terézia, Weiden a Amália na Hornej Rovni a prehľadné mapy okolia šacht Kristína, Wolf a Ferdinand.
- **Gustáv Richter**
banský inžinier a konštruktér, pracoval najskôr ako praktikant. V roku 1855 bol zástupcom vedúceho šachty Ferdinand a v rokoch 1872 - 1883 bol banským úradníkom. Vrtacie stroje a stojany jeho konštrukcie dosahovali totiž vyšší výkon ako dovážané. Richterov vrtací stroj so zlepšeným rozvodom vzduchu bol odmenený na výstave v Terste zlatou medailou. Zaslúžil sa o dokončenie dedičnej štôlne Jozefa II.
- **Július Gretzmacher**
banský inžinier a profesor, ktorý od roku 1871 vykonával viaceré funkcie na tunajšom banskomeračskom úrade a v rokoch 1881 - 1883 bol jeho vedúci. Je autorom mnohých banských máp a plánov a v rukopise zanechal dejiny baníctva na Windšachte.

- **Jozef Tischer**
pracoval na banskomeračskom úrade v rokoch 1890 – 1909, vyhotovil väčšie množstvo banských máp oblasti Štiavnických Baní a v roku 1885 ich vytlačil kameňotlačou.

Kultúrny, spoločenský a verejný život.

- **Juraj Palkovič**
významný organizátor národného života, prekladateľ, vysokoškolský profesor a cirkevný hodnostár, bol kaplánom na tunajšej fare v rokoch 1789 - 1794.
- **Ján Palárik**
dramatik, novinár, politik a rímskokatolícky kňaz. Pôsobil ako kaplán v Štiavnických Baniach a v tomto období založil a redigoval prvé ročníky (1850 - 1851) týždenníka pre cirkevný a školský život Cyril a Method, v ktorom presadzoval reformné úsilie v rámci katolíckej cirkvi a školstva.
- **Ján Kalinčiak**
spisovateľ, po skončení štúdia v roku 1846 bol vychovávateľom v rodine banského správcu Ferdinanda Landerera.
- **Jozef Záhora (1846—1890)**
katolícky kňaz. V roku 1878 sa stal správcom fary a roku 1887 založil prvú na Slovensku pri svojej fare, neskôr pri ľudovej škole *Učebnú dielňu na výrobu drevených hračiek*, známu ako rezbáreň. Mala charakter odbornej učňovskej školy, v ktorej sa najskôr navrhovali a vyrábali len hračky, neskôr aj stolárske výrobky, učebné pomôcky, figúrky betlehemov a napokon aj sakrálné plastiky. Jozef Záhora sa takýmto spôsobom usiloval zabezpečiť zdroj zárobku pre obyvateľov obce. Rezbáreň sídlila najprv na Farskom úrade na Piargu a od roku 1893 v budove banskej správy pri šachte Karol. Založil aj rodinnú školu pre dievčatá a detskú opatrovňu pre matky, ktoré pracovali v tabakovej továrni v Banskej Štiavnici.
- **Maximilián Hell (1720—1792)**
rodák zo Štiavnických Baní, astronóm a matematik, syn banského odborníka M. K. Hella a brat vynálezcu J. K. Hella. Vykonával funkciu riaditeľa univerzitného observatória vo Viedni (až do svojej smrti) a ktoré sa stalo centrom prírodovedeckého bádania v habsburskej monarchii.

F.3. Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany

Podľa § 2 ods. 2 nariadenia vlády predmetom pamiatkovej ochrany pamiatkového územia je: „**kultúrne krajinné prostredie a historická urbanistická štruktúra sídla, objekty vyhlásené za kultúrne pamiatky, parcelácia, hmotová a výšková skladba zástavby, historické zásahy do terénneho reliéfu súvisiace s banskou činnosťou a budovaním vodohospodárskeho systému, charakteristické pohľady a panorámy so zachovanou historickou kompozíciou terénnych tvarov, stavieb a zelene, priestorové uplatnenie typických dominánt a iné objekty a predmety dotvárajúce územie rezervácie**“.

Pamiatkové hodnoty rezervácie sú výsledkom zložitého a dlhodobého vývoja urbanistickej štruktúry v špecifickom prírodnom prostredí, podmienenom lokalizáciou rudného ložiska a ich špecifikácia je nasledovná:

- **kultúrne krajinné prostredie**, ktoré je výsledkom ľudskej činnosti (hlbinného baníctva) v špecifickom prírodnom prostredí,
 - **originalita kultúrnej krajiny**, symbióza krajinného a urbanizovaného prostredia, podmienenej banskou činnosťou - **Obraz**;
 - **jedinečnosť typu banskej krajiny a jej štruktúry** - hodnota vytvorená na základe charakteru prostredia;
 - **výnimočný ráz kultúrnej krajiny**, ktoré je výsledkom ľudskej činnosti (hlbinného baníctva) v špecifickom prírodnom prostredí;
- **zachovaná historická urbanistická štruktúra sídla**, sformovaná v súvislosti s primárnou funkciou lokality (ťažba drahých kovov),
 - historický **pôdorys sídla** limitovaný povrchovými prejavmi banskej činnosti, historická **parcelácia**;
 - **hmotovo – priestorová a výšková skladba zástavby**;
 - **zachovaná historická objektová skladba a jej súčasti**, objekty vyhlásené za kultúrne pamiatky (objekty profánnej a sakrálnej architektúry, banického osídlenia a fortifikačné objekty, objekty vodohospodárskeho systému, drobná architektúra a zeleň);
 - spôsob **osadenia objektov** v teréne (pozdĺžna os rovnobežná s vrstevnicami alebo kolmá na vrstevnice bez vytvárania terás, so vsadením objektov do terénu; strecha v úrovni svahu za domom a rôzna a vyvážená podlažnosť v rámci pohľadov);
 - **regionálne znaky architektonickej, výtvarnej a remeselnej hodnoty** (tvar striech, konštrukcia krovov, tvar vikierov, strešné štíty, úprava fasád, veľkosť a členenie okenných a dverných otvorov, tvar komínových hlavíc, oplotenie, oporné múry, úprava povrchov spevnených komunikácií a pod.);
- **historické zásahy do terénneho reliéfu súvisiace s banskou činnosťou a budovaním vodohospodárskeho systému**,
 - **technické pamiatky** - zásahy do terénneho reliéfu súvisiace s banskou činnosťou a budovaním vodohospodárskeho systému (povrchové dobývky, pingové polia, polohy bývalých šácht, haldy, atď.) a kultúrne vrstvy pod terénom (hlbinná ťažba – šachty a štólne - podstatná časť pamiatkových hodnôt je pod terénom);
 - **vodohospodársky systém** - zachovaný súbor umelých vodných nádrží (tajchov), zberných a náhonných jarkov a vodných štôlní;
- **charakteristické pohľady, panorámy a silueta územia so zachovanou kompozíciou terénnych tvarov, stavieb a zelene**
 - krajinné štruktúry a stavby, ktorými sú vnímané vonkajšie obrazy územia (chránené pohľady I. - IX.) a vnútorné obrazy územia (chránené pohľady 10. - 25.)
- **priestorové uplatnenie typických dominánt** v obraze sídla a miestnych dominánt - bývalého kláštora s kostolom a vežou, bašty bývalého protitureckého opevnenia, bývalej

- Dolnej brány opevnenia a barokovej zvonice, strojovne atmosférického čerpaceho stroja, kostola sv. Jána na Hornej Rovni;
- **pamiatkové hodnoty nehmotnej povahy** (medzinárodný význam pôsobenia odborníkov a osobností z rôznych oblastí vedy, techniky a kultúry, historické udalosti).

Funkčné využitie územia a odôvodnenie ochrany územia PR

Vzhľadom na rozsah, špecifickosť a koncentráciu pamiatkových hodnôt rezervácie, je územie pamiatkovej rezervácie rozdelené na sektory 1 – 5 (viď výkres č.10):

SEKTOR 1

Územie centra bývalej banskej osady Windšachta, s vysokou koncentráciou zachovaných pamiatkových hodnôt :

- spolupôsobenie krajinného a urbanizovaného prostredia s plynulou väzbou na kultúrnu krajinu,
- technické pamiatky - zásahy do terénneho reliéfu súvisiace s banskou činnosťou (pingové polia, polohy bývalých šácht Windšachta, Ferdinand a Wolf a ich haldy) a kultúrne vrstvy pod terénom (šachty a štôlne),
- architektonicko-urbanistická štruktúra banického osídlenia,
- historický pôdorys,
- historická parcelácia,
- hmotová a výšková skladba zástavby,
- spôsob osadenia objektov do terénu (pozdĺžna os rovnobežná s vrstevnicami alebo kolmá na vrstevnice bez vytvárania terás, so vsadením objektov do terénu, so strechou v úrovni svahu za domom)
- objekty profánnej architektúry, banického osídlenia a fortifikačné objekty, drobná architektúra, historická zeleň,
- regionálne znaky architektonickej, výtvarnej a remeselnej povahy.

Charakter sektora

- Vysoká miera zachovania objektov banického osídlenia. vytypovaných na zápis do ÚZPF a nehnuteľností s pamiatkovou hodnotou. Zachované pamiatkové hodnoty sú len v malej miere narušené nevhodnými úpravami pôvodnej zástavby a nevhodnými novostavbami. Objekty banického osídlenia sú v súčasnosti využívané na trvalé alebo prechodné bývanie.
- Sektor je situovaný v intraviláne obce, ktorý je v súčasnosti predovšetkým obytným sídlom s príslušnou občianskou vybavenosťou, reprezentovaným špecifickou architektúrou banického osídlenia, s prevahou trvalého bývania, ktoré je doplnené prechodným bývaním rekreačného charakteru. Územie je však znehodnotené novostavbami, prevažne rodinných domov, nerešpektujúcich špecifické prostredie chráneného územia a nevhodnými prestavbami pôvodného banického osídlenia.

Metóda ochrany a prezentácie

Sanácia a revitalizácia existujúcej urbanisticko-historickej štruktúry a jej historickej zástavby.

SEKTOR 2

Územie barokového centra obce (súčasné centrum obce), s veľkou koncentráciou zachovaných pamiatkových hodnôt:

- technické pamiatky - zásahy do terénneho reliéfu súvisiace s banskou činnosťou, pozostatky prejavu banskej činnosti (polohy bývalých šácht Leopold, Magdaléna, Karol a Jozef, Špitáler, Kristína a ich haldy) a kultúrne vrstvy pod terénom (šachty a štôlne),

- charakteristické pohľady, priehľady, panoráma a silueta so zachovanou kompozíciou terénnych tvarov, krajinných štruktúr a stavieb, priestorové uplatnenie typických dominánt,
- historická urbanistická štruktúra,
- historický pôdorys,
- historická parcelácia,
- hmotová a výšková skladba zástavby,
- spôsob osadenia objektov do terénu (pozdĺžna os rovnobežná s vrstevnicami alebo kolmá na vrstevnice bez vytvárania terás, so vsadením objektov do terénu – strecha v úrovni svahu za domom a rôzna podlažnosť v rámci pohľadov)
- objekty profánnej a sakrálnej architektúry, banického osídlenia a fortifikačné objekty, drobná architektúra, historická zeleň,
- regionálne znaky architektonickej, výtvarnej a remeselnej povahy.

Charakter sektora

- vysoká koncentrácia objektov profánnej (budovy banských správ, areál kláštora, banské meračstvo, škola) a sakrálnej architektúry (kláštor, kostol) a koncentrácie priestorov zaniknutých banských prevádzok, technických pamiatok a kultúrnymi vrstvami pod terénom.
- profánne objekty v tomto sektore sú využívané na administratívne účely (administratívno-správne centrum obce) alebo na trvalé bývanie a objekty banického osídlenia na trvalé alebo prechodné bývanie. Niektoré objekty sú v narušenom až havarijnom stavebnotechnickom stave. Prostredie sektora narúšajú neprimerané úpravy pôvodných banických domov (nadstavby, tvary striech, materiálové riešenie fasád, farebnosť, úpravy okolia) a zeleň, ktorá negatívne ovplyvňuje vonkajší aj vnútorný obraz sídla (vzrastlá ihličnatá vegetácia).

Metóda ochrany a prezentácie

Sanácia a revitalizácia existujúcej urbanisticko-historickej štruktúry, regenerácia existujúceho stavebného fondu s jeho primeraným funkčným využitím.

SEKTOR 3

Územie s prevahou zachovanej architektonicko-urbanistickej štruktúry pôvodného banického osídlenia, na ktoré nadväzuje prostredie kultúrnej krajiny so zachovanými pamiatkovými hodnotami:

- charakteristické pohľady, priehľady, panoráma a silueta so zachovanou kompozíciou terénnych tvarov, krajinných štruktúr a stavieb, priestorové uplatnenie typických dominánt,
- historická urbanistická štruktúra,
- historický pôdorys,
- hmotová a výšková skladba zástavby,
- spôsob osadenia objektov do terénu (pozdĺžna os rovnobežná s vrstevnicami alebo kolmá na vrstevnice bez vytvárania terás, so vsadením objektov do terénu – strecha v úrovni svahu za domom a rôzna podlažnosť v rámci pohľadov)
- objekty banického osídlenia a v malej miere aj sakrálnej architektúry (kostol sv. Ondreja v Štefultove a kostol sv. Jána na Hornej Rovni), drobná architektúra,
- regionálne znaky architektonickej, výtvarnej a remeselnej povahy.

Charakter sektora

- Objekty banického osídlenia v tomto sektore sú využívané na trvalé alebo prechodné bývanie. Prostredie sektora narúšajú neprimerané úpravy pôvodných banických domov (nadstavby, tvary striech, materiálové riešenie fasád, farebnosť, úpravy okolia), novostavby nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia a zeleň, ktorá negatívne ovplyvňuje vonkajší aj vnútorný obraz sídla (vzrastlá ihličnatá vegetácia).

Metóda ochrany a prezentácie

Regenerácia a sanácia existujúcej stavebného fondu a urbanistickej štruktúry .

SEKTOR 4

Územie s prevahou novej výstavby rodinných domov, školského areálu, objektov solitérnych rekreačných chát a chatových areálov, ktorá sa realizovala po prvej polovici 20. storočia. V sektore sú zachované tieto pamiatkové hodnoty:

- technické pamiatky - zásahy do terénneho reliéfu súvisiace s banskou činnosťou, pozostatky prejavu banskej činnosti (polohy bývalých šácht Königseg a Piarg a ich haldy) a kultúrne vrstvy pod terénom (šachty a štôlne),
- prvky vodohospodárskeho systému – vodné nádrže (Veľká a Malá Richňava), zberné a náhonné jarky a vodné štôlne,

Charakter sektora

- sektor je situovaný v extraviláne obce, tvorí krajinné prostredie PR, v ktorom sú situované najmä technické pamiatky vodohospodárskeho systému a je územím využívaným najmä na rekreáciu.
- Toto územie bolo v minulosti znehodnotené výstavbou rekreačných chát, nerešpektujúcich kvality historického prostredia, urbanisticko-historickej štruktúry, siluety a panorámy sídla a to na úkor kultúrnej krajiny a hodnôt technických pamiatok (vodné nádrže a jarky, stopy po banskej činnosti).
- Zástavba v sektore, využívaná pre trvalé alebo prechodné bývanie a rekreačné účely - chatová oblasť) je realizovaná nekonceptne, na neprimerane veľkom území a bez architektonickej kvality. V súčasnosti je územie extravilánu obce ohrozované často enormne veľkými investičnými zámermi spojenými s využitím rekreačného potenciálu prostredia.
- Nové rodinné domy nerešpektujú kultúrno-historické hodnoty územia; v ich výraze nie sú uplatnené charakteristické prvky regionálnej architektúry.

Metóda ochrany a prezentácie

Rehabilitácia a regenerácia urbanistickej štruktúry, siluety a panorámy sídla s dôrazom na hodnoty kultúrnej krajiny, pôvodného vodohospodárskeho systému a technických pamiatok. Rekonštrukcia a úpravy existujúceho stavebného fondu s dôrazom na použitie regionálnych prvkov architektúry.

SEKTOR 5

Územie krajinného prostredia – kultúrna krajina, so zachovanými pamiatkovými hodnotami montánného charakteru:

- kultúrne krajinné prostredie, ktoré je výsledkom ľudskej činnosti (hlbinného baníctva) v špecifickom prírodnom prostredí,
- vizuálna harmónia krajinného a urbanizovaného prostredia,
- technické pamiatky - zásahy do terénneho reliéfu súvisiace s banskou činnosťou a budovaním vodohospodárskeho systému (povrchové dobývky, pingové polia, polohy bývalých šácht Roveň a Maximilián a ich haldy, atď.) a kultúrne vrstvy pod terénom (šachty a štôlne),
- vodohospodársky systém - zachovaný súbor umelých vodných nádrží (Krechsengrund, Bakomi, Veľká Windšachta, Evička), zberných a náhonných jarkov a vodných štôlní,
- charakteristické pohľady, priehľady, panoráma a silueta so zachovanou kompozíciou terénnych tvarov a krajinných štruktúr,

Charakter sektora

- sektor v extraviláne obce s výskytom prevažnej časti unikátneho vodohospodárskeho systému (vodné nádrže, zberné a náhonné jarky, vodné štôlne), ktorý v čase najväčšej prosperity banských závodov (okolo polovice 18. storočia) zabezpečoval ich prevádzku.

- Pamiatkové hodnoty historického vodohospodárskeho systému v sektore sú zachované bez výraznejšieho narušenia nevhodnými novodobými zásahmi.
- Územie, v minulosti znehodnotenú výstavbou rekreačných chat, ktoré nerešpektujú kvality historického prostredia, sú realizované nekoncepčne, na neprimerane veľkom území a bez architektonickej kvality.
- územie, ohrozované často enormne veľkými investičnými zámermi spojenými s využitím rekreačného potenciálu prostredia.

Metóda ochrany a prezentácie

Konzervácia a rehabilitácia kultúrnej krajiny a existujúceho unikátneho vodohospodárskeho systému v jeho celistvosti s dôrazom na zachovanie originálnej kompozície krajinných štruktúr a krajinného rázu.

G. NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT ÚZEMIA

Všeobecné požiadavky ochrany pamiatkového územia PR Štiavnické Bane

- Základnou zásadou ochrany Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane je zachovanie všetkých **pamiatkových hodnôt, koncentrovaných na území PR s dôrazom na uplatnenie princípu materiálovej a ideovej autenticity, kontinuity a reverzibility.**
- Zachovať a chrániť **kultúrne krajinné prostredie**, ktoré je výsledkom ľudskej činnosti (hlbinného baníctva) v špecifickom prírodnom prostredí, prezentované **originalitou kultúrnej krajiny** (symbióza krajinného a urbanizovaného prostredia, podmieneného banskou činnosťou), **jedinečnosťou typu banskej krajiny a jej štruktúry** (hodnota vytvorená na základe charakteru prostredia) a **výnimočným rázom kultúrnej krajiny**, ktoré je výsledkom ľudskej činnosti (hlbinného baníctva) v špecifickom prírodnom prostredí.
- Zachovať a chrániť **existujúcu historickú urbanistickú štruktúru sídla**, sformovanú v súvislosti s primárnou funkciou lokality (ťažba drahých kovov), a jej charakteristické atribúty :
 - historický **pôdorys sídla** limitovaný povrchovými prejavmi banskej činnosti, historická **parcelácia**,
 - **hmotovo – priestorová a výšková skladba zástavby**,
 - **zachovaná historická objektová skladba a jej súčasti**, objekty vyhlásené za kultúrne pamiatky (objekty profánnej a sakrálnej architektúry, banického osídlenia a fortifikačné objekty, objekty vodohospodárskeho systému, drobná architektúra a zeleň),
 - spôsob **osadenia objektov** v teréne (pozdĺžna os rovnobežná s vrstevnicami alebo kolmá na vrstevnice bez vytvárania terás, so vsadením objektov do terénu; strecha v úrovni svahu za domom a rôzna a vyvážená podlažnosť v rámci pohľadov),
 - **regionálne znaky architektonickej, výtvarnej a remeselnej hodnoty** (tvar striech, konštrukcia krovov, tvar vikierov, strešné štíty, úprava fasád, veľkosť a členenie okenných a dverných otvorov, tvar komínových hlavíc, oplatenie, oporné múry, úprava povrchov spevnených komunikácií a pod.).
- Zachovať, chrániť a rehabilitovať **historické zásahy do terénneho reliéfu súvisiace s banskou činnosťou a budovaním vodohospodárskeho systému**, ktorými sú :
 - **technické pamiatky** - povrchové dobývky, pingové polia, polohy bývalých šácht, haldy, atď. a kultúrne vrstvy pod terénom (hlbinná ťažba – šachty a štôlne - podstatná časť pamiatkových hodnôt je pod terénom),
 - **vodohospodársky systém** - zachovaný súbor umelých vodných nádrží (tajchov), zberných a náhonných jarkov a vodných štôlní.
- Zachovať a chrániť **charakteristické pohľady, panorámy a silueta územia so zachovanou kompozíciou terénnych tvarov, stavieb a zelene**, t.j. :
 - krajinné štruktúry a stavby, ktorými sú vnímané vonkajšie obrazy územia (chránené pohľady 1. - 9.) a vnútorné obrazy územia (chránené pohľady X. - XXV.)
- Zachovať a chrániť **priestorové uplatnenie typických dominánt** v obraze sídla a miestnych dominánt - bývalého kláštora s kostolom a vežou, bašty bývalého protitureckého opevnenia, bývalej Dolnej brány opevnenia a barokovej zvonice, strojovne atmosférického čerpaceho stroja, kostola sv. Jána na Hornej Rovni;
- Zachovať a prezentovať **pamiatkové hodnoty nehmotnej povahy** (medzinárodný význam pôsobenia odborníkov a osobností z rôznych oblastí vedy, techniky a kultúry, historické udalosti).

G.1. Požiadavky na primerané funkčné využitie územia

Analýza funkcií:

- **historická funkcia:** ťažba drahých kovov, administratívno-správna banskej činnosti, bývanie, drobná remeselná výroba
- **súčasná funkcia:** obytná, rekreačná, kultúrno-spoločenská, služby, obslužná
- **cieľová funkcia:** obytná, rekreačná, kultúrno-spoločenská, edukačná, drobné hospodárenie a výroba, malokapacitný obchod a služby, obslužná
- **neprípustné funkcie:** funkcie poškodzujúce pamiatkové hodnoty územia (priemyselná a poľnohospodárska veľkovýroba, skladové hospodárstvo, veľké dopravné areály a budovanie nových cestných komunikácií, čerpacie stanice pohonných hmôt, veľko-predajné priestory a iné veľkokapacitné stavebné zámery - hotelové komplexy a penzióny) a všetky iné funkcie, narúšajúce existujúci historický urbanizmus a charakter pamiatkového územia a sekundárne vyvolávajúce neprímerané nároky na dynamickú, statickú dopravu, technickú infraštruktúru a jej prvky, riešenia a zariadenia alebo iné nežiaduce nároky, nadmerným spôsobom zaťažujúce objekty alebo prostredie pamiatkovej rezervácie.

Primerané funkčné využitie územia PR je základnou požiadavkou ochrany pamiatkového územia a preto je nutné :

1. Zachovať a udržiavať súčasnú funkciu pamiatkového územia s dôrazom na obytnú funkciu a regeneráciu remeselnej výroby.
2. Funkčné využitie nehnuteľností (stavby, pozemky) v pamiatkovom území podriaďiť pamiatkovým hodnotám PR, ich kapacitným a stavebno-technickým možnostiam.
3. Dôsledky nového funkčného využitia nehnuteľností v pamiatkovom území nesmú spôsobiť úbytok ich pamiatkových hodnôt, narúšať ich pohľadovo, prevádzkovo alebo technickým riešením, alebo inak znemožňovať ich vhodnú prezentáciu.
4. Preferovať využívanie existujúceho stavebného fondu.
5. Vylúčiť umiestňovanie veľkoplošných parkovacích plôch, záchytné parkoviská lokalizovať mimo územia PR.
6. Prípustné je parkovanie s minimálnym nárokom na plošnú výmeru a úpravy terénu.
7. Dimenzovanie dopravnej infraštruktúry, súvisiacej s novými funkciami, overiť urbanisticko-architektonickou štúdiou.
8. Vhodnosť realizácie novej výstavby overiť architektonickou štúdiou, zameranou na intaktnosť s historickou zástavbou (harmónia tvaru, proporcie, veľkosti, mierky, textúry, tektoniky, materiálu, ich významový a tvarový kontext) a súlad s existujúcimi objektmi, ich súborní a krajinou.

G.2. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie

G.2.1. Požiadavky na zachovanie a ochranu historickej pôdorysnej schémy

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať špecifickú historickú pôdorysnú schému PR, tvorenú hlavnou komunikačno-dopravnou osou so sieťou bočných ulíc a uličiek, historickým jadrom (býv. správne centrum) s typickou voľnou radovou zástavbou (objekty sakrálnych a profánnych stavieb), rozvoľnenou štruktúrou baníckych osídlení, historických technicko-prevádzkových objektov a súboru vodných nádrží (tajchov).
2. Zachovať, udržiavať a regenerovať princíp historickej parcelácie jednotlivých sektorov PR (tvar, veľkosť a orientácia parciel v členitom teréne).
3. Vylúčiť vytváranie ďalších nových cestných komunikácií (verejných aj neverejných) v historickom jadre PR. Prípustnosť v jednotlivých sektoroch bude overená urbanisticko-

architektonickou štúdiou, s dôrazom na súlad morfológie terénu a krajinného rázu riešeného sektora.

4. Pri umiestnení novostavieb na parcele vychádzať z historickej zastavovacej štruktúry v konkrétnej časti územia.
5. Limitovať plošný rozsah zástavby na jednotlivých parcelách a potreby úprav terénu v súlade s vývojom urbanistickej štruktúry v danom území. Vylúčiť celoplošné zastavanie parcel.

G.2.2. Požiadavky na reguláciu novej zástavby a riešenie rezervných plôch

Územie pamiatkovej rezervácie existujúcim charakterom zástavby vytvára podmienky pre určenie dvoch rezervných plôch – R1 a R2.

Rezervné plochy - R1, R2

R 1

Lokalita: časť Siglisberg, oproti požiarnej zbrojnici, v údolnej polohe pod štátnou cestou.

Parcelné vymedzenie: 231/1, 232/1, 233/1

Charakter územia : urbanizovaná lokalita, so zaniknutou historickou zástavbou vo väzbe na okolitú rozvoľnenú zástavbu

Návrh funkčného využitia: obytná funkcia

Kompozičné vzťahy: bezprostredné okolie je tvorené požiarou zbrojnicou a rozvoľnenou okolitou zástavbou

Hmotová a priestorová skladba: Novú výstavbu riešiť dvomi solitérnymi objektmi na obdĺžnikovom pôdoryse.

Výškové zónovanie: zástavba objektmi prízemnými (II.NP) s obytným podkrovím, minimalizovať zásahy a úpravy terénu, zachovať existujúcu zeleň a trávnatý porast

Prípravná a projektová dokumentácia : Dotvorenie lokality preveriť urbanisticko-architektonickou štúdiou

Požiadavky ochrany PR :

1. Minimalizovať plochy statickej dopravy (počet parkovacích miest).
2. Zachovať prírodný charakter lokality

R 2

Lokalita: plocha pod ihriskom a pod penziónom Alžbeta

Parcelné vymedzenie: 326, 328, 329, 330

Charakter územia : pôvodné, nezastavané územie vo väzbe na územie využívané pre športovo-rekreačné účely,

Návrh funkčného využitia: obytná funkcia a s parkovacími plochami

Kompozičné vzťahy: prírodný terénny zlom s terasou

Hmotová a priestorová skladba: Novú výstavbu riešiť rozvoľneným charakterom solitérnej zástavby na obdĺžnikovom pôdoryse,.

Výškové zónovanie: zástavba objektmi II.NP s obytným podkrovím, minimalizovať zásahy a úpravy terénu, zachovať existujúcu zeleň a trávnatý porast

Prípravná a projektová dokumentácia : Dotvorenie lokality preveriť urbanisticko-architektonickou štúdiou

Požiadavky ochrany PR :

1. Minimalizovať plochy statickej dopravy (počet parkovacích miest).
2. Zachovať prírodný charakter lokality

Urbanisticko-architektonické požiadavky na riešenie novostavieb :

1. Novostavby musia vhodne dotvárať pôvodný urbanistický a architektonický charakter územia.
2. Umiestňovanie nových stavieb musí rešpektovať rozvoľnenú historickú zástavbu a harmonizovať s ňou.
3. Umiestnenie novostavieb na mieste zaniknutých stavieb musí zodpovedať urbanistickému a architektonickému charakteru prostredia.
4. Rešpektovať morfológiu terénu pri osadzovaní; eliminovať zásahy a plošné úpravy terénu .
5. Novostavby riešiť na obdĺžnikovom pôdoryse, jednopodlažné (s možnosťou zobytnenia podkrovia), v prípade nerovnosti terénu s podmurovkou.
6. Vylúčiť použitie typizovaných a katalógových architektonických návrhov novostavieb.
7. Pri riešení novostavieb a úprav nehnuteľností uplatniť charakteristické regionálne prvky architektúry (sklon a tvar strechy a jej detailov, veľkosť a výplň otvorov, presvetlenie podkrovia, farebnosť krytiny,.....)
 - a) strechu novostavieb navrhnuť sedlovú alebo valbovú, so sklonom cca 40-45°; príp. doplniť o polvalby a podlomenice. Krytinu použiť výberom z alternatív: drevený šindel, falcovaný plech v pásach, maloformátová pálená keramická krytina 2-drážková, v odtieňoch matnej červenej alebo svetlej sivej farebnosti (vylúčiť uplatnenie tmavej sivej farebnosti);
 - b) komíny prednostne ukončiť charakteristickými typmi hlavíc,
 - c) presvetlenie podkrovných priestorov realizovať:
 - prednostne okennými otvormi v štítoch a strešnými oknami
 - vikiermi ; minimalizovať ich počet a rozmery, ich tvar odvodiť od charakteristických hospodárskych vikierov (pultové, sedlové).
 - d) okenné otvory realizovať charakteristické obdĺžnikové, primeraných rozmerov, ich výplne. drevené, uprednostniť 2 krídlové, s členením (4-tabuľkové alebo 6-tabuľkové)
 - e) fasády riešiť v súlade s tradičnou tektonikou, (plná stena a bodový otvor), omietnúť hladkou omietkou
8. Na vizuálne vnímateľných konštrukciách (strechy, komínové telesá, fasády, výplne otvorov a pod.) použiť charakteristické materiály (drevo, kameň, sklo, plech, meď, pálená keramika, vápno,..).
9. Drevené výplne okien a dverí a všetky vizuálne vnímateľné drevené konštrukcie a prvky (napr. verandy, podbitie,...) realizovať náterom v charakteristickej farebnosti.
10. V území PR minimalizovať výstavbu nebytových objektov s doplnkovou funkciou (garáže, prístrešky, altánky, a pod.), ich prípustnosť bude individuálne posúdená.
11. V území PR vylúčiť realizáciu samostatne stojacich garáží na nezastavaných parcelách.
12. Vylúčiť realizáciu novej radovej zástavby, netypickej pre toto územie.
13. Vylúčiť použitie výrazných a tmavých farebných odtieňov, materiálov (leštené, reflexné, zrkadliace) a atypických architektonických prvkov na fasádach .
14. Vylúčiť vytváranie nových dominánt.
15. Vylúčiť akékoľvek stavebné zásahy, rušivo pôsobiace na zachovanie a prezentáciu pamiatkových hodnôt územia, dominantne sa prejavujúce na úkor historického prostredia a spôsobujúce veľkoplošné úpravy terénu.

G.3 Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu hodnotnej objektivej skladby

G.3.1. Požiadavky na ochranu charakteru tradičnej zástavby

1. Zachovať a udržiavať charakteristický spôsob zástavby rozvoľnenej radovej zástavby historického jadra a rozvoľnenej zástavby banického osídlenia.

2. Zachovať typické osadenie objektov v svahovitom teréne pozdĺž vrstevníc, s rovnobežne orientovaným hrebeňom strechy, jedno- až dvojpodlažných objektov banických domov.

G.3.2. Požiadavky na zachovanie a ochranu historických dominánt a kompozície výškového zónovania pamiatkového územia

1. Zachovať a rehabilitovať jedinečnú historickú urbanistickú kompozíciu, jej výškové zónovanie vychádzajúce z morfológie terénu a existujúcich historických dominánt územia spoluvytvárajúcich panorámu a siluetu sídla.
2. Zachovať historickú hmotovo-priestorovú gradáciu PR a špecifický obraz sídla (prechod kompaktnejšej historickej urbanistickej štruktúry centra, cez rozvoľnenú zástavbu bývalého banického osídlenia do krajiny) a jeho vzťah k okolitej krajine.
3. Nevytvárať nové dominanty alebo priestorové akcenty, vnútorného alebo vonkajšieho obrazu sídla.
4. Zachovať historickú hmotovú skladbu objektov, bez navyšovania podlaží. Vylúčiť hmotové deformácie proporcií historických objektov nadstavovaním a realizáciou akýchkoľvek nevhodných priestorových hmôt.
5. Korigovať a eliminovať architektonickými prostriedkami účinky rušivo pôsobiacich novostavieb, či nevhodne prestavaných historických objektov (zmena prvkov strešnej roviny, uplatnené cudzorodé materiály, nevhodných farebností, detailov a pod.).
6. Uplatňovať pôvodný princíp osadenia objektov a ich mierky zodpovedajúcej historickej zástavbe.
7. V štruktúre banického osídlenia umiestňovať prízemné objekty s obytným podkrovím s prípadnou podmurovkou .
8. Regulovať výsadbu zelene, odstrániť solitérne vzrastlé dreviny v pohľadovo exponovaných polohách urbanisticky cenných priestorov a dominánt alebo v blízkosti architektonicky hodnotných objektov.

G.3.3. Požiadavky na zachovanie, obnovu a prezentáciu systému opevnenia

1. Zachovať a regenerovať existujúce časti opevnenia (Fuchslošskú bránu, päťbokú baštu a vnútornú dolnú bránu).
2. Vyhľadávať, identifikovať a dokumentovať autentické stavebné prvky opevnenia, zachované v hmote mladších objektov, prípadne pod terénom.
3. Prezentovať archívne potvrdené zaniknuté časti opevnenia.

G.3.4. Požiadavky na zásady diferencovaného prístupu k ochrane, obnove a údržbe objektov

Obnova NKP je proces, založený na individuálnom prístupe ku konkrétnym hodnotám s dôrazom na zachovanie urbanistickej, dispozičnej, hmotovo-priestorovej, výrazovej a ideovej autenticity a originality predmetnej nehnuteľnosti.

1. Zachovať a chrániť architektonické, umelecké, umelecko-remeselné artefakty a prvky, pôvodné materiály, povrchové a farebné úpravy, stavebné techniky a technológie NKP. Nepripustné je neopodstatnené nahradzovanie časových, slohových častí, prvkov, či detailov, falzifikujúcich autentický stavebný vývoj, materiál a slohové zaradenie pamiatky.
2. Kópiou možno nahrádzať originálne historické prvky alebo materiály, ak stupeň poškodenia originálu je nezvratný. Kópia musí byť identická s originálom materiálovo tvarovo, konštrukčne, povrchovo a farebne a musí mať rovnaké vizuálne a funkčné vlastnosti.
3. V nevyhnutných prípadoch, ak nie je možné zachovať autentickú hmotu alebo materiál historických prvkov, dodržiavať zásadu kontinuity, t.j. zachovať nadväznosť na pôvodný materiál, technologický a remeselný postup.

4. Pri realizácii obnovy NKP a iných novodobých zásahoch do historických prvkov a materiálov uplatniť zásadu reverzibility.

Úprava nehnuteľnosti v pamiatkovom území je procesom s individuálnym prístupom, zameranom na ochranu exteriéru.

3. Stavebné úpravy a zmeny nehnuteľností, ktoré nie sú NKP, nerešpektujú pamiatkové hodnoty PR a pôsobia rušivo, zamerať na odstránenie a nápravu tohto nežiaduceho stavu a rehabilitáciu hodnôt pamiatkového územia.
4. Regenerovať nehnuteľnosť v PR, zosúladiť charakter objektu s jeho hmotou, dispozíciou a funkčným využitím.

Zástavbu na území pamiatkovej rezervácie je možné podľa pamiatkovej hodnoty rozdeliť na:

1. **nehnuteľnosti pamiatkovo chránené (NKP)**, zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu; sú to nehnuteľnosti, ktoré tvoria podstatu pamiatkovej rezervácie, asanácia týchto objektov je neprípustná
2. **nehnuteľnosti vytypované na vyhlásenie za NKP** a zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu; sú to nehnuteľnosti s existujúcimi pamiatkovými hodnotami, ktoré je potrebné v budúcnosti na území pamiatkovej rezervácie zachovať a chrániť
3. **nehnuteľnosti s pamiatkovou hodnotou** sú nehnuteľnosti doplňujúce, s charakteristickou hmotou, autentickou fasádou, konštrukčným riešením a detailmi použitými materiálmi, priaznivo dotvárajúce prostredie pamiatkovej rezervácie; je vhodné ich zachovať a chrániť
4. **nehnuteľnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia**, ale ktoré vyžadujú čiastočnú úpravu, napr. fasády, krytina, konštrukčných detailov; ide o nehnuteľnosti, ktoré prešli stavebnými úpravami bez znalosti a rešpektovania lokálnych charakteristických detailov
5. **nehnuteľnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia**, rušivo pôsobiace svojim hmotovým ako aj výrazovým riešením, ktoré narušujú harmóniu historického prostredia a z hľadiska ochrany individuálnych hodnôt pamiatkového územia je potrebná ich prestavba a úprava, resp. náhrada

G.4 Požiadavky zachovanie, údržbu a regeneráciu výškového a priestorového usporiadania objektov

A. Nehnuteľnosti pamiatkovo chránené, vyhlásené za NKP

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať všetky pôvodné pamiatkové hodnoty (architektonické, výrazové, materiálové, konštrukčné riešenie, dispozíciu, umelecko-remeselné súčasti interiéru a exteriéru).
2. Zachovať a udržiavať výškové, objemové a priestorové usporiadanie NKP.
3. Limitovať zobytnenie a iné funkčné využitie podkrovia, vhodnosť a spôsob presvetlenia podkrovia bude predmetom osobitného posúdenia; uprednostniť riešenie presvetlenia okennými otvormi v štítoch.
4. Zachovať existujúce tvary striech, ich sklony a charakteristické konštrukčné detaily.
5. Vylúčiť nadstavenie o ďalšie podlažie.
6. Vylúčiť zatepľovanie obvodových konštrukcií NKP.
7. Vylúčiť dostavby a prístavby NKP.

B. Nehnuteľnosti vytypované na vyhlásenie za NKP

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať všetky pôvodné pamiatkové hodnoty (architektonické, výrazové, materiálové a konštrukčné riešenie, dispozíciu, umelecko-remeselné súčasti interiéru i exteriéru).
2. Zachovať a udržiavať výškové, objemové a priestorové usporiadanie objektov.
3. Limitovať zobytnenie a iné funkčné využitie podkrovia, vhodnosť a spôsob presvetlenia podkrovia bude predmetom osobitného posúdenia; uprednostniť riešenie presvetlenia okennými otvormi v štítoch.
4. Zachovať existujúce tvary striech, ich sklony a charakteristické konštrukčné detaily.

5. Vylúčiť nadstavanie o ďalšie podlažie.
6. Vylúčiť zatepľovanie ich obvodových konštrukcií.
7. Vylúčiť dostavby a prístavby.

C. Nehnutelnosti s pamiatkovou hodnotou

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať všetky pôvodné pamiatkové hodnoty (architektonické, výrazové, materiálové, konštrukčné riešenie, dispozíciu, umelecko-remeselné súčasti exteriéru).
2. Zachovať, udržiavať výškové, objemové a priestorové usporiadanie objektov.
3. Limitovať zobytnenie a iné funkčné využitie podkrovia, vhodnosť a spôsob presvetlenia podkroví bude predmetom osobitného posúdenia; uprednostniť riešenie presvetlenia okennými otvormi v štítoch..
4. Zachovať existujúce tvary striech a ich sklony.
5. Vylúčiť nadstavanie o ďalšie podlažie.
6. Minimalizovať exteriérové zatepľovanie a preveriť ich opodstanenosť.
7. Prípustnosť prístavieb bude predmetom osobitného posúdenia.

D. Nehnutelnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

1. Udržiavať a rehabilitovať všetky zachované pamiatkové hodnoty (architektonické, výrazové, materiálové a konštrukčné riešenie, dispozíciu, umelecko-remeselné súčasti exteriéru).
2. Zachovať, udržiavať ich výškové, objemové a priestorové usporiadanie.
3. Limitovať zobytnenie a iné funkčné využitie podkrovia, vhodnosť a spôsob presvetlenia podkrovia bude predmetom osobitného posúdenia; uprednostniť riešenie presvetlenia okennými otvormi v štítoch.
4. Zachovať existujúce tvary striech a ich sklony.
5. Vylúčiť nadstavanie o ďalšie podlažie.
6. Vhodnosť ich zatepľovania bude predmetom osobitného posúdenia.
7. Prípustnosť prístavieb bude predmetom osobitného posúdenia.
8. Stavebnými úpravami eliminovať nevhodné zásahy z predchádzajúceho obdobia.

E. Nehnutelnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

1. Vylúčiť realizáciu nehnuteľností, nerešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia.
2. Každú stavebnú úpravu zamerať na odstránenie ich nevhodného (hmotového, architektonického, materiálového, konštrukčného a farebného) riešenia a eliminovať ich účinky v historickom prostredí.

G.4.1. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu individuálnych pamiatkových hodnôt a regionálnych prvkov banického domu

Dispozícia a hmotovo-priestorové riešenie

1. Zachovať a chrániť prízemný pozdĺžny pôdorys objektu a jeho pozdĺžnu osovosť, súbežnú s vrstevnicami.
2. Zachovať pôvodnú, prízemnú hmotu objektu banického osídlenia.
3. Zachovať a chrániť pôvodnú, jednotraktovú, dvojtraktovú, trojpriestorovú dispozíciu, s tzv. „čiernou kuchyňou“.

Murivá a zvislé konštrukcie

1. Zachovať a chrániť originálne murivá (murované z lomového kameňa, drevené zrubové, rámové konštrukcie s výplňou, z pálenej tehly, válkov a pod.)

Stropy a horizontálne nosné konštrukcie, klenby

1. Zachovať a chrániť originálne nosné konštrukčné prvky stropov (drevené trámové s horným prekladaným dreveným záklopom) a podláh (palubové, doskové).

Krovy

1. Zachovať a chrániť originálne konštrukčné riešenie krovu (drevený, hambáľková konštrukcia, stojatá stolica).

Strechy

1. Zachovať a chrániť tvar strechy (sedlový s námetkami, ukončený valbami alebo drevenými štítmi s podlomenicou alebo polvalbami) a komínových telies.
2. Zachovať, chrániť a rehabilitovať technologické a materiálové riešenie konštrukcií striech, krytín a ich povrchových úprav.
3. Presvetlenie podstrešného priestoru realizovať vikiermi (pultové, sedlové, valbové), tvarovo a rozmerovo rešpektujúce hmotu strechy (nízke/malé, obdĺžnikové alebo štvorcové).
4. Zachovať a chrániť senníkový vikier (tzv. hospodársky) so sedlovou strieškou.

Štíty

1. Zachovať a chrániť strešné štíty a ich materiálové riešenie (plné, drevené, doskové zo zvislo kladených dosiek alebo murované).
2. Pre presvetlenie podkrovia je prípustná realizácia otvorov malých rozmerov (tvar štvorcový, obdĺžnikový, výplň štvor-šesť tabuľková alebo dosková).

Otvory a ich výplne

1. Zachovať a chrániť proporcie otvorov, konštrukčné a materiálové riešenie ich výplní.
2. Zachovať a chrániť členenie, profiláciu, kovanie (kovové prvky a závesný systém), osadenie a ich otváracosť.

Povrchové úpravy

1. Zachovať pôvodné materiálové a technologické riešenie omietok a náterových vrstiev.
2. Zachovať a rehabilitovať pôvodnú farebnú škálu náterov, vylúčiť použitie výrazných a iných atypických farebných a materiálových povrchových úprav.
3. Zachovať a rehabilitovať pôvodný nahrubo omietaný sokel.

Výtvarné a umelecko-remeselné prvky

1. Zachovať a chrániť štukovú výzdobu zjednodušených slohových prvkov (baroka a klasicizmu).
2. Zachovať a chrániť výtvarné riešenie rámovania okenných otvorov (plytkými plastickými omietkovými) šambránami.
3. Zachovať a chrániť typické architektonické (drevená presklená veranda) a umelecko-remeselné prvky fasády (nika pre uctievaného svätca, ochrancu rodiny, iné zdobné prvky).
4. Zachovať a rehabilitovať konštrukčné a materiálové riešenie oplotení (drevené, nízke latkové, zvislo kladené doskové, kolové ploty, príp. prútené vypletané).

G.4.2. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu individuálnych pamiatkových hodnôt a regionálnych prvkov profánnej architektúry

Dispozícia a hmotovo-priestorové riešenie

1. Zachovať a chrániť pozdĺžny pôdorys objektu, jeho hmotu (2-podlažná) a dispozíciu (prevažne 2–traktová).

Murivá a zvislé konštrukcie

1. Zachovať a chrániť originálne murivá (murované z lomového kameňa, prípadne zrubové, omietané).

Stropy a horizontálne nosné konštrukcie, klenby

1. Zachovať a chrániť originálne nosné konštrukčné prvky stropov (drevené trámové, prípadne povalové) a podláh (palubové, kamenné, prípadne na povalách, tehlové).
2. Zachovať a chrániť originálne formy klenieb (valené, ...)

Krovy

1. Zachovať a chrániť originálne konštrukčné riešenie krovu (drevená, hambáľková konštrukcia so stojatou stolicou).

Strechy

1. Zachovať a chrániť tvar strechy (sedlová s námetkami, valbová, manzardová prevažne s murovaným a hladko omietnutým štítom) a komínových telies (ukončené poloblúkovou alebo sedlovou hlavicou, omietané hladkou omietkou a natierané vápenným náterom).
2. Zachovať, chrániť a rehabilitovať technologické a materiálové riešenie konštrukcií striech, krytín a ich povrchových úprav.
3. Presvetlenie podstrešného priestoru realizovať vikiermi (pultové, sedlové, valbové), tvarovo a rozmerovo rešpektujúce hmotu strechy (nízke/malé, obdĺžnikové alebo štvorcové).
4. Zachovať a chrániť vikier (tzv. hospodársky) so sedlovou strieškou.

Otvory a ich výplne

1. Zachovať a chrániť proporcie otvorov, konštrukčné a materiálové riešenie ich výplní (okenné - drevené dvojité s členením, dverné - drevené, rámová alebo zvlaková konštrukcia, prípadne kovová výplň).
2. Zachovať a chrániť členenie, profiláciu, kovanie (kovové prvky a závesný systém), osadenie a ich otváracosť.

Povrchové úpravy

1. Zachovať pôvodné materiálové a technologické riešenie omietok a náterových vrstiev interiéru a exteriéru (vápenný náter, jednoduchá štuková výzdoba).
2. Zachovať a rehabilitovať pôvodnú farebnú škálu náterov, vylúčiť použitie výrazných a iných atypických farebných a materiálových povrchových úprav.

Výtvarné a umelecko-remeselné prvky

1. Zachovať a chrániť štukovú výzdobu zjednodušených slohových prvkov (baroka a klasicizmu).
2. Zachovať a chrániť výtvarné riešenie rámovania okenných otvorov (plytkými plastickými omietkovými šambránami).
3. Zachovať a chrániť typické architektonické (drevená presklená veranda) a umelecko-remeselné prvky fasády (nika pre uctievaného svätca, ochrancu rodiny, iné zdobné prvky).

G.4.3. Požiadavky na ochranu a zachovanie pamiatkových hodnôt v sektoroch

Všeobecné požiadavky platné pre všetky sektory

1. Zachovať a chrániť hodnoty kultúrnej krajiny, jej reliéfu, kompozície, modelácie terénu s opornými múrmi a minimalizovať akékoľvek ich zmeny .
2. Zachovať, chrániť a prezentovať súbor technických pamiatok a stopy banskej činnosti (unikátny vodohospodársky systém, pingy, haldy , ústia štôlní atď.).
3. Zachovať a revitalizovať historickú objektovú skladbu sektora, nové funkčné využitie NKP a nehnuteľností prispôbiť ich individuálnym pamiatkovým hodnotám, stavebno-technickému stavu, obslužnosti územia a technickej vybavenosti s dôrazom na autenticitu a integritu pamiatkových hodnôt sektora.
4. Zachovať nehnuteľnosti s pamiatkovou hodnotou a obnoviť ich v súlade s požiadavkami pamiatkovej ochrany.
5. Stavebné úpravy nehnuteľností, nerešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia (materiál, hmota, farebnosť a pod.) zamerať na úpravu a minimalizáciu ich negatívneho vizuálneho účinku.
6. Vyhľadávať a prezentovať zaniknuté objekty technických pamiatok a ich súčasti.
7. Vyhľadávať a prezentovať archeologické nálezy na základe individuálneho posúdenia ich stavu, rozsahu a formy.

SEKTOR 1

1. Zachovať a chrániť pôvodnú architektonicko-urbanistickú štruktúru sektora s banickým osídlením (historický pôdorys, parcelácia, hmotovo-priestorová zástavba, jej výškové zónovanie, osadenie objektov v teréne).
2. Zachovať a rehabilitovať verejné priestranstvo centra bývalej Windšachty,
3. Zachovať, chrániť a prezentovať renesančné opevnenie a fortifikačné solitéry .
4. Novostavby situovať len na miestach po zaniknutej zástavbe banických (ľudových) domov. Na tých parcelách, kde už je realizovaná zástavba ,vylúčiť novú zástavbu.

SEKTOR 2

1. Zachovať a chrániť pôvodnú architektonicko-urbanistickú štruktúru sektora (historický pôdorys, parcelácia, hmotovo-priestorová zástavba, jej výškové zónovanie, druhovosť, a osadenie v teréne).
2. Zachovať a regenerovať verejné priestranstvá súčasného centra obce (urbanistické jadro pamiatkového územia).
3. Zachovať, chrániť a prezentovať renesančné opevnenie a fortifikačné objekty .
4. Novostavby situovať len na miestach po zaniknutej zástavbe banických (ľudových) domov. Na tých parcelách, kde už je realizovaná zástavba ,vylúčiť novú zástavbu.

SEKTOR 3

1. Zachovať a chrániť pôvodnú architektonicko-urbanistickú štruktúru sektora s banickým osídlením (historický pôdorys, parcelácia, hmotovo-priestorová zástavba, jej výškové zónovanie, osadenie objektov v teréne).
2. Zachovať a revitalizovať verejné priestory a ich súčasti (použiť prírodný materiál spevnených plôch, pôvodné architektonické riešenie oplotení a múrikov - kamenné vodorovne riadkované murivo, prípadne omietané líce múru s hrubozrnnou omietkou).
3. Minimalizovať výstavbu oporných múrikov, ich línie realizovať len v nevyhnutnom rozsahu, použiť typické technológie a materiály, eliminovať ich pohľadovú exponovanosť vhodnou úpravou pohľadovej strany.
4. Situovaním novej výstavby, rešpektovať morfológiu terénu a jeho prirodzený charakter; vylúčiť ich vizuálnu exponovanosť v panorámach a siluetách pamiatkového územia ako aj v chránených pohľadoch PR.
5. Novostavby realizovať v súlade s regionálnymi prvkami objektov banického osídlenia (prízemné objekty na obdĺžnikovom pôdoryse, zastrešené charakteristickým tvarom strechy).
6. Vhodnosť realizácie novej výstavby overiť urbanisticko-architektonickou štúdiou, zameranou na intaktnosť a syntagmatický súlad s existujúcimi historickými zásahmi, ich súborní a krajinou.

SEKTOR 4

1. Regenerovať pôvodné hodnoty územia kultúrnej krajiny a architektonicky upraviť jej zástavbu, nerešpektujúcu hodnoty pamiatkového územia.
2. Architektonicky a stavebne upraviť zástavbu a všetky zásahy v teréne, nerešpektujúce hodnoty pamiatkového územia (sekundárne umiestnených objektov individuálnej rekreácie, budovanie spevnených plôch a parkingov) a minimalizovať ich negatívny vizuálny účinok.
3. Vylúčiť stavebné úpravy existujúcich objektov, zvyšujúce ich hmotovo-priestorové parametre, nároky na existujúcu technickú infraštruktúru a inak rušivo zasahujúce do prostredia kultúrnej krajiny.
4. Vylúčiť investičné zámery a stavebné realizácie nerešpektujúce hodnoty pamiatkového územia a kultúrnej krajiny (objem, výška, úpravy terénu, sekundárne požiadavky na výstavbu technickej infraštruktúry, zmeny vnútorného a vonkajšieho obrazu)

5. Vylúčiť vizuálnu exponovanosť novej výstavby v panorámach a siluetách pamiatkového územia ako aj v chránených pohľadoch PR.
6. Vhodnosť realizácie novej výstavby overiť urbanisticko-architektonickou štúdiou zameranou na intaktnosť a syntagmatický súlad s existujúcimi historickými zásahmi, ich súbormi a krajinou.

SEKTOR 5

1. Zachovať, chrániť a rekonštruovať autentický vzhľad a ráz kultúrnej krajiny, jej významné krajinné prvky a zachovanú historickú kompozíciu terénnych tvarov (historické krajinné štruktúry, krajinné horizonty a krajinné dominanty).
2. Vylúčiť stavebné úpravy existujúcich objektov, zvyšujúce ich hmotovo-priestorové parametre, nároky na existujúcu technickú infraštruktúru a inak rušivo zasahujúce do prostredia kultúrnej krajiny.
3. Vylúčiť investičné zámery a stavebné realizácie nerešpektujúce hodnoty pamiatkového územia a kultúrnej krajiny (objem, výška, úpravy terénu, sekundárne požiadavky na výstavbu technickej infraštruktúry, zmeny vnútorného a vonkajšieho obrazu).
4. Architektonicky a stavebne upraviť zástavbu, nerešpektujúcu hodnoty pamiatkového územia (sekundárne umiestnených objektov individuálnej rekreácie) a minimalizovať ich negatívny vizuálny účinok.
5. Vylúčiť umiestňovanie akýchkoľvek cudzorodých prvkov a typologických stavieb, ktoré nie sú pre územie charakteristické a nesúvisia s prezentáciou pamiatkových hodnôt.
6. Vhodnosť realizácie novej výstavby overiť urbanisticko-architektonickou a environmentálnou štúdiou, zameranou na intaktnosť a syntagmatický súlad (harmónia tvaru, proporcie, veľkosti, mierky, tektoniky, textúry, materiálu, ich významový a tvarový kontext) s existujúcimi historickými zásahmi, ich súbormi a krajinou.

G.4.4. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu technických pamiatok

Prevádzkové a úžitkové stavebné banské objekty:

1. Zachovať, chrániť a prezentovať objekty spojené s banskou činnosťou, ich funkčnú náplň prispôbiť ich stavebno-technickému stavu a pamiatkovým hodnotám.

Diela banskej činnosti a vodohospodársky systém:

1. Zachovať, chrániť a prezentovať povrchové prejavy banskej činnosti, miest a trás zachovaného historického vodohospodárskeho systému (ústia štôlní, vodné jarky povrchové dobývky, odvaly, pingové polia).
2. Zachovať, chrániť a prezentovať stavebné a technicko-konštrukčné časti vodných nádrží (tzv. tajchov), vylúčiť akékoľvek činnosti, ohrozujúce ich vzhľad, objem, hmotu a funkčnosť.

Pamätné miesta ústí šácht

1. Zachovať voľné plochy v mieste vyústenia šácht, odstrániť náletovú zeleň.
2. Zachovať a prezentovať situované votívne kríže, resp. zeleň.
3. Vylúčiť výsadbu novej vegetácie a iných, nepôvodných terénnych úprav.

Odvaly (haldy)

1. Zachovať hmotu a tvar odvalu, vylúčiť na temenách odvalov novú výstavbu, terénne úpravy a akékoľvek iné činnosti a zásahy do telies odvalov.
2. Vylúčiť odlesňovanie hald.
3. Zlikvidovať na násypaných svahoch akékoľvek sekundárne vrstvy a odpady.

Vodné nádrže

1. Pravidelne udržiavať funkčnosť horných prepádov a dnových výpustí.
2. Udržiavať funkčnosť manipulačných búdok na korune hrádzí (tzv. mníchov), nutné opravy realizovať s použitím charakteristického materiálu.
3. Odstraňovať náletové dreviny z koruny a telesa (zo vzdušnej a hornej časti návodnej strany) hrádzí.

4. Vylúčiť akékoľvek zásahy do zemných hrádzi a monitorovať ich bezpečnosť.
5. Vylúčiť novú výstavbu, zasahujúcu do stavebných a technicko- konštrukčných častí vodného diela.

Banské jarky

1. Odstrániť náletové dreviny v jarkoch (dno a ich bočné hrádze).
2. Obnoviť a udržiavať profil jarkov (odstránením nánosov bahna) a ich kamenno-ílových výmuroviek.

Vodné štôlne

1. Zachovať ich funkčnosť (odstrániť usadené nánosy bahna a závalov, opraviť kavereny výmurovky)

G.4 5. Požiadavky na ochranu a obnovu strešnej krajiny

1. Zachovať a chrániť charakteristickú strešnú krajinu a uplatniť jej regionálne znaky vo výstavbe - tvar strechy, uhol sklonu strechy cca 40 - 45 stupňov, krátke vyloženie striech (cca 45 cm), konštrukčné detaily, jej osadenie na zvislé murivá bez nadmurovky, materiálové riešenie strešných krytín, formy presvetlenia, prevetrania a nadstrešnú časť komínov.
2. Zachovať, chrániť a rehabilitovať historický tvar striech nehnuteľností v PR :
 - sedlové s drevenými štítmí, s podlomenicami alebo polvalbami,
 - pultové,
 - valbové
 - manzardové strechy býv. administratívno – správnych budov.
3. Obnoviť, chrániť a regenerovať zachované architektonické a remeselné detaily historických striech nehnuteľností v PR (námetky, tvar a ukončenie komínových telies, hospodárske vikiere, ...)
4. Rehabilitovať a uprednostniť pri obnove NKP použitie charakteristickej krytiny - dreveného štiepaného šindľa.
5. Pokrytie striech nehnuteľností realizovať jednou z alternatív prípustných materiálov a tvarov:
 - šindľová
 - plechová krytina v pásoch
 - keramická pálená maloformátová (2-drážková)
 - azbestocementová (štvorcová) v šablónach, ukladaná na koso
6. Farebnú úpravu krytín riešiť v odtieňoch matnej červenej farby a v závislosti od použitého typu.
7. Zachovať pôvodné výlezy do priestorov podkrovia, vylúčiť realizáciu nových, historicky neopodstatnených vstupov v štítových stenách banických domov.
8. Prípustné je presvetlenie podkrovia v štítových stenách, doplnkové presvetlenie realizovať formou tradičných valbových vikierov, prípadne pultových, menších rozmerov a primeraného počtu (v závislosti od rozmerov a sklonu strechy). V odôvodnených prípadoch, na neexponovaných plochách (smerom ku svahu) je možné navrhnúť strešné okná.
9. Zobytnenie podkrovia nehnuteľností na území PR je prípustné pri zachovaní charakteristickej hmotovo-priestorovej skladby objektu a jeho architektonického výrazu (sklon strech, výška hrebeňa strechy).
10. Stavebne upraviť strechy nehnuteľností, nerešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia, použiť charakteristické prvky regionálnej architektúry.
11. Strechy novostavieb podriaďiť okolitej historickej zástavbe (farebnosťou, tvarom, výškou, proporciami, typológiou, krytinou, charakterom presvetlenia a pod.).
12. Minimalizovať parametre technických zariadení a vylúčiť ich umiestňovanie v exponovaných polohách strešnej roviny, ich farebnosť zosúladiť s použitou krytinou.
13. Vylúčiť použitie výrazných, tmavých a kontrastných farebných odtieňov, materiálov (leštené, reflexné, zrkadiace) a atypických architektonických prvkov.

14. Nadstavby nehnuteľností v území PR sú neprípustné.
15. Dostavby nehnuteľností v území PR majú doplnkovú funkciu a sú prípustné len v opodstatnených prípadoch (verandy, hosp. stavby a pod.) v pohľadovo neexponovaných polohách.

G.5. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu prvkov uličného interiéru a uličného parteru

G.5.1. Požiadavky na typické prvky prostredia

Prvky uličného interiéru

1. Prvky uličného interiéru a uličného parteru (svietidlá, povrchová úprava komunikácií, ...) rehabilitovať podľa zachovaných archívnych dokumentov, historických fotografií alebo dobových analógií.
2. Vylúčiť umiestňovanie mobilných objektov cudzorodej povahy, katalógové a typizované zariadenia.
3. Technicky nevyhnutné mobilné zariadenia je možné umiestniť mimo verejne dostupných priestorov, exponovaných a inak vnímateľných polôh.

Terén a jeho úpravy

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať historickú profiláciu a niveletu terénu (doklad stáročného vývoja obce, sú predmetom ochrany).
2. Zachovať, obnoviť a udržiavať plochy námestí a iných verejných plôch vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene.
3. Povrchovú úpravu komunikácií a chodníkov riešiť s použitím charakteristických materiálov (kamenná dlažba, asfalt), prípadne na ploche chodníkov imitáciou kameňa.
4. Architektonicky a stavebne upraviť všetky zásahy v teréne, nerešpektujúce hodnoty pamiatkového územia (pri obytných stavbách a objektoch individuálnej rekreácie, budovanie spevnených plôch a parkingov) a minimalizovať ich negatívny vizuálny účinok.

Pešie komunikácie, chodníky

1. Zachovať historické línie a parametre peších komunikácií a chodníkov.
2. Obnoviť zaniknuté pešie chodníky v baníckom osídlení.
3. Povrchovú úpravu chodníkov realizovať z prírodných materiálov (kameň, drevo).
4. Architektonicky a stavebne upraviť všetky zásahy v teréne, nerešpektujúce hodnoty pamiatkového územia (sekundárne umiestnených objektov individuálnej rekreácie, budovanie spevnených plôch a parkingov) a minimalizovať ich negatívny vizuálny účinok.

Oporné múry a oplotenia

1. Zachovať a obnoviť historické kamenné, nasucho ukladané oporné múriky.
2. Minimalizovať zásahy do terénu, prípadné nové línie oporných múrikov realizovať v nevyhnutnom rozsahu a hmote.
3. Lícnu, pohľadovú stranu oporných múrov a časti oplotení realizovať z kamenného riadkovaného muriva, prípustné je aj omietnutie hrubozrnnou omietkou. Vhodné je taktiež uplatnenie popínavej zelene na oporných múroch.
4. Uprednostniť jednoduchý tvar oplotenia s uplatnením tradičných materiálov (kameň, omietka, drevo, kov).
5. Vylúčiť novodobé plotové dielce a typizované vstupné brány.

Sezónne zariadenia (letné sedenia, a pod.)

1. Charakter zariadení (letné sedenia, a pod.) je dočasný, svojím architektonickým stvárnením, pôdorysným a objemovým riešením, farebnosťou, funkciou a použitými materiálmi nesmú pôsobiť rušivo.
2. Sedenia riešiť na úrovni terénu, bez zbytočného vytvárania bariér (zábradlia) a zásahov do terénu

3. Uprednostniť tradičné materiálové riešenie (plátené striešky alebo slnečníky, drevené alebo kovové s použitím subtilnejších konštrukcií a vhodnej pastelovej farebnosti (smotanová, béžová farba rezného plátna) tieniacich konštrukcií.
4. Vylúčiť umiestňovanie zariadení, vyvolávajúcich potrebu vedenia vzdušných vedení a akéhokoľvek iného poškodzovania pamiatkových hodnôt územia a nehnuteľností.
5. Vylúčiť veľkoplošné reklamy a obchodné značky výrobkov na slnečníkoch a plátených strieškach .
6. Osadenie sezónneho zariadenia nesmie znehodnotiť povrch verejných komunikácií a priestranstiev.

G.5.2. Požiadavky na zachovanie a použitie charakteristických stavebných materiálov

1. Pri návrhu regenerácie prvkov uličného interiéru uplatňovať charakteristické prírodné materiály (drevo, kameň, kov) a architektonické riešenia s dôrazom na integritu historického prostredia PR.
2. Pri stavebných úpravách NKP a vytypovaných objektoch použiť charakteristické stavebné materiály a technológie s dôrazom na remeselné prevedenie.
3. Pri exteriérových stavebných úpravách ostaných nehnuteľností a novostavieb použiť charakteristické stavebné materiály.
4. V opodstatnených prípadoch (povrchová úprava komunikácií a verejných priestranstiev) je možné alternatívne použiť štokovaný betón (betónová dlažba imitujúca prírodný kameň).
5. V území PR vylúčiť použitie nevhodných materiálov a prvkov:
 - Lesklé, zrkadliace a reflexné materiály, resp. ich povrchové úpravy
 - novodobé obklady fasád
 - plastové výrobky v akejkoľvek podobe
 - veľkorozmerné šablóny strešnej krytiny, plechové a poplastované
 - hliníkové profily, ušľachtilý kov
 - veľkorozmerné sklenené plochy

G.5.3. Požiadavky na zachovanie, ochranu, obnovu a údržbu pamiatkových a výtvarných hodnôt drobnej architektúry a umeleckých diel

1. Zachovať diela historickej drobnej architektúry (kríže, sochy svätcov, pomníky, pamätníky) a ďalšie stavebné prvky s nimi súvisiace (podnož, schodiskové stupne, povrchová úprav, ohrada a pod.); sú súčasťou autentického obrazu sídla a sú predmetom ochrany pamiatkového územia.
2. Zachovať originálne situovanie prvkov drobnej architektúry (in situ), vylúčiť ich bezdôvodné premiestňovanie.
3. Zachovať kultúrne hodnoty nehmotnej povahy viažuce sa na osobnosti a udalosti symbolicky prezentované najmä pamätnými tabuľami.

G.5.4. Požiadavky pre umiestňovanie reklamných zariadení

1. Umiestňovanie reklamných zariadení je možné len na objektoch služieb a vybavenosti v časti parteru.
2. Umiestnenie, veľkosť a množstvo reklamných a iných technických zariadení nesmie narúšať priehľady a pohľady na pamiatkové územie, jeho dominanty a krajinné zázemie.
3. Reklamné zariadenie musí rešpektovať architektonický výraz a historické tvaroslovie fasády objektu a nesmie narúšať architektonickú kompozíciu hlavnej fasády.
4. Reklamné zariadenie riešiť na primeranej tvarovej a materiálovej úrovni, s kvalitným individuálnym výtvarným a dizajnerským prejavom.
5. Veľkosť reklamného zariadenia podriaďiť architektonickému výrazu a individuálnym hodnotám objektu.

6. Reklamné označenia prednostne riešiť vývesnými štítmí na konzolách alebo reklamným zariadením nad alebo vedľa vstupu do objektu.
7. Použiť charakteristické materiály a formy (drevo, kov). Vylúčiť novodobé materiály (hliník, plast a pod.) a typizované, sériovo vyrábané reklamné zariadenia (s hliníkovými eloxovanými rámami, neónové, typizované svietiace reklamné zariadenia a pod.).
8. Prípustné sú nápisy (maľované písmo na drevenej doske) s vhodnou typológiou písma. Veľkosť a farebnosť písma, jeho kompozičné usporiadanie má pôsobiť úmerne a harmonicky s rešpektovaním proporcií nehnuteľnosti a jej tektoniky.
9. Uprednostniť nápisy na vnútorných stranách dverníc, prípadne presklené skrinky na fasádach alebo dverniciach objektu.
10. Reklamné zariadenie prevádzky je prípustné nasvietiť, vylúčiť umiestňovanie plošne svietiacich reklamných zariadení.
11. Umiestňovanie reklamných zariadení a informačných zariadení v pamiatkovom území je neprípustné:
 - na strechách objektov
 - v polohách, kde by obmedzovali pohľad na architektúru objektov alebo jej hodnotnú časť
 - na drobnej architektúre a na zeleni
12. V území PR je neprípustné umiestňovanie veľkoplošných reklám, vystužených bannnerov a billboardov.

G.5.5. Požiadavky nasvetlenia - iluminácie

1. Použiť prostriedky iluminácie na zdôraznenie dominantných a významných historických objektoch a areáloch.
2. Zosúladiť ilumináciu verejných priestranstiev, dominantných stavieb a individuálne nasvietených reklamných zariadení a označení prevádzok .

G.5.6. Požiadavky na riešenie infraštruktúry a technických zariadení

1. Osvetlenie verejných priestranstiev a prvky verejného osvetlenia tvarovo a materiálovo zosúladiť a prispôbiť historickému charakteru pamiatkového územia.
2. Uplatniť diferencovaný prístup pre umiestnenie a tvarové riešenie mobiliáru verejného osvetlenia, rešpektujúci špecifiká daného prostredia.
3. Minimalizovať osadzovanie nadzemných technických objektov, líniové prvky infraštruktúry prednostne umiestiť pod úroveň terénu.
4. Vodovodné šachty umiestniť na najmenej exponované miesta; materiálové riešenie poklopu zosúladiť s charakterom komunikácie a jeho povrchovým riešením.
5. Eliminovať účinok (zmenou trasovania, resp. realizovaním preložky do zeme) nevhodne umiestnených trafostaníc a stĺpov vzdušného elektrického vedenia, rušivo pôsobiacich v exponovaných a charakteristických pohľadoch na historické dominanty a siluetu PR.
6. Vylúčiť osadzovanie nových trafostaníc a stĺpov vzdušného vedenia. Existujúce zariadenia sú dočasným riešením; nové vedenia musia svojim technologickým riešením zohľadniť požiadavku ochrany pamiatkových hodnôt územia a zachovať jeho nenarušený vnútorný aj vonkajší obraz územia.
7. Odstrániť nefunkčné technické zariadenia a sieťové pripojenia.
8. Vylúčiť umiestňovanie zariadení technickej infraštruktúry (plynomery, ELI rozvodné skrinky, trafostanice, klimatizačné jednotky, satelitné a telekomunikačné zariadenia, kolektory a iné) v pohľadovo prístupných polohách uličného interiéru a minimalizovať ich vizuálny účinok.
9. Minimalizovať rozmery technických zariadení (skriniek pre elektromer, plynomer) a umiestňovať ich v oplotení alebo predstavanom múriku, typizované dvere prekryť drevenými, prípadne kovovými duplicitnými dvierkami s vhodnou farebnou a materiálovou úpravou.

10. Rozvodné skrine na historických objektoch a trasovanie inžinierskych sietí budú posudzované individuálne vo vzťahu k originálnym pamiatkovým hodnotám objektu a pamiatkového územia.
11. Pri prípadnej rekonštrukcii verejného osvetlenia uprednostniť drevené stĺpy, prípadne kovové stĺpy, vylúčiť použitie betónových prefabrikátov.
12. Vhodnosť osadenia technických zariadení a ich prvkov osobitne posúdi KPÚ Banská Bystrica.

G.6. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu charakteristických pohľadov, siluety a panorámy územia

1. Zachovať, chrániť a rehabilitovať existujúce historické dominanty územia, ktoré spoluvytvárajú siluetu sídla sídla (býv. kláštor a kostol, bašta býv. protitureckého opevnenia, býv. Dolná brána opevnenia, baroková zvonica, strojovňa atmosférického čerpaceho stroja, kostol sv. Jána na Hornej Rovni).
2. Vylúčiť realizáciu nových dominant alebo akcentov v obraze sídla.
3. Zachovať gradačný charakter historickej urbanistickej štruktúry so špecifickým výrazom obrazu sídla - prechodu historickej urbanistickej štruktúry od centra cez rozvoľnenú štruktúru zástavby banického osídlenia do krajiny.
4. Nové stavebné úpravy existujúcich objektov a umiestňovanie novostavieb podriadiť zachovaným historickým dominantám a existujúcej kompozícii výškového a priestorového zónovania.
5. Vylúčiť akékoľvek stavebné činnosti rušivo pôsobiace na uchovanie a prezentáciu výnimočnej siluety a panorámy v „pohybe“ individuálnym posúdením z viacerých chránených pohľadov.
6. Vylúčiť solitérnu výsadbu drevín, ktoré by mohli tvoriť dominanty a nevodne vizuálne zasahovať a narúšať charakteristické pohľady.
7. Zachovať vnímanie charakteristického vonkajšieho a vnútorného obrazu PR, určených prioritnými a chránenými pohľadmi:

Vonkajšie pohľady:

- I. z Kalvárie na Hornej Rovni;
- II. od haldy Ferdinand šachty na centrum obce a banickú zástavbu nad Windšachtou;
- III. z okraja banickej zástavby na krajinné zázemie – pingové polia;
- IV. zo zákruty pri vjazde do obce na zástavbu údolia Štefultov;
- V. z Kalvárie na Siglisbergu (pod Veterníkom) na centrum obce;
- VI. z Piargského horného zberného jarku na vodné nádrže Evička a Windšachta;
- VII. z cintorína na Štefultove na zástavbu a krajinné zázemie;
- VIII. z vrchu banickej zástavby južného svahu na zástavbu Štefultovského údolia;
- IX. z Hornej Rovne na krajinné zázemie PR;

Vnútorné pohľady:

10. z centra obce na dominantu kostola a kláštora hieronymitánov;
11. na centrálny priestor Windšachty;
12. na centrálny priestor Siglisbergu (Piarg);
13. na centrálnu časť Hornej Rovne;
14. zo starého cintorína nad Windšachtou na historické centrum obce – hieronymitánsky kláštor s kostolom;
15. zo zákruty pri vjazde do obce na historické centrum obce;
16. zo zástavby nad šachtou Piarg na dominanty obce – kostol a zvonica;
17. na vodnú nádrž Evička a zástavbu nad ňou;
18. na Windšachtskú vodnú nádrž a zástavbu nad ňou;

19. na vodnú nádrž Veľká Richňava zo štátnej cesty;
20. z okraja banickej zástavby nad Windšachtou v smere na Hornú Roveň;
21. od bezpečnostného priepadu na vodnú nádrž Evička a zástavbu nad ňou;
22. na vodnú nádrž Bakomi z chodníka nad ňou;
23. na vodnú nádrž Krechsengrund z chodníka nad ňou;
24. na vodnú nádrž Veľká Richňava;
25. na vodnú nádrž Malá Richňava;
26. na vodnú nádrž Veľká Richňava a svah nad ňou.

G.7. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu archeologických nálezísk

1. Zachovať a chrániť náleziská vyhlásené za NKP a existujúce archeologické náleziská.
2. Prezentované archeologické náleziská udržiavať v dobrom stavebno-technickom stave.
3. Regenerovať archeologické náleziská určené na prezentáciu, v súlade s výsledkami archeologického výskumu. Spôsob, rozsah a forma prezentácie archeologických nálezov sa určí individuálne, na základe ich lokalizácie, výsledkov výskumu, povahy a stavu zachovania nálezu.
4. Stavebné činnosti, zasahujúce do terénu s predpokladom výskytu archeologických nálezov, sú podmienené vykonaním pamiatkového archeologického výskumu, o ktorého nevyhnutnosti rozhoduje príslušný krajský pamiatkový úrad.

G.8. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt územia

G.8.1. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu zelene v pamiatkovom území

Všeobecné požiadavky na zachovanie, obnovu a regeneráciu zelene a prírodných hodnôt územia:

1. Zachovať, chrániť a regenerovať/rekultivovať zeleň v PR (centrálnych priestorov, cintorínov, kláštornej záhrady, ovocných záhrad a sadov, banských hald, lipových alejí, hodnotných solitérnych stromov a skupín stromov).
2. Zachovať a nemeniť voľný krajinársky systém zelene záhrad na území PR.
3. Zachovať pôvodné druhové zloženie a štruktúru zelene v PR, vylúčiť výsadbu cudzorodých druhov drevín (napr. tuje).
4. Pri zásahoch do porastovej štruktúry zelene uplatňovať domáce druhy drevín a tradičné ovocné stromy typické pre prostredie PR. Existujúcu stromovú vegetáciu pravidelne udržiavať a zaisťovať tak jej dlhodobú funkciu, dobrý zdravotný stav a prevádzkovú bezpečnosť.
5. Plochy dvorov a záhrad zachovať a udržiavať vo forme otvorených priestranstiev.
6. Udržať tradičný charakter, sortiment a porastovú štruktúru, nevnášať do úprav novodobé a netradičné prvky, cudzokrajné dreviny a materiály. Preferovať výsadbu ovocných stromov, typických pre prostredie pamiatkovej rezervácie.
7. Hodnotné solitérne stromy a skupiny stromov zachovať a udržiavať ich v dobrom zdravotnom a estetickom stave, pri náhrade dožitých jedincov uplatniť zásadu zachovania druhového zloženia.
8. Lúky a pasienky ponechať a udržiavať trávnaté, bez stromových porastov alebo len s ojedinelými krovinovými skupinami alebo solitérnymi drevinami, pravidelne kosiť.
9. Odstrániť nevhodnú výsadbu ihličnatých porastov po oboch stranách kalvárie na Hornej Rovni.

G.8.2. Pamätihodnosti

1. Viest' evidenciu pamätihodnosti, vyhľadavat' a pravidelne ju doplňat'.
2. Prezentovat' a popularizovat' pamiatkové hodnoty lokality

Nehnutel'nosti evidované za pamätihodnosti Obce Štiavnické Bane:

- Kalvária Horná Roveň, parc. CKN č. 1853 – pamätihodnosť obce (Horná Roveň):

Nehnutel'nosti vytipované na evidenciu pamätihodnosti Obce Štiavnické Bane:

- Kalvária Siglisberg, na úbočí Veterníka, parc. CKN č. 1894/2 (Siglisberg),
- Kríž s plechovým korpusom, parc. č. CKN 998 (Vindšachta),
- Kríž s plechovým korpusom, parc. CKN 1262/2 (Horná Roveň),
- Kríž s plechovým korpusom na Galizone, parc. CKN č. 1787/1,
- Prícestná pilierová kaplnka, parc. CKN č. 928 (Siglisberg),
- Historické cintoríny:
 - Cintorín v Siglisbergu, parc. CKN č. 582, 582, 585,
 - Cintorín tzv. Horný na Hornej rovni, parc. CKN č. 1274,
 - Cintorín tzv. Dolný na Hornej rovni, parc. CKN č. 1430,

Nehnutel'nosti vytipované na evidenciu pamätihodnosti Mesta Banská Štiavnica:

- Cintorín tzv. Horný Štefultovský, parc. CKN č. 1274, k. ú. Banská Štiavnica (Štefultov)
- Kríž s plechovým korpusom na Maximilián šachte, parc. CKN č. 7123/26 k. ú. Banská Štiavnica (Štefultov)

H. LEGISLATÍVA, MANAŽMENT OCHRANY, VYUŽÍVANIA A REGENERÁCIE ÚZEMIA

H.1. Legislatíva, medzinárodné dohovory

Platné právne predpisy :

- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov
- Zásady ochrany pamiatkových území, Usmernenie Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie „ Zásady ochrany pamiatkového územia“ , s účinnosťou k 1.1.2008
- Vyhláška Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 253/2010, ktorou sa vykonáva zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov;
- Nariadenie vlády SR č. 201/1995 Z. z. o vyhlásení pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane z 15. augusta 1995
- Uznesenie č. 91/2001 Z. z. k Deklarácii Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva z 28. februára 2001
- Zákon č. 479/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 55/2001 o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii

Medzinárodné dohovory:

- Generálna konferencia UNESCO, ktorá sa zišla v Paríži 17.októbra až 21.novembra 1972 na svojom XVII. zasadaní prijala dňa 16.novembra 1972 Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva (oznámenie č. 159/2001 Zb.)
- Európsky dohovor o ochrane archeologického dedičstva (revidovaný - oznámenie č. 44/2001 Z. z.)
- Dohovor o ochrane architektonického dedičstva Európy (oznámenie č. 369/2001 Z. z.)
- Európsky dohovor o krajine č. 515/2005 Z. z. (EdoK)

H.2. Pamiatkový zákon a základné pojmy

Podmienky ochrany kultúrnych pamiatok, pamiatkových území, archeologických nálezov a archeologických nálezísk, v súlade s vedeckými poznatkami a na základe medzinárodných zmlúv v oblasti európskeho a svetového kultúrneho dedičstva, ktorými je Slovenská republika viazaná upravuje zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších zmien.

Pamiatkový zákon ďalej upravuje organizáciu a pôsobnosť orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy, ako aj práva a povinnosti vlastníkov, iných právnických osôb a fyzických osôb a ukládanie pokút za protiprávne konanie na úseku ochrany pamiatkového fondu, ktorý je významnou súčasťou kultúrneho dedičstva a ktorého zachovanie je verejným záujmom (pozn. čl. 44 ods. 2 a 3 Ústavy SR).

Pamiatkový fond je podľa § 2 ods. 1 pamiatkového zákona súbor hnutelných vecí a nehnuteľných vecí vyhlásených podľa pamiatkového zákona za kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny. Za pamiatkový fond sa považujú aj veci, o ktorých sa začalo konanie o vyhlásenie za kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny.

Pamiatková hodnota je podľa § 2 ods. 2 pamiatkového zákona súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.

Kultúrna pamiatka je podľa § 2 ods. 3 pamiatkového zákona hnutelná vec alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku. Ak ide o archeologický nález, kultúrnou pamiatkou môže byť aj neodkrytá hnutelná vec alebo neodkrytá nehnuteľná vec, zistená metódami a technikami archeologického výskumu.

Archeologický nález je podľa § 2 ods. 5 pamiatkového zákona hnutelná vec alebo nehnuteľná vec, ktorá je dokladom o živote človeka a o jeho činnosti od najstarších dôb do roku 1918 a spravidla sa našla alebo nachádza sa v zemi, na jej povrchu alebo pod vodou. Archeologickým nálezom je tiež zbraň, munícia, súčasť uniformy, vojenský výstroj alebo iný vojenský materiál, ktorý sa našiel v zemi, na jej povrchu alebo pod vodou a pochádza pred roku 1946.

Pamiatkové územie je podľa § 2 ods. 4 pamiatkového zákona sídelný územný celok alebo krajinný územný celok sústredených pamiatkových hodnôt alebo archeologických nálezov a archeologických nálezísk, ktorý je z dôvodu ich ochrany podľa tohto zákona vyhlásený za pamiatkovú rezerváciu (PR) alebo pamiatkovú zónu (PZ).

Archeologické nálezisko je podľa § 2 ods. 6 pamiatkového zákona topograficky vymedzené územie s odkrytými alebo neodkrytými archeologickými nálezmi v pôvodných nálezových súvislostiach.

Pamiatková rezervácia je podľa § 16 ods. 1 pamiatkového zákona územie s uceleným historickým sídelným usporiadaním a s veľkou koncentráciou nehnuteľných kultúrnych pamiatok alebo územie so skupinami významných archeologických nálezov a archeologických nálezísk, ktoré možno topograficky vymedziť.

Ochrana pamiatkového fondu je podľa § 2 ods. 7 pamiatkového zákona súhrn činností a opatrení zameraných na identifikáciu, výskum, evidenciu, zachovanie, obnovu, reštaurovanie, regeneráciu, využívanie a prezentáciu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území.

Základná ochrana pamiatkového územia je podľa § 29 ods. 1 pamiatkového zákona súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľnosti zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

Pamiatkový výskum je podľa § 35 ods. 1 a 2 pamiatkového zákona odborná činnosť zameraná na získavanie poznatkov o kultúrnych pamiatkach, pamiatkových územiach, archeologických nálezoch a o archeologických náleziskách. Vykonáva sa na prípravu obnovy a reštaurovania kultúrnych pamiatok, na vypracovanie zásad ochrany pamiatkových území a na vedecké a dokumentačné účely.

Urbanisticko-historický výskum je druh pamiatkového výskumu, ktorého výsledkom je dokumentácia urbanisticko-historického výskumu pamiatkových území. Pamiatkový výskum podľa § 35 ods. 3 môže vykonávať len fyzická osoba s osobitnou odbornou spôsobilosťou v príslušnom odbore na základe osvedčenia vydaného Ministerstvom kultúry SR.

Predpisy a postupy pri obnove a údržbe kultúrnych pamiatok alebo objektov, ktoré sa nachádzajú na pamiatkovo chránenom území pamiatkovej rezervácie upravujú ustanovenia pamiatkového zákona.

Orgánom štátnej správy na ochranu pamiatkového fondu sú Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Pamiatkový úrad SR a krajské pamiatkové úrady.

Krajský pamiatkový úrad je podľa § 11 ods. 1 pamiatkového zákona v prvom stupni vecne príslušným správny orgánom, ktorý rozhoduje o právach a povinnostiach právnických a fyzických osôb na úseku ochrany pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk.

Prvostupňový orgán podľa § 32 pamiatkového zákona :

- vydáva rozhodnutia a záväzné stanoviská vlastníkom, ktorý má zámer realizovať obnovu alebo úpravu nehnuteľnosti, vyhlásenej za národnú kultúrnu pamiatku, alebo sa nachádzajúcej v pamiatkovom území.
- v rozhodnutí alebo v záväznom stanovisku uvedie, či navrhovaný zámer je z hľadiska záujmov pamiatkovej ochrany prípustný a určí podmienky, za ktorých je možné tieto práce pripravovať a vykonávať. Toto rozhodnutie alebo záväzné stanovisko je podkladom pre rozhodovanie stavebného úradu.

Práva a povinnosti vlastníka NKP alebo nehnuteľnosti v pamiatkovom území obsiahnuté v pamiatkovom zákone:

Ochrana pamiatkového fondu (§ 27 ods. 1a 2 pamiatkového zákona) :

- Základná ochrana kultúrnej pamiatky je súhrn činností a opatrení vykonávaných na predchádzanie jej ohrozeniu, poškodeniu, zničeniu alebo odcudzeniu, na trvalé udržiavanie dobrého stavu, vrátane jej prostredia a na taký spôsob využívania a prezentácie, ktorý zodpovedá jej pamiatkovej hodnote a technickému stavu
- V jej bezprostrednom okolí nemožno vykonávať stavebnú činnosť ani inú činnosť, ktorá by mohla ohroziť pamiatkové hodnoty kultúrnej pamiatky. **Bezprostredné okolie nehnuteľnej kultúrnej pamiatky je priestor v okruhu desiatich metrov od nehnuteľnej kultúrnej pamiatky;** desať metrov sa počíta od obvodového plášťa stavby, ak nehnuteľnou kultúrnou pamiatkou je stavba, alebo od hranice pozemku, ak je nehnuteľnou kultúrnou pamiatkou aj pozemok.

Vlastník NKP má právo (§ 28 ods. 1 pamiatkového zákona) :

- požiadať KPÚ o bezplatné poskytnutie odbornej a metodologickej pomoci vo veciach ochrany NKP
- požiadať obec a ministerstvo o finančný príspevok

Vlastník NKP je povinný (§ 28 ods. 2 a 3 pamiatkového zákona) :

- vykonávať základnú ochranu NKP
- užívať NKP v súlade s jej pamiatkovou hodnotou
- umožniť zamestnancom orgánu na ochranu pamiatkového fondu vstupovať do priestorov nehnuteľných NKP
- oznámiť KPÚ a obci každé ohrozenie, poškodenie, odcudzenie alebo zničenie NKP
- oznámiť na KPÚ každú zamýšľanú zmenu využitia NKP.

Vlastník nehnuteľnosti, ktorá nie je NKP, ale nachádza sa na pamiatkovom území alebo ochrannom pásme (§ 28 ods. 4 pamiatkového zákona) :

- má právo požiadať KPÚ o bezplatné poskytnutie odbornej a metodologickej pomoci
- je povinný s nehnuteľnosťou nakladať a užívať ju tak, aby neohrozoval pamiatkové hodnoty kultúrnej pamiatky a pamiatkového územia

Obnova kultúrnej pamiatky a úprava nehnuteľnosti (§ 32 pamiatkového zákona) :

Ak zamýšľa vlastník, resp. užívateľ NKP alebo objektu v pamiatkovom území vykonať obnovu – súbor špeciálnych odborných činností, ktorými sa vykonáva údržba, konzervovanie,

oprava, adaptácia a rekonštrukcia NKP alebo jej časti, je povinný KPÚ predložiť žiadosť (a predpísané prílohy) o vydanie rozhodnutia o zámere obnovy (§ 32 ods. 2 pamiatkového zákona).

Podľa (§ 32 ods. 4 pamiatkového zákona) v rozhodnutí KPÚ uvedie, či predpokladané práce sú z hľadiska záujmov chránených pamiatkovým zákonom prípustné, a určí podmienky, za ktorých možno tieto práce pripravovať a vykonávať tak, aby sa kultúrna pamiatka neohrozila, nepoškodila alebo nezničila, najmä či tieto práce možno pripravovať iba na základe výskumov a inej prípravnej dokumentácie.

Ak vlastník nehnuteľnosti v pamiatkovom území, ktorá nie je kultúrnou pamiatkou má zámer vykonať úpravu takejto nehnuteľnosti, novú stavbu alebo úpravu pozemku alebo stavby je povinný vyžiadať si rozhodnutie KPÚ. V rozhodnutí KPÚ uvedie či je predkladaný zámer prípustný a určí podmienky vykonania úprav, najmä zásady objemového členenia, výškového usporiadania a architektonického riešenia exteriéru nehnuteľnosti (§ 32 ods. 5 a 7 pamiatkového zákona).

Reštaurovanie kultúrnej pamiatky (§ 33 pamiatkového zákona) :

Podľa § 33 ods. 1 pamiatkového zákona je reštaurovanie národnej kultúrnej pamiatky alebo jej časti osobitný druh obnovy.

Podľa § 33 ods. 2 pamiatkového zákona reštaurovanie môže vlastník pripravovať iba na základe predchádzajúceho rozhodnutia krajského pamiatkového úradu o zámere na reštaurovanie.

Podľa § 33 ods. 4 pamiatkového zákona druh reštaurátorskej dokumentácie, rozsah reštaurátorských výskumov, druh, rozsah a podmienky vykonávania reštaurátorských prác určí krajský pamiatkový úrad v rozhodnutí o zámere na reštaurovanie v prípade nehnuteľnej kultúrnej pamiatky najneskôr v rozhodnutí o prípravnej dokumentácii obnovy kultúrnej pamiatky.

Podľa § 33 ods. 6 pamiatkového zákona krajský pamiatkový úrad vydá osobitné rozhodnutie o každom stupni reštaurátorskej dokumentácie.

Podľa § 33 ods. 7 pamiatkového zákona reštaurovanie môže vykonávať len fyzická osoba, ktorá má odbornú spôsobilosť podľa § 5 ods. 2 písm. a) až d) zákona č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov v znení neskorších predpisov.

Úloha obcí pri ochrane pamiatkového fondu (§ 14 pamiatkového zákona) :

- na území obce utvárať všetky podmienky potrebné na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu
- dbá, aby vlastníci kultúrnych pamiatok konali v súlade s pamiatkovým zákonom
- koordinuje budovanie technickej infraštruktúry sídiel s pamiatkovým územím
- spolupôsobí pri zabezpečovaní úprav uličného interiéru a uličného parteru, drobnej architektúry, historickej zelene, verejného osvetlenia a reklamných zariadení tak, aby boli v súlade so zámermi na zachovanie a uplatnenie hodnôt pamiatkového územia
- podporuje iniciatívu občanov a občianskych združení pri ochrane pamiatkového fondu
- na základe výpisov z ústredného zoznamu vedie evidenciu pamiatkového fondu na území obce
- obec môže rozhodnúť o vytvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce
- zákon umožňuje okrem vyhláseného pamiatkového fondu chrániť aj ďalšie regionálne a miestne kultúrne hodnoty, ktoré rozhodnutím zaradí do evidencie pamätihodností obce
- pamätihodnosť je hnutelná alebo nehnuteľná vec kultúrno-historickej hodnoty, kombinované diela prírody a človeka, historické udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce

H.3. Krajina, základné pojmy a legislatíva

Krajinný obraz (zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie) je vizuálny zhl'ad krajiny. Krajinný obraz je prejavom hmotných, vizuálne identifikovateľných priestorových vlastností krajiny a súvisí s krajinnými typmi. Krajinný obraz je nositeľom rozhodujúcich, vizuálne prenosných informácií o charakteristických črtách krajiny. Javí sa ako kombinácia tvarov reliéfu (konfigurácie) a usporiadania zložiek štruktúry krajinnej pokrývky (kompozície) so spolupôsobením geo-klimatických podmienok.

Charakteristický zhl'ad krajiny (zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny) reprezentuje vybrané, charakteristické vlastnosti zhl'adu a charakteru krajiny. Upresňuje tie atribúty, ktoré majú v krajine zvýšený význam, respektíve sú účelovým predmetom záujmu ochrany či pretvárania krajiny. Charakteristický zhl'ad krajiny sa prejavuje súborom charakteristických znakov (črt), ktoré danú krajinu odlišujú od akejkoľvek inej. Charakteristický zhl'ad krajiny vytvára kontext a súvis termínov krajinný obraz a krajinný ráz.

Charakteristické črty krajiny (Európsky dohovor o krajine, r. 2000) sú jednotlivé znaky reprezentujúce krajinu a spoluvytvárajúce charakteristický zhl'ad krajiny. Vo vzťahu k obyvateľom môžu byť súčasťou identity územia. Charakteristické črty vnímame ako to, čo krajinu prezentuje a špecifikuje.

Krajinný ráz je v medzinárodnom kontexte definovaný ako prírodná, kultúrna a historická hodnota krajiny. Predstavuje hodnotu toho, čo v krajinnom obraze vnímame ako významné zložky (prvky, črty) krajiny. Krajinný ráz je hodnotením vzácného a významného v obsahu krajiny. Predstavuje syntézu a synergický súbor vizuálnych, obsahových a významových atribútov reprezentatívnych znakov krajiny.

Kultúrna krajina - ucelená časť krajiny, ktorá predstavuje kombinované dielo prírody a človeka alebo rozmanitosť prejavov interakcie medzi ľudstvom a jeho prírodným prostredím. Má svoju špecifickú štruktúru, priestorové usporiadanie a pôsobenie na vnemy človeka a je výsledkom dlhodobého pôsobenia človeka na pôvodnú, prírodnú krajinu. V jej výslednom charaktere, štruktúre a obraze sa prejavuje pôvodná, prírodná krajina, ktorá tvorila prvotný životný priestor človeka, ale aj dôsledky dlhobodej ľudskej činnosti. Kultúrna krajina je preto dvojjložkovým, hybridným systémom, ktorý obsahuje prírodné a humánne prvky. Ich pomer v systéme a intenzita vizuálneho prejavu závisí od koncentrovanosti a charakteru pôsobenia človeka. Autenticitu kultúrnych krajín treba chrániť pred závažnými zmenami pri využívaní pôdy a pred výstavbou rozsiahlych verejných a súkromných projektov požiadavkou, aby sa vykonali enviromentálne štúdie, čo povedie k zmierneniu negatívneho dopadu na krajinu a jej tradičné hodnoty.

Ochrana krajiny (Európsky dohovor o krajine, r. 2000) znamená činnosti smerujúce k zachovaniu a udržaniu významných alebo charakteristických črt krajiny vyplývajúcich z jej historického dedičstva a prírodného usporiadania a/alebo ľudskej aktivity.

I. Záverečné ustanovenia

Prírodné danosti územia obce Štiavnické Bane a časti Banskej Štiavnice sa stali predpokladom vytvorenia veľmi rozmanitej a špecifickej sídelnej a krajinnej štruktúry, ktorá vďaka svojim neopakovateľným hodnotám bola dôvodom pre najvyšší stupeň územnej ochrany a uznanie na štátnej ale i medzinárodnej úrovni.

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia, sú súhrnom činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkami nehnuteľností

zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia.

Predmetné zásady definujú účel a predmet pamiatkovej ochrany, územný rozsah pamiatkového územia a požiadavky na zachovanie a ochranu jeho hodnôt. Sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územnoplánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.

Zásady ochrany pamiatkového územia sú predpokladom na dlhodobé a systémové zabezpečenie ochrany kultúrno-historických hodnôt územia, spoluprácu orgánov štátnej správy a územnej samosprávy, odborných organizácií, odborníkov špecializovaných vied, neziskových organizácií, laickej verejnosti a predovšetkým vlastníkov nehnuteľností .

Nadobudnutím účinnosti aktualizácie zásad pamiatkovej ochrany sa v rozsahu podkladov, požívaných v rozhodovacom procese Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica rušia Zásady pamiatkovej starostlivosti pre Pamiatkovú rezerváciu Štiavnické Bane, spracované Národným pamiatkovým a krajinným centrom, Slovenským ústavom pamiatok a krajiny, regionálnym strediskom Banská Štiavnica, vo februári 1998.

Ing. arch. Zuzana Klasová
riaditeľka
Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD BANSKÁ BYSTRICA
Lazovná ul. č. 8, 975 65 Banská Bystrica

Číslo spisu: KPUBB-2015/10806-1/30073/REJ
V Banskej Bystrici dňa: 13.03.2015

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica (ďalej len „KPÚ Banská Bystrica“), vecne a miestne príslušný správny orgán na úseku ochrany pamiatkového fondu podľa § 11 ods. 1 a § 9 ods. 5 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“) podľa § 11 ods. 2 písm. b) pamiatkového zákona

vydáva

**„Zásady ochrany pamiatkového územia
Pamiatková rezervácia Štiavnické Bane“**

Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane (ďalej len „Zásady“) vypracoval KPÚ Banská Bystrica v roku 2011 - 2014.

Zásady sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia podľa § 29 ods. 1,2,3 pamiatkového zákona a sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt pamiatkového územia, ktorý je podľa § 29 ods. 2 pamiatkového zákona podkladom pre spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších zmien a doplnkov.

Tieto Zásady nadobúdajú účinnosť dňom schválenia Pamiatkovým úradom SR, listom č. PUSR-2014/14709-4/59950/POR z 24.11.2014.

Pamiatková rezervácia Štiavnické Bane bola vyhlásená Nariadením vlády Slovenskej republiky č. 201/1995 Z. z. o vyhlásení pamiatkovej rezervácie Štiavnické Bane z 15. augusta 1995 (ďalej len „nariadenie vlády“), ktorým v prílohe č. 1 vymedzila jej hranice. Nariadenie nadobudlo účinnosť 1. októbrom 1995.

Predmetné pamiatkové územie je evidované v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, v registri pamiatkových rezervácií pod č. 28.

Dňa 16.05.2012 boli prvýkrát Zásady posúdené Odborno-metodickou komisiou Pamiatkového úradu SR (ďalej len „Komisia“). Na základe pripomienok Komisie, ktoré boli uvedené v stanovisku č. PÚ-12/268-4/5295/LIE zo dňa 19.06.2012 KPÚ Banská Bystrica dopracoval materiál a opätovne predložil na posúdenie dňa 17.09.2014. V zmysle listu č. PUSR-2014/14709-4/59950/POR zo dňa 24.11.2014 KPÚ Banská Bystrica po zapracovaní podmienok môže posudzovaný dokument vydať v zmysle § 11 ods. 2 písm. b) pamiatkového zákona ako dokument na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia.

Zásady ochrany pamiatkového územia sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia podľa § 29 ods. 1,2 a 3 pamiatkového zákona. Základná ochrana pamiatkového územia podľa § 29 ods. 1 pamiatkového zákona je súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľnosti zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie

pamiatkového územia. Podľa § 29 ods. 2 pamiatkového zákona sú zásady ochrany pamiatkového územia súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt pamiatkového územia, ktorý je podkladom pre spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších zmien a doplnkov. Podľa § 29 ods. 3 pamiatkového zákona Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia. Podľa § 29 ods. 4 pamiatkového zákona orgán oprávnený schváliť územnoplánovacia dokumentáciu územia, v ktorom sa nachádza pamiatková rezervácia, pamiatková zóna, nehnuteľná kultúrna pamiatka, ochranné pásmo, archeologický nález alebo archeologické nálezisko evidované podľa § 41 pamiatkového zákona, si pred jej schválením vyžiada stanovisko miestne príslušného krajského pamiatkového úradu.

Predmetné Zásady definujú účel a predmet pamiatkovej ochrany, územný rozsah pamiatkového územia, ako aj ciele pamiatkovej ochrany v rozsahu vyhlásenia za pamiatkovú rezerváciu.

Ing. arch. Zuzana Klasová
riaditeľka
krajského pamiatkového úradu

INÁ DOKUMENTÁCIA

1. Pamiatky v krajine 2013 - Porovnávací analýza možností hodnotenia a vyjadrení ku navrhovaným novým objektom v krajine a pamiatkových objektov/súborov

GRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA

Historické mapové podklady:

1. Pôdorys územia od Svätého Antona po Hodrušu – datovanie na mape 13. september 1742
2. Banská mapa z 2. polovice 17. storočia – časť Windšachta
3. Banská mapa z 2. polovice 17. storočia – časť Horná Roveň
4. Medirytina z knihy: Danube et ses environs
5. Kolorovaná tušová kresba Jána Antona de Steinberga z roku 1745
6. Pôdorys opevnenej Windšachty z roku 1709
7. Kristína šachta – nad terénom banská budova pri šachte, polovica 18. storočia
8. Banská mapa z polovice 18. storočia – šachta Königsegg a šachta Siglisberg
9. Banská mapa z polovice 18. storočia – šachta Siglisberg a vodná nádrž Evička
10. Kolorovaná mapa Windšachty a Siglisbergu spracovaná pred rokom 1738
11. Historická katastrálna mapa z roku 1859

Zoznam výkresov:

- Výkres č. 1: Širšie vzťahy
- Výkres č. 2: Širšie vzťahy a rozbor urbanistickej kompozície
- Výkres č. 3: Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov
- Výkres č. 4: Urbanistický vývoj
- Výkres č. 5: Rozbor objemovej skladby zástavby
- Výkres č. 6: Zaniknuté objekty (opevnenie Windšachty a banské závody)
- Výkres č. 7: Inventarizácia technických pamiatok územia
- Výkres č. 8: Lokalizácia banských prevádzok
- Výkres č. 9: Návrh hraníc urbanistických sektorov
- Výkres č. 10: Návrh zásad ochrany pamiatkovej rezervácie